

no 651 ✓
IVSTI LIPSI

DE CRUCE

LIBRI TRES

*Ad sacram profanamque historiam
vtilis.*

Vna cum NOTIS.

Secunda editio correctior.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. XCV.

Cum Privilegiis Casareo & Regio.

229

L 36

copy for study purposes only - The Warburg Institute Digital Collections

A D
TRES ORDINES

B R A B A N T I Æ

A N T I S T I T E S

N O B I L E S

M A G I S T R A T V S.

I BELLOS de CRY-
CE quos scripsi,
meritissimò ad vos
defero, patriæ no-
stræ primores viri.

Primum, quia in solo vestro con-
cepti natiq̃ue sunt, in hac Loua-
niensi vrbe: tum quia aura fauo-
ris vestri elicuit, qui me benignè
huc arcessendum putastis, bono
rei litterariæ & iuventutis. Lau-
do hunc animum, atque etiam
miror. qui in tot circumstantibus
turbis, & cùm vndique insonuit
bellorum tuba; tibias tamen &

A 2 fistu-

fistulas, vt sic dicam, Musarum
cogitatis, & pacis artes negle-
ctum non itis inter media arma.
Quod rectè & vtiliter à vobis fie-
ri, prudentes magis sentiunt
quàm vulgus. Nam reuera, incly-
ti Ordines, hæc non ornamenta
solùm reip. sunt, sed auxilia & ful-
cra. Tollite; quid nisi squalor &
tenebræ occupant, & ferox quæ-
dam, aut vt veriùs dicam, ferina
vita? Ab omni æuo (Annales sa-
cros & profanos consulite) Deus
exstare artes istas voluit, velut
pharos & lucentes quosdam
ignes in tempestuoso mari. Istæ
pacem dirigunt, bellum diri-
munt: istæ vitia virtutesque pre-
munt aut excitant, testes tempo-
rum, arbitræ meritorum. Reges,
& magna illa nomina, obliuio-
nem æternam iam nunc cogitent,
nisi

nisi pennatus iste currus euehat,
& ostendat per æuum & per gen-
tes. Quid argumenta colligo?
vno verbo rem dixi, Deus exstare
artes istas voluit: & hoc quoque
ab eo, quod vos iuuatis. Eat in sæ-
cula, fuisse in vnâ prouinciâ per
quinque ampliùs lustra bellum,
idque ciuile, imò intestinum; col-
lapsa tractu, aut deiecta impetu
omnia; publicam priuatamque
inopiam: vos animo stetisse dices
& vberes, & de rebus salutaribus
iudicasse magis quàm computas-
se. Enimuerò facite ita Ordines,
manum labenti patriæ supponi-
te, nec præsentia solùm in oculis
habete, sed futura. Potens ille
Deus viuit, & magnus noster
Rex: vterque auxiliabitur, ille &
iste in suâ causâ. Interea CRV-
CEM accipite, atque etiam ferte.

Vt columna, quę recta stat, impo-
sito magis pondere firmatur: sic
altas rectasq; mentes oportet, non
cedere oneri, sed obniti. Vos per
vos facietis. ita vterque ille faueat
& auxilietur, quem dixi. Loua-
nij, pridie Nonas Nouembr.

∞ . ID. XCII.

AD LECTOREM.

HABES Lector quæ de
Cruce scripsimus, sed
germana. Antea atque
alibi quæ edita (credes
hoc nobis) non sunt no-
stra. Quid ergo? non illa
dictauimus? Fortasse. sed ô imperitiam!
quasi edendi isto fine. Reuerentior posterita-
tis sum: & aliud scio esse Schedia, aliud
Opera; nec subitaria hæc nostra dedicanda
in Memoriae templo. Quid, quod alij gra-
uius etiam peccant? qui excipiunt aut in-
tercipiunt dicta aut oratiunculas nostras,
& in contumeliam mei diuulgant. Aliter
non accipio. Æuum hoc ut multis delictis
fibulam, ita petulantia & licentia laxat: &
quod auct procacissimus quisque, id etiam
audet. Ego semel & seriò testor, audite qui
in Europâ. **NIHIL MEVM EST, AUT
ERIT, QVOD NON DE AV-
TOGRAPHO MEO, ET ME VO-
LENTE, SIT EXPRESSVM.** Qui-
cunque aliter, mihi iniuriam facit, vobis
fucum. Deus bone, hæc monenda publicè es-
se. Ecce in bona opesque externas ius e.

Hoc de
Romanâ
Tertull.
præ-
script.
adu. hæ-
ret. cap.
XXXVI.

non viuo mihi solùm sed mortuo, & sola-
tium fatis est voluntas vltra fatum: in istis
animi & ingenij verè bonis non idem erit?
Reprimite Principes qui potestis, & vos
lectores quâ potestis: illi puniendo, vos sper-
nendo. Ego præter testari nihil habeo. & hoc
etiam addo, Siquid vſquam præter religio-
nem moresque veterum, non agnosco: &
tibi adhæreo Statu felix Ecclesia, cui to-
tam doctrinam Apostoli Petrus &
Paulus cum sanguine suo profunde-
runt. Hæc ex animo scripta, vt in animum
demittas, te, per spes tuas & per quidquid
carum est, Lector rogo.

I N

IVSTI LIPSI V. CL.

DE CRUCE LIBRVM, AD

Principes Christianos Elegia IOAN-
NIS BOCHII S. P. Q. Antuer-
piensi à Secretis.

SI QVA salutiferi tangit vos gloria signi,
Si qua fides, si quis religionis amor;
Si meritum Crucis, & studium vos excitat vllum,
Et memores vestri nominis esse iuuat;
Christi adum o proceres, positis aduertite mentes
Rebus, & hoc vno figite corda libro.
Hic decus, & factis seges hic vberima vestris,
Laurus & hic vero Principe digna viuet.
Qua genus humanum deuicta morte triumphat
Arbore, cui nostra stemma salutis inest.
Ipsa Dei pietas ramorum amplexibus haret,
Et riguis Christi sanguine vernat apex.
De trunco fidei pendent mysteria nostra,
Maiestate Deus, corpore verus homo.
Radicem cruor innocui purissimus agni,
Qui lauat humana vulnera sortis, alit.
O crux, o columen, spes vnica, planta salutis,
O lignum aetherij fertile depositi.
Noxia prima fuit miseris mortalibus arbor,
Damna sed hac medica nostra resarcit ope.
Protulit illa necem, vitam hac, erat illa doloris
Mater, at hac plausus, laetitiaq; fuit.
Perque nefas, viriumque suo de semine, calum
Clauserat illa, fores hac reserante patent.
Illam Tanario fallax è gurgite serpens
Occupat impietas, & furor, ira, dolus.

Hanc natus genitore Deo, qui fœderis obſes,
Leibæo veteres carcere traxit auos.
Nec voluit ſeros Erebo parere nepotes,
Colla ſed excuſſo libera ferre iugo.
Viſtricis vexilla Crucis, credentibus omem
Extulit, imperij ſigna futura ſui.
Umbrarum hæc oculis haud aſpicit arbiter aquis,
Savit, & auxiliis expedit arma nouis.
In Crucis excidium Latias aptare ſecures
Apparat, & domina concitat vrbiſ opem.
Primæq; Caſareus tentauit verbera liſtor
Incaſſum, & rabie proficiente nihil.
Nam lignum Crucis ad quoſvis obduruit iētus,
Stātque magis, quanto ceditur illa magis.
Chriſtiadūmq; fides numerum cruciatibus augeſ,
Et Crucis imperium creſcere pœna facit.
Crux vicit crucis artiſices, tormenta propago,
Vnus & innumeros Chriſtus in orbe Deos.
Non tamen antiquus furiaſum in ſede quieſcit
Hoſtis, at indicto prælia Martæiet.
Omnia conquirat pœnarum inuenta, tyrannos,
Monſtra, faces, laqueos, ſagra, metalla, ſeras.
Donec Romuleos Chriſti victoria faſces
Subdidit, & victo Caſare iura dedie.
Hinc aquila ceſſere Cruci, vaſtūmq; per orbem
Crux fuit auguſtis gloria prima viriſ.
Ut quoties ſera barbaries, aut noſpinis hoſtis
Chriſtiadūm, ſacra mouerit arma Cruci;
Arſacides, vel mollis Arabs, Macedūmq; phalanges,
Pontus, & Iſmarij Luna ſuperba duciſ;
Aut Scythæ, vel Garamas, mediis vel Syrtibus Ammon,
Errorum aut furiiſ gens agitata nouiſ;
Protinus intrepidis animiſ, armiſque paratiſ,
Sancta ſalutiſera pro Cruce turbâ ſtetit.
Nunc idem, & rabie nunc imminet hoſtis eādē,
O procereſ, eadē cauſa tuenda Crucis.

Iungite communes fata in communia dextras,
 Ne pereant omnes, dum sibi quisque cauet.
 Crux acies volet in medias, hoc vincite signo,
 Cui didicit famulas mors dare victa manus.
 Quod stygij tremuere lacus, quod mundus, & hostis
 Quo viso, trepida perdidit arma fuga.
 Hac monet antiqui scrutator Lipsius aui,
 Et stimulos scriptis subdit ad arma suis.
 Vile crucis quondam leui genus eruit umbris,
 Pœnâque supplicij quanta, quibûsque fuit.
 Exemploque docet, tantum si dedecus insons
 Mortis, ob humani criminis acta tulit;
 Si Deus esse reus voluit, culpamq; piauit,
 Delenitque necem morte, cruore nefas;
 Mortari benefacta Crucis vos stringere ferrum
 Pro Cruce, coniunctas sumere tela manus.
 Hoc vos sancta fides (nam defensoribus istis
 Tempus eget) pietas, officiûmque rogant.
 Arma dabunt superi victricia, tessera Christus,
 Crux signum, noster buccina lustus erit.

MAXÆ

MAXÆMYLIANI
DE VRIENDT,
SENATVĪ GANDAVENSI
A SECRETIS, AD IVSTI
LipsI de Cruce libros,
Epigramma.

Supplicij ferale genus, trabs hospita leti,
Cruce olim, & dirus fontibus horror erat.
Tormentum inuisum, durum, execrabile lignum,
Quo grauius nullum terra nouerca dabat.
At postquam sata patre Deo, sata Virgine proles
Diluit in celsa crimina nostra cruce:
Victima pro seruis dominus, pro fontibus insons,
Prolesis medicus, pro grege pastor amans;
Illicet ex illo, Cruce lux, mors vita, trophæum
Furca, decus probrum, poena medela fuit.
Hospite pressa Deo tanti Cruce numinis, olim
Cruce scelerum Nemesis, nunc scelerum una salus.
Hoc olim tam grande decus, tam nobile pignus
Terra diu ceco texit auara sinu:
Dum veluti postliminio tandem extulit illam,
Et luci lucem* Cesar habere dedit. * Constantinus
Fallor? an & IVSTVS cen Cesaris amulus, atra
Nocte laborantem tollit ad astra Crucem?
O factum iustè: sic rident lumina iustis,
Inuidiâ iniustis lumina fracta dolent.

Anumam rex Delius indit.

DE IVSTI LIPSI

LIBRIS DE CRUCE,

MICHAELIS VANDER-HAGHEN

ANTVERPIENSIS

Ad Lectorem Epigramma.

SI te prisca iuuant: hoc, docti, DE CRUCE, LIPSI,
Ingentis plenum, volue, laboris opus.

Supplicium Crucis ille vetus describit ad vnguem,

Quale fuit, nostram SALVIFICAMQ. CRUCEM:

In qua hominū lapsus, scelerumq. Piator, atrocem

Mortem, insons, multo sanguine passuserat.

Vnde noua extinctis lux extitit, vnde sepulchris

Vita oriens, rutilam sustulit alta facem.

Vnde redemptio & alma reconciliatio manant:

Vnde perennantis flumina pacis eunt.

Ista verustatis referat penetralia, Lector,

Vtere eo; & quantus, disce, vir ille fuit.

IN

IN CLAR. VIRI
IVSTI LIPSI
DE CRUCE LIBROS.

LIPSI; Palladiæ decus coronæ,
LIPSI, delictum novem Sororum,
Quo nec est melior benigniorque:
Iam loquax nimium, nec æqua lingua,
Quæ, vab, artibus abrogare sanctam
Virtutem solet ac politiori
Doctrinæ, reprimetur illa, nam tu,
Qui doctissimus vnus es virorum,
Vnus es simul optimus virorum.
Est cura pietas, & ipsa virtus,
Hac doctrina velut politur auro.
Testes DE CRUCE sunt tres Libelli
Docti, Iupiter! & pijs libelli.
Coniunctam, bone lector, hic videre
Virtutem licet eruditioni.

Balthasar Moretus I. F.

IVSTI

IUSTI LIPSI

DE CRUCE
LIBER I.

CAP. I.

Precatiuncula. Materies & ordo operis.

AGGREDIOR de CRUCE scribere, sed tuam prius opē auxilium-que inuocans quicquam consecrasti, & infame illud lignum instrumentum fecisti publicę salutis. Tu Deus à Deo genite, homo ex homine genite, hominibus genite, da mihi vera, da recta scribere, tibi in honorem, Cruci in splendorem, nobis in fructum. Materies & ordo mei operis iste. *Quid* Crux, & *Cuiusmodi* fuerit: *Vbi*, *Quare*, *Quomodo*, & *Quatenus* usurpata. Hęc omnia non distinctè solùm, sed diffusè dicam: nec displicebit accuratio illi, cui salutare hoc signum placebit.

CAB

Crucis nomen polysemon. Hæc nostra Gabalus etiam dicta, item Infelix lignum, & Infame. Sed & Crux non in ligno.

*Crux
quidquid
cruciat.*

CRUX significatione duplici, Laxâ & Adstrictâ. Illa est, cum pro omni angore, tormento, atque etiam interitu sumunt. ut Comici passim, qui *Abire* iubent in *malam Crucem*: ut Gracchus, qui dixit (alio etiam genere) *Malo Cruce perire*: ut Plautus de homine merso aquis, *Abstractum in maximam malam Crucem*. Sed & Terentius à cruciando, Meretrices dixit *Crucis*: nec dissimiliter Plautus, *Aliqua mala Crux semper est, quæ aliquid petat*. Paulo diuersius illud eiusdem: *Quæ te mala Crux agitat?* quod ad fine istis, *Quæ larvæ, aut quæ intemperiæ?* At Adstricta significatio est hæc mea, & vulgo receptissima, cum peculiariter cruciatum & interitum notamus in ligno. Quid ita? credo, quia eximius ille, mors tarda & planè cum sensu. Dixerunt & alio nomine *Gabalum*. Nonius ex Varrone citat: *Nos barbari quòd nocentes in Gabalum suffigimus homines, vos non barbari noxios absoluitis*. Quæ vox etiam in priscis Glossis, sed vocali mediâ mutante: *Gabulum*, βα'στανος. explicat- que laxè, ut vides, & pro quocunque tormento. Dixerunt aliter, *Infelicem arborem, lignum, stipitem*. In carmine horrendo apud Liuium: *Caput obrubito, arbori infelici suspendito.*

*Men-
arch.
Prolog.*

Aulular.

Ibidem.

*Mors in
ligno.*

Gabalus.

*In Gaba-
lum.*

*Infelix
arbor.*

Lib. i.

suspendito. De Cruce accipi res docet, & Cicerone, qui in eâ pro Rabirio palàm sic interpretatur. & Seneca: Inuenitur qui velit ad-

actus ad infelix illud lignum trahere animam

tot tormenta tracturam. Minutius Felix:

Deus ligneus, rogi fortasse vel infelicis stipitis

portio: id est, crucis. Dixit & Infamem Poë-

ta incertus.

Noxius infami districtus stipite membra,

Sperat & à fixâ posse redire Cruce.

Natæ appellationes à iudicio & sensu vulgi,

quibus hoc supplicium in horrore pariter &

vilitate. Itaque Apuleius (in meo quidem

& prisco libro) *Damnatam Crucem* dixit.

* *Damnata*, inquit, iam crucis candidatus:

bene, & pro hoc sensu. Etsi autem Crux

propriè in ligno: tamen adnoto, similitudi-

ne etiam ita dictam suspensionem aut fi-

xionem in aliâ paraturâ. puta in monte aut

petrâ. Sic Tertulliano sunt *Cruces Caucasorum*,

alludenti ad Promethea illuc affixum:

quem ipsum Lucianus describit & appellat

σάυρω δέντρον. Sic & Manilius de Androme-

dâ, quæ in scopulo vineta & ceto exposita:

Et cruce virgineâ moritura puella pependit.

CAP. III.

Nomina phrasésve ad hoc supplicium: Figere,

Configere, Cruciare. item Cruciarius, pro

appendendo.

CRUCIS hæc nomina: supplicij quod

per eam, ista. *Cruci suffigere*. vt Velleius

B

de pi-

Epist.
61.In O&a-
uio.In Cata-
lect.
Virg.Lib. 1.
de Afin.Lib. 1.
aduer-
sus
Marc.
cap. 1.

Lib. 7.

Infelix
lignum.Infelix
stipes.
Infamis
stipes.* Vulgo
destinata.Cruces in
petrâ.

de piratis, quos Cæsar, inquit, *Cruci suffixit.*

In cruce suffigere. vt Hirtius. *Iuba Numidas* De bello Africo.

eos, qui loco amisso fugâ se receperant, in cruce omnes suffixit. Item *Cruci affigere*, & *Cruci*

Figere, crebra in libris. Illud minus, *Figere*

ἀπαλῶς, & sine additione. Tertullianus sic utitur: *Taceo quòd figitur* (Christus:) *in hoc enim* De patientia, cap. 111.

Configere. venerat. Quod idem *Configere* Paulinus Nolanus Episcopus dixit:

Agnoscant trepidi, quem confixere rebelles:

de Christo ad iudicium venturo. Etsi Tertullianus paullo aliter, *veterem hominem con-* De Resur. cata. cap. XLVIII.

fixum esse Christo dicit: quod vulgò, *vnâ crucifixum*. Suo etiam & proprio verbo appel-

Cruciare. larunt. Cruciare. Ausonius:

—— *Cruciauerat illic*

Spreta olim, memorem Veneris, Proserpina Adonim. In Cupidine crucif.

Hegeſippus: *Capiebantur innumeri* (Iudæi,) *quingenti fermè ad diem cruciabantur.* quod

est in crucem agebantur: atque Iosephus in istâ ipsâ re dixerat, *ἀνεσταυρώθη*. Paulinus: Lib. v. cap. XVII. Lib. vi. Excid. cap. XII.

—— *Cruciatâ in carne coruscum*

Agnoscant trepidi. Natal. 1x. Feb.

Glossæ veteres: *Cruciat*, *crucificat*, *σταυροῖ*.

Nota ibidem & *Crucificat*, quod in iisdem glossis alibi: *Crucificatus*, *ἐσταυρώμενος*. A *Crucio* siue & *Cruce* ipsâ *Cruciarus* dictus is qui

in cruce, vel qui eâ dignus. In ipsâ, vt Petronius: *Cruciarj vnus parentes vt viderunt* In Satyr.

noctu laxatam custodiam, detraxere pendentem. Et in Declamationibus Calpurnij Flacci in-

Cruciarus,
ἐσταυρώμενος.

Decla-
mat.
xvii. &
xxii.

Lib. x.

Lib.
xxix.

ci inscriptio: *Pædagogus cruciarius, & Peregrinus cruciarius*. de his qui appensi iam in cruce. At qui eâ digni, per conuicium aut minas quoque sic nominati. *Isidorus: Cruciarus, eò quod sit cruce dignus. Apuleius: Nec tantillum cruciarius ille deterritus. Ammianus: Longum est, quæ cruciarius ille conflauit.*

Crucia-
rius,
ὁ σταυρο-
ῦν.

CAP. IIII.

Græcorum verba ad Crucem & crucifixionem. Hesychius & Ouidius emendati, iste etiam explicatus.

ISTA Latinis: Græcis duo ferè Crucis nomina, Σταυρός & Σκόλοψ. Illud frequen-
tius: quod tamen propriè non nisi stipitem
signat singularem & erectum. Latine dixe-

Σταυρός
quid?

In Odyss.
ξ. initio.

Unde von
falta?

ris *Palum* siue *Vallum*. *Eustathius: Σταυροὶ ὄροντα καὶ ἀπὸ ξυμμετρίας ξύλα· τὰ καὶ σταύρα παρὰ τοῖς μὴ λαλοῦσιν εὐχρᾶς γίνονται δὲ παρὰ τὴν εἰς ἀέρα σῶσιν, ἢ παρὰ τὸ εἰς εὖρος ἵστασθαι. οἱ δὲ αὐτοὶ Σκόλοπες λέγονται: Stauri sunt ligna recta & præacuta: quæ & Stauara dicuntur ab iis qui minùs ingenuè loquuntur. facta vox, vel quòd ad ærem stent, vel quòd in latum. Hi ipsi & Scolopes dicuntur. Quod ait, εἰς εὖρος vel in latum, de pluribus iunctis verum est, vt solet in castrorum vallo. Neque immuto; etsi ex Hesychio paullo aliter deriuante, possim. Ille sic: Σταυροὶ, οἱ κατὰ πεπηγότες σκόλοπες, χάρσες, καὶ πάντα τὰ εἰς ὦτα ξύλα. ἀπὸ τῆς ἵστασθαι σταυροὶ, ἢ ἐκ τῆς εἰς τὴν αὔραν ἵστασθαι: Stauri,*

desixi stipites sunt, valli, & omnia ligna re-
sta stantia: ab eo quòd stent Staùri, vel quòd
ad auram consistant. Alluisse ad postremum
hoc etymon Prudentius videatur.

— Crux istum tollat in auras

Viventésque oculos offerat alitibus.

περὶ
σεφ.
Hymn.
XI.

Luciani
iocosā de-
signatio.

Hæc Grammatici. sed Lucianus ingeniosè
& pro argumento, in Iudicio vocalium, de-
rivat à Tau litterâ, quæ figurâ crucem re-
fert. Ait ἀπὸ τούτου (τῆς Ταύ) καὶ τὰ τεχνήματα
τὰ πονηρὰ τὴν πονηρὰν ἐπωνυμίαν συνελθεῖν: ab
istâ etiam, instrumento pessimo (cruci) pes-
simum nomen venisse. Atque hoc in fine etiam

Σκόλοψ.
quid?

dialogi iterat. Iam Σκόλοψ propriè, val-
lum, sudemque significat acutam. Hesy-
chius: Σκόλοπες, ὀξέα ξύλα ὀρθά: Scolopes,
acuta ligna, recta. Homerus:

— Σκόλοπες γὰρ ἐν αὐτῇ [τάφρῳ]

Iliad. μ.
v. c. 63.

Οξέες ἐς ἄσιν.

Ibi Eustathius: Σκόλοπες, ὀρθὰ ξύλα καὶ ὀξέα, αἵ
καὶ σταυροὶ ἐκάλουιν· ἐφ' ἧς οἱ κρεμασθέντες ἀνε-
σταυροῦσθαι καὶ ἀνεσκολοπιῖσθαι ἐλέγοντο: Scolopes
recta ligna & acuta, quæ & Stauros vocabantur:
in quibus appensi, cruci aut vallo figi diceban-
tur. Et bene, quòd duo illa verba suggerit,
quibus ipsam crucifixionem signabant,
Ἀνασταυροῦν & Ἀνασκολοπιῖν. Ita enim ple-
rumque compositè, ad elationem scilicet fi-
xionemque in alto notandam: etsi aliàs
etiam simpliciter, Σταυροῦν & Σκολοπιῖν.
Sunt & alia duo verba, quibus vulgò valdè
vsi, Προσηλοῦν & Κρεμαῖν ἢ Ἀνακρεμαῖν. quo-

rum

rum illud clauationem ipsam in ligno propriè notat, hoc suspensionem. In illo, scriptoris aliquis error videtur apud Hesychium: Προσήλωται, ἀνέσρωται. atque ego rescribam, ἀνέσ αύρωται. In isto, sæpe interpretum, qui ad suspensionem vulgariam & in laqueo aptant. Ita quod Arrianus narrat de

*Hesychius
correctus.*

Lib. vi.

Musicano: τὸν κρεμάσαι Ἀλέξανδρος κελεύει ἐν τῇ αὐτῇ γῇ: aliter versum legi, cum sic debuerit: *Hunc Alexander crucifigi in suâ regione iubet.* Curtius satis præit, qui scribit *in crucem sublatum.* Ita quod Diodorus Siculus in eiusdem Alexandri rebus, de Tyro capta:

Lib. xlii.

τοὺς δὲ νέους πάντας, ὄντας οὐκ ἐλάττους τῶν δισχιλίων, ἐκρέμασαν: idem Curtius rectè: *Duo millia crucibus affixa, per ingens litoris spatium pependerunt.* Et exempla plura. Tale apud Latinos ipsum *Suspendere*, quod ad Crucem referendum moneo iuuentutem. Vt in Silio:

Suspendere, quid?

Lib. i.

Hunc postquam diro suspensum robore vidit.

Epist. vii.

In Senecâ: *Latrocinium fecit aliquis. quid ergo meruit? ut suspendatur.* In Ouidio:

In Ibin.

*More vel intereas capti suspensus Achæi,
Qui miser aurifera teste pependit aquâ.*

Lib. viii.

Quibus versibus vera historia & sensus è Polybio reddatur iste. Antiochus rex per fraudem Achæum ex arce Sardium deduxit, & per insidias cepit. Καὶ ἔδοξε, addit, πρῶτον μὲν ἀπρωτημάσαι τὸν ταλαίπωρον, μετὰ δὲ ταῦτα πλεῖν κεφαλὴν ὑποπεμόντας αὐτὸν, ἢ καταρρίψαντας ἐς ὄνειον ἄσκηον, ἀναστυράσαι τὸ σῶμα: *Et*

*Ovidius
explorat.*

visum est, primò admutilare illum miserum
 & extremas partes succidere, deinde capite
 eius resecto & in asininum culleum coniecto,
 reliquum corpus crucifigere. Hæc res: spernere
 aliorum inanes logos. Sed & mecum lege,
 teste pependit aquâ: non triste autreste, quod
 vulgatur. Vult enim, eum non in ipsâ auri-
 ferâ aquâ, id est Pactolo, suspensum: quî po-
 tuit? sed iuxta eam, atque illâ quasi arbitrâ
 & inspectante. Pactolus autem haud longè
 Sardes, vbi hæc gesta.

CAP. V.

Diuisio prima Crucium: & de specie vetustis-
 simâ dictum, Affixione. Tertullianus per
 occasionem correctus, atque Isis eadem cum
 Cerere existimata.

VERBA non ultra me tenent: rem or-
 diamur. cui illustrandæ duplex genus

Cruce sim-
 plex.

Crucium statuo, Simplex & Compactum. Il-
 lud voco, cum in uno simplici que ligno fit af-
 fixio, aut infixio. Quæ crux, meo iudicio,
 prima fuit, & in aliam speciem à rudi hac
 ventum. Sed ea quoque duplex, vt tetigi: al-
 tera ad Affixionem, altera ad Infixionem.
 Nam aliàs ad arborem siue stipitem alliga-
 bant figebantve hominem. vt in Cupidine
 crucifixo Ausonij, quem sic describit:

Eius dis-
 crimen.

Eligitur mæsto myrtus notissima luco,
 Inuidiosa Deum pænis. Cruciauerat illic
 Spreta olim, memorem Veneris, Proserpina
 Adonim.

Huius

Huius in excelso suspensum stipite Amo-
rem,

Deuinctum post terga manus, substricta-
que plantis

Vincula marentem, nullo moderamine
pœna

Adfigunt.

Verba omnia nota: videbīs & in arboris sti-
pitem appensum, nec manibus expansis, sed à
tergo deuinctis, denique nec clavis sed fu-
nibus substrictum: nisi fortè in pedibus.

Apolog.
cap.
VII.

XXI II.
Septembr.

Simile in Tertulliano, de Tiberio: qui Satur-
ni sacerdotes, ut inquit, in eisdem arboribus
templi sui, obumbratricibus scelerum, votiuīs
Crucibus exposuit. In Martyrologio, de Paph-
nutiō: Ipse palma arbori affigitur, ceteri au-
tem ferro necantur. Nec ambigimus arbo-
res plerumque huic rei seruisse, præsertim
in grandi numero cruciandorum, siue reci-

In arbori-
bus appen-
sio.

Sive in
rudi stipi-
te.

fas leuiter & ad Crucem aptatas, siue etiam
comantes. Sed & in stipite simplici idem
fuit. Ex Tertulliano: *Quanto distinguitur*

Apolog.
cap.
xvi.

à Crucis stipite Pallas Attica, vel Ceres Far-
rea, quæ sine effigie, rudi palo & informi ligno
prostant? Nam rudem ecce palum compo-
nit & assimilât cum Cruce. Sed in eius ver-
bis menda de Cerere Farreâ. Cur enim sic
appellet? an quia far inuenerit? esto. atqui
non omnis Ceres sic efficta, sed certa ali-
qua, & in loco, quem voluit expressum:
sicut de Pallade, quæ Athenis. Legendum
arbitror, *Faria* siue *Pharia*: quasi dixerit Ce-

Tertullia-
nus emen-
datus.

Ceres Pha-
ria, siue
Aegy-
ptia.

rerem, quæ in
Ægypto. Et in-
tellegi credam
Isidem: quæ no-
mine diuertit à
Cerere, numi-
ne communicat.
Ita Herodotus:
Διμήτηρ δὲ, Ἰσις.
In Apuleio, ipsa
de se Isis: *Me*

Lib. xi.
de Asin.

matrem nominant, me Eleusiniy vetustam
deam Cererem. Eusebius de Præparatione:
Φασὶ Τῶν Αἰγυπτίων τὸν μὲν Οσίριν εἶναι τὸν
Διόνυσον, τὴν δὲ Ἰσιν τὴν Διμήτην: Αἰοῦντ
Ægyptiy Osirim esse Bacchum, Isidem verà
Cererem.

Lib. xi.
cap. i.

CAP

CAP. VI.

Altera Simplicis Crucis species, Infixio. Seneca, Hesychius, Plato, Plinius, illustrati.

ATQUE hæc fuit in Simplici Cruce ^{Infixio.} Affixio: est & in eadem Infixio. qualis? ^{que vulgo Impo-} cum nudum hominem erecto acutoque stipiti ^{lazio.} infigebant, eâ formâ & facie quam exempla hæc docebunt. Seneca: *Video istic Cruces nec unius generis, sed aliter ab aliis fabricatas. Alij capite conuerso in terram suspendere, alij per obscæna stipitem egerunt.* Duo in iis verbis obserues, & Cruces varias fuisse, quod nunc diducimus: & inter eas, Infixionem. Quam magis etiam aperit idem Seneca: *Cogita hoc loco carcerem & Cruces, & adactum per medium hominem, qui per os emerget, stipitem.* Viden' clarè medium hominem scissum & transfossum? Atque id imagine etiam illustrat Hesychius: *Σκόλοψιν, ὡς ὅπτη- σιν· τὸ γὰρ παλαιὸν τοὺς κακουργήσας ἀνέσχο- λόπιζον, ὁξυώντες ξύλον διὰ ῥά χεως ἢ τῆ νώτα, καθάπερ τοὺς ὀπωμεύους ἰχθύς ἐπὶ ὀβελίσ- κων: Sudi fixationem dixeris, quasi Affationem. Nam antiquitus maleficos sudi infigebant, acuto ligno penetrantes spinam & dorsum, sicuti assos in verubus pisces.* Vbi amplius discō, propriè hoc esse Σκόλοψιν; & Σκολοπίζεν ubi legitur, plerumque referendum ad hanc formam. Ista Crux nescio an Mæcenati etiam descripta: cuius versus apud Senecam iam olim sic legimus:

B S Hæc

Conso-
lat. ad
Mart.
cap. XX.

Epist.
XIII.

Σκόλο-
ψιν.
ea dicta

Mæcena-
ti lxxx.

Epist.
CI.

*Hanc mihi, vel acutâ
Si sedeam Cruce, sustine.*

Vita dum sapere est, bene est.

Vult miser & adspirat vivere, etiam inter tormenta, & in istâ maximè cruciante Cruce, quam signanter dixit *Acutam*. Sed ait etiam *Sedere*: benè. Nam ille profectò habitus hominis ab infero in superum sic transfixi. Hoc ipsum genus *Ανασκηδυσθῆναι*, dictum Græcis, quasi diffindere & dissecare Hesiychius: *Ανασκηδυσθῆναι, ἀνασκολοπιθῆναι*. Plato eo verbo usus: *Μαστιγώσεται, σρεβλώσεται, πλοῦτῶν δὲ πάντα κακὰ παθὼν ἀνασκηδυσθῆσεται*. Flagellabitur, distorquebitur, denique omnia mala passus Cruce diffindetur.

1. De
Repub.

De Plato-
m.

Es Plinio.

Plinij etiam verba huc referam narrantis, Polybium cum Scipione in Africâ leones homicidas crucifixos vidisse, quia ceteri metu pænæ similis absterrentur eâdem noxâ.

Lib.
VI. IX.
cap. XVI.

Quis enim credat operosam & compositam crucifixionem illam fuisse? non ego: & accipiam de hac promptâ & fortuitâ in stipite infixione, siue etiam affixione.

C A P.

CAP. VII.

In genere de Cruce Compacta: tum de prima eius specie, Decussata. & an hæc sit Andreana?

AT *Compacta* Crux est, quæ manu facta, idq; è duplici ligno. Ita septuaginta Interpretes Ptolomæani, libro Iosue quâ vulgò est, *lignum*, & Chaldæo paraphraste, *Cruce*, ipsi verterunt *ξύλον δίδυμον: bene sanè, ad hanc formam. Hæc est plena & vera *Cruce*, in quâ brachia etiam explicantur, atque ideo *Patibulum* non semel dicta. Huius species triplex, vt distinctè imò curiosè edisseram, & semel tollam dubitationes aut lites. Est *Decussata*, est *Commissa*, est *Immissa*. Illa prima mihi dicitur, in quâ duo ligna *directa* & *equabilia*, inter se obliquantur. *Decussare* hoc enim Romani dixerunt. Hieronymus: *Decussare, est per medium secare, veluti si duæ regule concurrant ad speciem litteræ X. quæ figura est Crucis*. Nec minùs clarè Isidorus: *X. littera, & in figurâ Crucem, & in numero decem demonstrat*. Obscurius paullo alij Patres & Doctores nostri. vt Iustinus Martyr: qui illud Platonis in Timæo, *Εχλαζεν αὐτὸν ἐν τῷ παντί: Decussavit eum in vniuerso: adseueranter ad Christum & Crucem nostram retulit*, quo nisi hoc aspectu? Iam cum transuersis obliquatisque manibus benedictionem Iacobi eodem aptant: quid nisi hæc forma in oculis? Damascenus:

Ιακωβ

* *Lignum
geminum.*

*Patibulum
quod
proprie.*

Cruce Decussata

In Hieron.
cap.
xxxii.

Lib. i.
Orig.
cap. iiii.

Aduers.
Tryph.

*Iustinus
explicatus.*

Lib.
iiii.
de Orth.
cap. xlii.

Et De-
scribitur.

Ἰακώβ προσκυνήσας τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου, ἐνηλ-
λαγμύραις αἷς χερσὶ τοὺς υἱὲς Ἰωσήφ εὐλογήσας,
καὶ τὸ σημεῖον τῆς σταυροῦ διαγράφει σαφέστατα:

*Iacob adorans extremum virga, alternantibus
manibus liberos Ioseph benedicens; etiam si-*

*gnum hoc Crucis describit manifestissimò.
Quid* χεῖρες istæ ἐνηλλαγμέναι et si non ambi-

guum, tamen audiamus Cedrenum com-

modè explicantem. Ἰσραὴλ (idem cum Ia-

cobo) τὰς χεῖρας ἀμείβων, τὴν μὲν δεξιὰν ἐπὶ

τοῦ νεωτέρου, τὴν ἀριστεράν δὲ ἐπὶ τοῦ πρεσβυτέ-

ρου τὴν κεφαλὴν τιθεῖς: Israël manus permu-

tans, dextram quidem in iunioris, sinistram

verò in senioris caput imponens. Et Tertul-

lianum in istâ ipsâ re: Impositis & intermuta-

tis manibus benedixit, & quidem ita transuer-

sim obliquatis inter se, ut Christum defor-

mantes, iam tunc portenderent benedictionem

in Christum futuram. Quomodo Christum

deformarunt il-

læ manus? imò

Crucem: & sic

mihi libido ali-

quando legere:

sed refræno, &

accipio Christū

crucifixum. Hęc

illa est quam An-

dreanam hodie

dicimus, validâ

& satis veteri fa-

mâ diuū istum

in eâ

Quæ
Andreas
Fecit

De Ba-
ptis, cap.
VIII.

in eâ cruciatum. Anne verâ? facit me vt am-
bigam Martyrologium Romanum : in quo
hoc faltem legas, *in Cruce suspensum*. & ma-
gis Hippolytus, qui scribit *Crucifixum Pa-
tris in Achaiâ, ad arborem oliua rectum*.
Quid magis contra famam? Atque hæc fi-
xio ad Simplicem nostram potius abeat,
longè à Decussatâ.

CAP. VIII.

*Commisa Crux quid nobis sit? exemplis testi-
busq; asserta, tum etiam vestigio nostra
lingua.*

IAM Commissam Crucem appello, cum li-
gno erecto breuius alterum superne, & in
ipso capite committitur, sic vt nihil exstet. ea
forma examussum est in T litterâ, quam vno
ore omnes cum Cruce componunt. Lucia-
nus vbi Tau accusatur: τὸ γὰρ τούτου σώματι
φασὶ τοὺς τυράννεις ἀκολοθήσαντας καὶ μιμησα-
μένους αὐτοῦ τὸ πλάσμα, ἔπειτα χήματι τοῖς τῷ
ξύλῳ πεπτηνάντας, ἀνδρώπους ἀνασκολοπιῶν
ἐπ' αὐτά: Huius enim corporis filium tyrannos
aiunt secutos, eiusque speciem imitatos, simi-
li deinde figurâ ligna fabricasse, & homi-
nes in iis fixisse. Palàm est Crucem in-
telligi. Tertullianus: *Ipsa enim littera
Græcorum Tau, nostra autem T, species Cru-
cis*. Isidorus: *Tau littera speciem Crucis de-
monstrat*. Hieronymus: *Antiquis Hebræo-
rum litteris, quibus vsque hodie Samaritæ
vtuntur, extrema Tau Crucis habet similitu-
dinem*. Paulinus Nolanus: *Christus non mul-*
tita-

¶ Vti &
in Ab-
dia lib.
111.

In Cō-
ment.
Græco.

¶ ad
uers.
Mar-
cion.
Devo-
cat. gēt.
In Eze-
cap. ix.

Epist. ad
Scu.

Commisa
crux.

Institute Digital

audine nec virtute legionum, sed iam tunc in sacramento Crucis, cuius figura per litteram Græcam Tau numero trecentorum exprimitur, aduersarios Principes debellauit. Adstruunt etiam picturæ, & nostra lingua. In illis quidem, passim hodie videas D. Antonij vetustissimi monachi penulæ & manui assui aut imponi hanc crucem. An quia Ægyptius ille vir, quibus iam olim notum, & inter sacra hoc signum? Certè in obelificis, qui inde Romam vecti, sculptum sic vidimus : cum anulo tamen vel ansulâ superne, nec fatis solidè scio ad quam rem aut

Antonia-
na Crux.

Ægyptij
inter no-
tas.

usum. Sed de præcipuâ ipsâ notâ, dignum aliquid notâ Ecclesiasticæ nostræ historiæ prodiderunt. Ruffinus: *Signum hoc dominice Crucis, inter illas quas dicunt ἱερογλυφικὰς id est Sacerdotales litteras habere Ægyptij dicuntur, velut vnum ex iis quæ apud illos sunt litterarum elementis. Cuius litteræ seu vocabuli hanc asserunt esse interpretationem, VITA*

Lib. II.
cap.
XXIX.

Signifi-
catio eius.

VENTURA. Sozomenus: *Φασὶ δὲ τὸ ναοῦ καὶ καταρμένον τούτου (τὴν Σαραπίδος) πῶς τῶν καλεσμένων ἱερογλυφικῶν χαρακτήρων σωθεῖν σημεῖον ἐμφορεῖς ἐγκεχαρισμένους τοῖς λίθοις ἀναφανῆναι. παρ' ὁπισθημόνων δὲ τὰ τοιαῦτα ἐρμηνεύουσιν ὡς σημαίνει ταύτην τὴν γραφὴν, ζῶν ἐπερχομένην. Aiunt templo isto (Sarapidis) diruto & disiecto, quasdam ex iis, quas vocant Hieroglyphicas notas, similes signo Crucis inscriptas lapidibus apparuisse. Ab iis autem, qui docti hæc talia, explicatam eam notam, si-*

Lib. VII.
Ecl.
Hist.
cap. XV.

gnifi-

gnificare Vitam venturam. In Suidâ etiam historiola hæc breuiter. *Επὶ Θεοδοσίου τῆ μεγάλου βασιλέως παθαιμένων τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ὁρεθίσαν ἐν τῷ Σαραπίδος νέῳ ἱερογλυφικὰ γράμματα στυροῦ ἔχοντα τύπους. ἃ περ διασάμενοι οἱ ἐξ Ἑλλήνων χειρὶ ἀνίσταντες, ἔφασαν σημαίνειν τὸν στυρὸν παρὰ τοῖς ἱερογλυφικὰ γινώσκουσιν γράμματα ζῶν ἐπερχομένην. Theodosio magno regnante, cum fana gentilium diruerentur, inuenta sunt in Sarapidis templo Hieroglyphicæ litteræ habentes Crucis formas. quas videntes ὃ gentilium qui Christo iam addiēti erant, aiebant significare Crucem apud peritos Hieroglyphicarum notarum Vitam venturam. Atqui & à linguâ argumentum petij, sed nostrâ. Nos inquam Belgæ hodie, bacillos in hanc formam, quos ægrotum brachiis sustentaculum subiicimus, vocamus ipsâ Latinâ voce *Cruckas*.*

CAP. IX.

Affirmata Crux Immissa è scriptis maximè Patrum: ipsi alij per alios, & imaginibus per nos etiam, explicati.

DENIQUE *Immissa* crux est, cum ligno ^{*Immissa quidē*} erecto transversum alterum iniungitur atq; immititur, sed sic ut ipsum secet. Ita eminentia hîc semper aliqua & capitellum, aliter quàm in *Commisâ*. Etiam anguli hîc siue fines quaterni, illic terni. Quis de istâ ambiget? Ingerunt eam oculis *Picturæ* pariter & *Scripturæ* priscae. Sed illas omitto
aut

aut differo : hæ
variæ & obuiæ
sunt, atque ex iis
eligam non col-
ligam , nostro
more . Iustinus
signanter in pri-
mis deformat
aduersus Try-
phonem. Expli-
cat vetus illud
vaticinium de
Vnicorni , & ad

A Iustino
de-
scripta.

Crucem sic aptat . Μονοκέφαλος γὰρ κέρατα
ἔχοντος ἄλλης πραγματος, ἢ χήματος ἔχει ἀντις
εἰπεῖν & ἀποδείξαι εἰ μὴ τὴν τύπην ὅς τὸν Σταυρὸν
δείκνυσιν . ὁρθιον γὰρ ἐν ἐστὶ τὸ ξύλον , ἀφ' ἧς ἐστὶ τὸ
ἀνώτερον μέρος εἰς κέρας ἐσσημένον , ὅταν τὸ ἄλ-
λο ξύλον περισταρμωθῇ , καὶ ἐκαστέρωθεν ὡς κέ-
ρατα τὰ ἐνὶ κέρατι παρελθύμενα τὰ ἄκρα φαίνε-
ται . καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ πηγνύμενον ὡς κέρας καὶ
αὐτὸ ὀξέχον ἐστὶν , ἐφ' ᾧ ἐποχοῦν οἱ σταυράμενοι .
*Vnicornis enim cornua alteri rei aut figura
haud quispiam similia dixerit aut ostenderit,
quàm illi quæ Crucem refert . Rectum enim
unum est lignum à quo est suprema pars in
cornu sublata , cùm alterum lignum aptatum
est : & utrimque tanquam cornua illi unicolor-
ni coniuncta , extrema apparent : & illud in
medio defixum , & ipsum tanquam cornu emi-
net , in quo requiescunt & innituntur crucifi-
xi . Obscuriuscula alibi verba . sed hac parte
liqui-*

liquidissima, quòd eminens vnum cornu facit à vertice crucis. Iam alij Patrum, variâ imagine, non sine lasciuiâ quadam ingeniorum & stili eam describunt & notificant. Vt

In Marc.
cap. xi.

Hieronimus: *Ipsa species Crucis, quid est nisi forma quadrata mundi? Aues quando volant ad aethera, formam Crucis assumunt. Homo natans per aquas, vel orans, formâ Crucis*

Ab Hieronymo.

Apolog.
cap.
xvi.

visitur. Vt Tertullianus: Victorias adoratis, cum in Tropæis Cruces intestina sint tropæorum. Omnes illi imaginum suggestus in signis, monilia crucium sunt. Si para illa vexillorum & cantabrorum stola crucium sunt. Laudo diligentiam, nolistis incultas Cruces consecrare.

Tertulliano.

In Dia-
logo
Octa-
uio.

Vt Minutius Felix: Cruces nec colimus, nec optamus. Vos planè, qui ligneos Deos consecratis, cruces ligneas, vt deorum vestrorum partes, forsitan adoratis. nam & signa ipsa, & cantabra, & vexilla castrorum quid aliud quàm inauratæ Cruces sunt & ornata? Trophæa vestra victricia non tantum simplicis Crucis faciem, verum & affixi hominis imitantur. Signum sanè Crucis naturaliter visimus in naui, cum velis tumentibus vehitur, cum expansis palmulis labitur: & cum erigitur iugum, Crucis signum est: & cum homo porrectis manibus Deum purâ mente veneratur. Ita signo Crucis aut ratio naturalis innitur, aut vestra religio formatur.

Minutius.

De Cru-
Dom.
Homil.
xi.

Vt Maximus Taurinensis: Grande est Crucis sacramentum, & si intellegamus, per hoc signum mundus ipse saluatur. Nam cum à nautis scin-

Maximè.

C

ditur

ditur mare, prius arbor erigitur, velum distenditur, ut Cruce Domini facta aquarum fluentia rumpantur. Sed et bonus agricola, cum parat terra solum vertere, non nisi per signum Crucis id facere conatur. Dum enim aratro dentale subiicit, afficit (lege, affigit) aures, stiuam inserit, figuram Crucis imitatur. Caelum quoque ipsum huius signi figura dispositum est. Nam cum quatuor partibus distinguitur, Oriente, Occidente, Meridiano, ac Septentrione, quatuor quasi Crucis angulis continetur. Ipsius etiam incessus hominis, cum manus leuauerit, Crucem pingit, atque ideo eleuatis manibus orare precipimur, ut ipso quoque membrorum gestu passionem Domini fateamur. Et diffusissime omnium Iusti-

Iterum
Iustino.

nus: Κατανοήσατε πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, εἰ Ἀπολογ.
ἀνδρὶ τῆς χέματος τέττα (Σταυροῦ) διοικεῖτ¹¹), ἢ
κοινωνίαν ἔχειν δι' αὐτῆς. Θάλασσα μὲν γὰρ ἔτεμε-
νε¹²), λέ' μὴ τοῦτο τὸ τρόπαιον ὃ καλεῖτ¹³) ἰσὶον ἐν τῇ
νῆσσῳ μείνη. γῆ δὲ οὐκ ἀροῦται ἀνδρὶ αὐτῆς. σκα-
πανεῖς δὲ ἐργασίαν ἔποιον¹⁴), ἐδ' ἐβανυσουργοὶ
ὁμοίως, εἰ μὴ διὰ τὴν τὸ χῆμα τοῦτο ἐχόντων ἐρ-
γαλείων. τὸ δὲ ἀνθρώπου χῆμα ἐδ' ἐπὶ ἄλλω τῶν
ἀλόγων ζώων διαφέρει, ἢ τῷ ὀρθόν τε εἶναι, καὶ
ἐκτασιν χερῶν ἔχειν, καὶ ἐν τῷ προσώπῳ ἀπὸ τῆς
μετωπίου τεταμένον τὸν λεγόμενον μυζωτῆρα
φέρειν., δι' ἧς τε ἀναγνωθῆς ἰπὸς ζώῳ, καὶ ἐδ' ἐν
ἄλλο δείκνυσιν ἢ τὸ χῆμα τοῦ Σταυροῦ καὶ τὰ
παρ' αὐτῶν δὲ σύμβολα τῶν τῆς χέματος τέττα
δι' αὐτῶν δηλοῖ. •• λαμβάνει καὶ τῶν βοτάνων δι'
ἧς αἱ τε πόδες οὐ μὴ πανταχοῦ γίνονται, τ' ἀρχῆς
καὶ.

* Vide
Not.

καὶ δυνάμει τὰ σημεῖα ἐν τέτοις δεικνύοντες, εἰ
 ἔμὴ νοῶντες τὸ πρᾶττετε. καὶ τῶν παρ' ὑμῶν ἄπο-
 θνησκόντων αὐτοῖς παρατίθενται εἰκόνας ἐπὶ τέτοι-
 τοῖς χήματι ἀνατίθετε, καὶ θεὸς διὰ γραμμάτων
 ἐπονομάζειτε. Considerate omnia quæ in mundo
 sunt, an sine signo hoc Crucis gubernentur,
 aut possint præbere sui usum. Mare enim non
 scinditur, nisi tropæum istud, quod malus ap-
 pellatur, saluum in naui maneat. Terra non
 aratur sine eo. Fossores verò opus non absol-
 uunt, neque alij item operarij Mechanici, nisi
 per instrumenta quæ formam hanc referant.
 At humana figura non aliâ re bellius differt,
 quàm quòd, & recta sit, & manuum extensio-
 nem habeat, & in facie à fronte protensum na-
 sum per quem & respiratio animalibus est, ne-
 que aliud demonstrat quàm signum hoc Crucis.
 Sed & apud vos notæ huius signi potentiam
 declarant: • cùm alia quædam, tum tropæa, ob
 quæ progressus & expeditiones ubique vobis ^{Vide}
 sunt imperij & potentie signa in istis præfe- ^{Not.}
 rentes, etsi ignorantes hoc facitis. Et Impera-
 torum qui apud vos mortui sunt imagines in
 hac figurâ ponitis, & Deos per litteras appel-
 latis. Quæ pluscula posui, quia me quo-
 que inter exscribendum delectarunt in-
 uentiunculæ istæ Patrum. Spero & te, si ple-
 nè intelleges: atque adminiculum, figuras
 istas, habe.

CAP. X.

*In quâ Crucium formâ Christus mortem tul-
lerit? videri in ultimâ, argumento è Patri-
bus & picturis. Rüffini non bona fides no-
tata in verbis Pauli citandis siue expli-
candis.*

HA B E S omnes Crucium species.
In quâ earum ille mortuus, qui morte
suâ nobis vita? Ne quærendum quidem

cen-

censeam, nisi dubitasse & disputasse viderem viros graues & sacrorum peritos. ego arbitror & pronuncio, in hac postremâ. in illâ inquam, quæ quatuor finibus vniuersum orbem complexa est, non sine mysterio, quod toti orbi mortuus, Saluator noster pendit. Tangit hoc & docet Sedulius:

Crux quadrangula, quo mysterio?

Néue quis ignoret speciem Crucis esse colendam,

Quæ Dominum portauit ouans, ratione potenti,*

** Siue patenti.*

Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.

Splendidus auctoris de vertice fulget Eous,

Occiduo sacra labuntur sidere planta,

Arcton dextra tenet, medium laua erigit axem.

Ad
Ephes.
cap. I II.

Et auctoritas etiam firma à D. Paulo. cuius hæc verba, *Ut possitis comprehendere cum om-*

D. Paulus explicatus.

nibus sanctis, quæ sit latitudo & longitudo, & sublimitas & profundum, plerique Docto-

In Psalmo
c III. &
alibi.

rum veterum referunt ad Crucem. Augustinus: *Erat latitudo, in quâ porrectæ sunt manus; longitudo à terrâ surgens, in quâ erat corpus infixum; altitudo, ab illo innexo ligno sursum quod eminet; profundum, ubi fixa erat*

Crux, & ibi omnis spes vitæ nostræ. Damascenus: Ωπερ τὰ τέσσαρα ἀκρατὸς Σταυροῦ διὰ

De
Orth.
lib. I III.
cap. XII.

τὸ μέσον κέντρον κρατοῦν) καὶ συσφίγγον), ἔτι διὰ τῆς τῆς Θεοῦ δυνάμεως τὸ, τε ὕψος καὶ τὸ βάθος, μῆκος καὶ πλάτος, ἦτοι πάντα ὁρατὰ

καὶ ἀόρατος κτίσις συνέχε). Sicut quatuor extrema Crucis per medium centrum vin-

Ruffini
singula-
ris sen-
tentia.

ciuntur & iunguntur: sic per diuinam poten-
tiam Sublimitas & Profunditas, Longitudo
& Latitudo, siue omnis conspicua & inconspi-
cua, creatura continetur. Palàm & ipse qua-
tuor fines nominat, & verba Pauli huc ad-
aptat. Ruffinus cur dissentit? qui tres mó-
dò agnoscit, & ipsa Apostoli verba (nefas!)
admutilat & detruncat. Docet, inquit, Apo-
stolus Paulus illuminatos esse debere oculos
cordis ad intellegendum quæ sit altitudo, lati-
tudo & profundum. Descriptio Crucis est. cu-
ius eam partem quæ in terram defixa est, pra-
fundum appellauit: altitudinem verò illam,
quæ in aërem porrecta sublimis erigitur: lati-
tudinem quoque illam quæ distenta in dex-
tram laeuamque protenditur. Mirum, & in
verbis Pauli, & in eorum sensu longitudinem
vbique improvidè omisit, an de industriâ
eiecit? Culpa, si illud: crimen, si istud. Sed ad
rem. Poëtæ quoque & Pictores sunt à for-
mâ istâ. Nonnus disertè scribit, Christum
sublatum Εἰς δόρυ τετραπλόρον: in lignum
quadrilaterum. Et in priscis sculpturis (illis
meritò fides) quadrata conspicitur hæc for-
ma. Constantinus Imp. in Labaro suo ex-
pressit: & Deus ipse in aëre ei deformarat.
In columnis eiusdem Principis, quæ nunc
in cognomine vrbis (heu, quò ea recidit?)

In Sym-
bol.

Crux in
lapidi-
bus.

Crux eiusmodi insculpta visitur, &
vtriusque ab alatis Geniis sustentatur.
Quid, quòd in Numis plurifariam sic ap-
pâret?

pâret? quorum alibi damus typos. Nec meo sensu, ambigi profectò potest, in tam veteri Christianorum sensu. Tamen sunt qui de Commisâ siue de Tau formâ contendunt. nec damno, etsi dissideo: quia & illi si Titulum supernè addis, efficere atque imaginari possis quaternos istos fines.

CAP. XI.

Apud plerasque gentium Cruces ferè vsitatas.

Apud Syros, Iudeos, Ægyptios, Persas, Afros, Græcos, maximè Romanos. Quando apud eos cæperit? An & apud Germanos?

CRUCES satis vidimus: vbi gentium eæ in usu fuerint, addam. Etsi vno verbo pænè dixerim, vbique gentium receptas.

Oriens quidem plerisque vsurpauit, idque iam olim. De Syris in Esthère scriptum: *Su-*

*Cruce Sy-
ris in usu.*

spensus est Aman in patibulo, quod parauerat Mardocheo. De Iudæis, in Iosua: qui re-

Iudæis.

gem eius (Hai) suspendit in patibulo usque ad vesperam. Item in Numeris: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis. Atque in sacris libris læpius.

Ægyptios etiam vfos reperio. vt Thucydides de rege Inaro: ποδοσία ληφθεὶς ἀνέστυρωθη:

*Ægy-
ptiis.*

proditione captus, in crucem est actus. Et Iusti- nus, in eadem Ægypto: Agathocles occiditur,

& mulieres in ultionem Eurydices patibulis suffiguntur. Et Persas crebrò. Herodotus de

Persis.

Polycrate: ἀποκτείνας δὲ μιν οὐκ ἀξίως ἀπηνή- σιος Οὐρίτης ἀνέστυρωσε: Interficiens eum (quod indignum relatu sit) Orætes in Cruce suffixit.

Cap.

vii.

Cap.

viii.

Cap.

xxv.

Lib. i.

Lib.

xxx.

In Tha-
liâ.

Ammianus de suo ævo : *Aelianus Comes &* Lib. xix.

Afric.

Tribuni patibulis scelestè suffixi: capti nempe à Persis. Sed Afros vel omnium creberri-
mè: qui non in viles modò, sed illustrissimas
personas adhibebant. Atque à Senatu Car-
thaginensium etiam *Duces*, (Valerij verba
sunt) *bella pravo consilio gerentes, etsi prospera
fortuna subsecuta esset, Cruci suffigebantur*:

Lib. i. cap. vii.

Græc.

Video & Græcos vstitasse. Certè Alexander
Macedo Glaucum medicum, & Tyrios, &
plures crucifixit. Etiam Xantippus Athe-
niensis Artâyctam Persam, de quo apud
Herodotum in Calliope extremâ leges.

Plu-
tarch. in
Alexad.

Roman.
et quan-
do.

Iam Romanis *vetus veterrimūque* (verba
Victoris vsurpabo) *supplicium patibulorum*.

In Con-
stantino.

Si Liuius fides, statim sub primis regibus
vsurparunt: & exemplum in Horatio, cui id
sub Tullo parabatur. Etsi Cicero dissentire
videtur, & horridum illud Carmen ad Tar-
quinium Superbum auctorem referre. *I li-*

Lib. i.

ctor, inquit, *colliga manus. quæ non modò hu-*
ius libertatis mansuetudinisque non sunt, sed
ne Romuli quidem, aut Numæ, sed Tarquinij,
superbissimi ac crudelissimi regis ista sunt
cruciatūs carmina, Caput obnubito, arbori in-
felici suspendito. Quæ tamen aut populari-

Orat.
pro Ra-
bir.

Cicero
explica-
tus.

ter & ad causam Cicero dixerit; aut hoc
sentiens, non ab auctore illa Tarquinio fuisse,
sed illo maximè digna, & apud eum cre-
bra. Vtrum horum est, video etiam liberâ
rep. statim in vsu cruces. Dionysius de seruis
coniuratis: *Καὶ αὐτίκα οἱ μὲν ὅς οἱ κίονες συνληφ-*

Lib. v.
Antiq.

θέντες,

Θέντες, οἱ δὲ ἐκ τῶν ἀγορῶν ἀχθέντες ἀνεσπολο-
αῖσθ' ἦσαν ἅπαντες. Et ilicò alij quidem è do-

mibus extracti, alij è foris abducti, omnes in

Crucem acti sunt. & deinceps *ψαμμάχοισι,

*Infini-
ti, & ut are-
na.

ut cum Græcis dicam, testes. Quid Germa-

ni? nunquid & illi vsi? distrahor. Tacitus vi-

detur dicere: Proditores & transfugas arbo-

ribus suspendunt. sed fortassis ad laqueum &

suffocationem hoc aliquis trahat. Tamen

idem Patibula etiam attribuit: Quot patibu-

la captiuis, quæ scrobes: quo nisi suo & Ro-

mano sensu?

CAP. XII.

Apud Romanos vile fuisse hoc supplicium,

& plurimum seruorum. Quas ob causas ij

affecti.

PLVRIFARIAM igitur receptæ Cru-

ces, sed vix tamen nisi in homines vilio-

res, Romano quidem ritu. Atque apud eos

seruorum ferè hoc supplicium, aut plebeio-

rum qui iuxta seruos. De seruis mulier apud

Iuvenalem:

Pone Crucem seruo.

Et alia apud Petronium: Nec Dÿ sinant, ut

amplexus meos in Crucem mittam. Ita enim

venustè seruum cruciarium appellat, quâ

facie sermonis Scelus pro scelesto. Seruus

ipse apud Plautum comiter fatetur.

Noli minitari, scio crucem futuram mihi

sepulcrum,

De mor.
Ger-
man.

Annal.
1.

An Ger-
mans
crucifixe-
runt?

Videri.

Serui
plerum-
que in
Crucem.

Sat. vi.
In Saty-
rico.

In Mil-
it.

Ibi maiores mei siti sunt, pater, avus, proavus, abavus.

Servile
supplicium,
quid?

Atque adeò peculiare hoc servis, ut nomine *Servilis supplicij* Crux veniat capienda. In Tacito: *Asiaticus (enim is libertus) malam potentiam servili supplicio expiavit*. Iterum. *Sumptum de eo supplicium in servilem modum*. In Vulcatio explicatius: *Centuriones rapi iussit & in crucem tolli, servilique supplicio affici*. In Capitolino: *Nam & in crucem milites tulit, & servilibus suppliciis semper affecit*. Ergo Livium sic evolues: *De captivis, ut quisque liber, aut servus, suæ fortunæ à quoque sumptum supplicium est*. Suæ fortunæ: nempe Crux servo reposita, gladius aut securis libero. Ipsum hoc ita in Hirtio legas: *Prehensi servi tres, & unus è legione vernacula. Servi sunt in crucem sublati, militi cervices abscissæ. Servile igitur hoc supplicium, sed non ob levem aut cottidianam noxam*.

IIII.
Hist.
II. Hist.

In Audio
Cassio.

In Mar-
cino.

Lib. III.

De bel-
lo His-
pan.

Causse
graves
ad Cru-
cem.

Horatius indicat:

Si quis eum servum, patinam qui tollere iussus

Lib. I.
Serm.
III.

*Semesos pisces, tepidumque ligurrierit ius,
In cruce suffigat; Labeone insanior inter
Sanos dicatur.*

Ut Dela-
tio.

Indicat, inquam, graves fuisse & in extremo supplicio extremas causas. Sed quas illas? ægrè uniuersas dixerim: quasdam adnumero. Delatura domini, Pertinax apud Capitolinum, eos qui calumniis appetiti per servos fuerant, damnatis servis delatoribus, liberavit,

In Per-
tin.

ranit, in Crucem sublati talibus seruis. Sic
Macrino iam Principe; συκοφάνται τὴν δούλοι,
οἱ δὲ αὐτοὺς κατήγγελλον, ἀνεσκολοπίσθησαν;
Sycophantæ, aut serui, quicunque dominos de-
tulerant, in crucem sunt acti. Et in genere, *Machina-*
omnis machinæ contra dominicam salu- *tie.*
tem. Paulus: Si serui de domini salute consu-
laerint (Mathematicos, intellige:) summo
supplicio, id est Cruce, afficiuntur. Item Fu- *Fuga.*
ga, sed (ut opinor) diuturna, aut repetita. Ci-
cero tangit: Quæ Crux huic fugituo potest
satis supplicij adferre? Et Valerius: Cruce di-
gnissimi fugitiui. Quin Scipio, apud eun-
dem, transfugas Romanos, tanquam patriæ
fugitivos, Crucibus affixit. Simile sub Augu-
sto, in Sexti milite puniendo, qui ferè è fu-
gitiuis: Τὸ μὲν δὲ κλοῦκός, ait Dio, τοῖς δεσπό-
ταις πρὸς πτωχείαν ἀπεδόθη· εἰ δὲ τοῦ μὲν εἰς
κύριος δέσποτο, ἀνεσκολοπίσθητο: Seruitia do-
minis reddita ad pœnam; quorum domini non
exstarent, Cruci sunt fixa. Quanquam hîc &
alia causâ suberat, Hostilitas in rem Roma-
nam. Hæc & plura in seruis: quos mitiores
durioresve domini, grauius, mitius, pro ar-
bitrio sunt puniti.

Etiam liberi quidam in Crucem dati, sed viliores aut nocentiores: ut Latrones, Sicarij, Falsarij, atque alibi & Fures.

Crux indigna liberis.

QUID autem in liberis? Rara crux, ut prædixi. Quin remouere prorsus ab hoc genere Lactantius videatur, vbi de Christo: *Cur si Deus fuit, & mori voluit, non saltem aliquo honesto genere mortis affectus est? cur potissimum Cruce? cur infami genere supplicij? quod etiam homine libero, quamuis nocente, videatur indignum.* Sed frænanda

Lib.

111.

Int.

cap.

xxv.

Præsertim civibus.

ea assertio est: & ciue quidem indigna Crux, nec credo usurpatam in eos nisi præter leges, & per sæuitiam: viliores liberi, & provinciales, non ab eâ profectò immunes. Atque hæc crimina in iis cruciaria: primum,

Latrones sic puniti.

Latrocinium. Seneca: *Latrocinium fecit aliquis. quid ergo meruit? ut suspendatur.* Caue de alio suspendio interpretêre, Petro-

Epist.

vii.

In Satyr.

nus: *Imperator provincæ iussit latrones Crucibus affigi.* Apuleius: *Latronem istum,*

Lib.

111. de

Alm.

Lib.

xxxviii.

De poen.

miserorum pignorum meorum peremptorem, Cruci affigatis. Callistratus Ictus: *Famosos latrones, in his locis ubi grassati sunt, furcâ*

figendos compluribus placuit. Scripserat ille, *Cruce, ut post docemus.* Cum ipso Seruatore

utrimque secus latrones duo fixi: quos duo Euangelistæ disertè *ληστές* appellant,

Lucas paullo communius *κακέργες*. Deinde Si-

de Si-

Lib. v. Sent. xxi. de Sicariatus. Paulus: *In honestiores (sicarios) pœna capitis vindicari placuit, humiliores verò in Crucem tolluntur, aut bestiis subiiciuntur.* Tertiò, crimen Falsi. Firmicus: *Faciunt in crimine falsi comprehensos in Crucem tolli.* Anne & furtum? ita, sed non Romæ. Lampridius: *Cum quæreretur à regibus, quid apud eos fures paterentur? illi responderunt, Crucem.* Et mirum ni è Gallis Germanisque isti reges, quorum moribus etiam nunc Fures ad furcam. Alia etiam crimina in hanc pœnam, ne ambigas: sed ego fileo, quæ testibus aut tabulis non configno.

Et Sica-
rios.Et Falsa-
ry.Alibi &
Fures.

CAP. XIII.

*Qua causa falso assignata in Cruce Christi?
videri Innovationem & Seditionem esse.*

CV M hæc vidimus, piè non curiosè que-
ro, in Seruatore nostro quis prætextus
(nam causa nunquam fuit) ad Crucem?
Blasphemiam aliquis dixerit, ex vocibus
aut iudiciis Iudæorum. Atque ipsi sanè ita
apud Pontificem accusant, & huic noxæ
testes quæruntur, & ipse denique Pontifex
eius damnat. Attamen, si legem spectes, hi
tales lapidibus, non cruce puniti. An non
verius ac simplicius, totum illud iudicium,
etsi iudicij dissimile, Romanis moribus le-
gibusque directum? Mihi videatur. & re-
spondeam damnatum innoxium nostrum
agnum, quasi Seditionis nomine & Regni
affe-

Christus
non ob
blasphē-
miam fi-
xus.Potius ob
regni cu-
pidinem.

affectati. Certe Romanâ lege, *auctores sedi-* Lib. v.
tionis aut tumultus, pro qualitate dignitate, Paulus,
aut in Crucem tolluntur, aut bestiis obiciun- Tit.
tur. XXI.

Quod autem sic etiam apud Pilatum
 accusatus, Lucas clarè: *Hunc inuenimus sub-* Cap.
uertentem gentem nostram, & prohibentem XXIII.

tributa dare Cesari, & dicentem se Christum

regem esse. Credidit, nec credidit Pilatus: &

Titulum tamen causamque mortis inscri-

pfit, Rex Iudæorum. Ex Iudæorum quidem

libris si rem decidimus, intricamur. nec us-

quam traditum clarè quæ noxa ad crucem,

nisi quod Philo prodidit de Homicidis. con-

tra quos ait Legislatorem mille mortis genera, Libello
 si potuisset, dilecturum fuisse: cum non potuit, de spe-
 cialile-
 ge.

τιμωρίαν ἄλλω πρὸς διατάττει, καλούων τοὺς

ἀνελόντας ἀνασκοποῦντες: pœnam aliam ad-

iunxit, iubens homicidas & sicarios crucifigi.

Sed tuâ pace Philo, ubi hoc Legislator? nus-

quam expressè, hoc, tantum uniuersè:

Quando peccauerit homo, quod morte plecten-

dum est, & adiudicatus mortis appensus fuerit

in patibulo. Peccatum non designat & fru- Deute-
 strâ credo fore, si quis nunc quærat. Tamen ron. cap.
 XXI.

*Theologi vidento. ego * ἐν ἄλλοτερίῳ χρόνῳ*

πρόσα ἔτιθηναι.

C A P. XV.

Crux interdum liberè & laxè vagata: in ho-

stes, in seditiosos, in Christianos, in femi-

nas denique

IN hos ergo tales ex ordine & more Crux

vsurpata. Interdum regnum ei largius, &

præ-

Apud
 Iudæos
 noxa cru-
 ci: etia
 hodie in-
 certa.

* In alie-
 no choro
 pedem
 non pono.

præsertim apud reges. Nam hi ex libidine
sæpe ita sæuierunt in hostes aut rebelles, &
vno tempore multos. Alexander Magnus

Hostes suo
punit.

ut suprâ tetigi, *duo millia Tyrionum*, capta
corum vrbe, *crucifixit*. Alius minutus Ale-
xander in Iudæa, ἐσιώμηνος ἐν ἀπόπῳ μετα-
τῶν πηλακίδων, ἀνασταύρωσαι πορσέταξεν Ιου-
δαίων ὡς ὧ: *Conuiuans in publico & conspi-*
cuo loco vnà cum pellicibus, iussit in Crucem
dari Iudeorum ad octingentos. Quinti-

Aut tur-
bidi.

lius etiam Varus, ex eadem gente, ob nescio
quem motum, ἀνεσταύρωσε δὲ διχιλίαις: *cruc-*
ifixit circiter bis mille. At Titus in obsidio-

Grandi
numero
sæpe.

ne illâ exitiali, *quingenos, & plures, in singu-*
los dies Crucibus affixit: καὶ διὰ τὸ πλῆθος χρώ-
εα τε ἐνελεῖπετο τοῖς Σταυροῖς, καὶ Σταυροὶ τοῖς
σώμασι: & ob multitudinem terra Crucibus,
& Cruces corporibus deerant. Nota, nota. hi-
storicâ hæc fide, non atrollendi causâ dicun-
tur, & ab eo qui vidit, Iosepho. Nec ego mi-
seror. abi pessima natio, hæc præmia Crucis
illius, quam impiè posuisti nostro & tuo
(voluisses modò) Seruatori. Iam & Augu-
stus confecto bello Siculo, *sex millia seruo-*
rum, quorum domini non exstabant, in Cru-
cem egit. Et in Christianos Tyranni crebrò
adhibuerunt, atque eos numerosos. Lego

*Est idē
quod ex
Dione
suprà
cap. xii.

vno tempore, vno loco, *ad millia decem sic in-*
terfecta.

Atqui nec à fæmineo sexu ab-
stinuerunt hoc supplicium. & Tiberius, ob
adulteratam in templo Isidis Paulinam, τοῖς
τε ἱερείαις ἀνεσταύρωσε, καὶ τῷ Ἰδν ὀλέθρου χρο-

Interdum
& fæmi-
na.

χρόνω

Ioseph.
b. xiii.
cap. q.
p.
xli.

Ioseph.
lib. i.
Excid.
cap. 3.
lib. v.
Excid.
cap.
xviii.

Orosius
lib. vi.
cap.
xviii.

Marty-
tol. xxii.
lunij.

Ioseph.
xviii.
Antiq.
cap. vi.

pōlō aītiā: & Sacerdotes crucifixit, & Idam (ancillæ nomen) quæ corruptela causa fuerat. E Christianis etiam Beata Eulalia, ungulas flammâsque perpeſſa, demum cruci affixa martyrij coronam accepit. Sed & in Corſicâ, ſancta Iulia virgo crucis ſupplicio coronata eſt. Plura in Martyrum hiſtoriis exempla reperies, &, ſi voles, addes.

Martyr.
rol. xii.
Febr.

Idem
xxii.
Maij.

I. L I P S I

DE CRUCE

LIBER II.

CAP. I.

Transitio ad Modum figendi. premiſſum de atrocitate huius ſupplicij, quod Summum & Extremum dictum.

IXI satis Quid Crux & Cuiusmodi fuerit, Vbi & Quare uſurpata: pergo longius, & uniuerſum hoc pœnale ædificium exſtruo, per ſingula etiam membra. Dicam enim Quomodo uſurpata: & non animis ſolùm, ſed pænè oculis ſubiiciam ſæuitiam & foeditatem eius ſupplicij: quæ ſanè magna. Nec temerè Cicero crudeliſſimum teterrimùmque appellauit: & poëta Nonnus

*crudela
hoc ſupplicium.*

v. in
Verr.
in cap.
xix.
Ioan.

ἐλέγχις ὄν τινά πότμον: damnaſſimum quod.

quoddam fatum. Quin etiam Iurisconsulti, nomine *Summi supplicij*, velut ob eminentiam, designant istud. Paulus: *Summo supplicio, id est Cruce, afficiuntur.* Ab eadem mente *Supremum* Vlpianus dixit: *Si liberi sint, ad bestias dari; si serui, supremo supplicio affici.* cum enim aliud non exprimat, & de seruis responsum sit, iure capio Crucem. Cur non ignem? inquires: cum Tertullianus etiam dixerit & censuerit, *Summam ignium poenam?* Quia ex Iurisconsultorum mente, *Cruce* etiam supra ignem. Certè Paulus hoc ordine *Summi supplicij* tria genera recenset: *Crucem, Cremationem, Decollationem.* Præit, ut vides, *Cruce*: & cum causâ, si infamiam, magnitudinem, & præsertim diuturnitatem poenarum in eâ attendis. Dicta hæc ipsa *Extrema poena.* ut in Apuleio de seruo cruciando: *Certum extremae poenæ, quæ more maiorum in eum competit.* An & sic Arnobius? *Crucem mereatur extremam, quisquis vobis dominis supplicarit.* Quod tamen etiam laxè, & de peste aut pernicie capit interpretari.

CAP. II.

Duplex figendi Modus, Vulgaris & Rarus.
In illo Flagellatio ex more semper anteiuit.

SED sæui foedi quæ quid in hoc supplicio fuerit, Modus ipse dixerit: quem graphice imus repræsentatum. Ut magis possit, partimur, & duplicem eum facimus: *Vulga-*

D rem

Summum dictum,

Supremum,

Et Extrema,

Diuisio dicendorum,

rem, & Rarum. Illum, qui receptissimus & quo vulgò utebantur. Alterum, qui magis sepositus, nec in tam assiduo usu. De illo prius: & quidem ordine hæc tria, *Quæ ante fixationem, Quæ in ipsâ, Quæ post ipsam*. Ante Fixionem duo adhibita: *Flagellatio & Deductio*. Flagellatio quidem sollennis antecessor, & rarò in crucem dati nisi sic purpurati. Apud Liuium, de seruis coniuratis: *Multi occisi, multi capti, alij verberati crucibus affixi*. Verberatos ecce prædixit. Alexander apud Curtium, moris huius retinens, eos qui Pertram obstinatè defenderant, omnes verberibus affectos, sub ipsis radicibus Petreæ crucibus iussit affigi. Iudæi, apud Iosephum, *μαστιγμοις καὶ δεσμοῖς ὁμοιοῦσι τοῦ θανάτου πᾶσι αἰνίας, ἀνὲς αὐτῶν*: flagellati & præcruciati ante mortem omne genus verberibus, crucifigebantur. Philo item narrans Iudæos Alexandriæ in crucem actos à Flacco: hoc addit: *μετὰ τὸ αἰνιωδέος ἐν τῷ θεάτρῳ*: postquam flagellati fuissent in theatro. Sollennis ergo mos, imò lex: & horrendum Carmen discretè canebat: *Verbera intra aut extra pomerium*: & tum denique succinebat. *Arbori infelici suspendito*.

Flagellati
ante crucem.

Lib.
xxxiii.

Lib.
viii.

Lib. v.
Excid.
cap.
xxxii.

Contra
Flaccum.

Apud
Liuium.
lib. i.

CAP. III.

Flagellorum & Virgarum discrimen. Illa magis vilia, & magis acerba esse. solere & talis asperari.

VERBERATI igitur: sed utrum virgis an flagellis? Illas interdum reperio: sed magis

magis crebro ista. Discrimen enim esse sci-
mus: & quia Virgæ honestiores, inhonestis-
simo huic supplicio adtributa Flagra. Cice-
ro illudens & cauillans in Labienum: Por-

Flagra
cruciatum
propria
Cicero ex-
plicatus.

cia lex virgas ab omnium civium corpore
amouit; hic misericors flagellare tulit. Quo-
modo retulit? vnâ cum Cruce scilicet, cui
hæc adiuncta. Dixi inhonestiora fuisse. Ita,
& propriè seruorum, Sic apud Terentium

Orat.
pro Ra-
bir.
perd.

Adelph. — ad necem operiere loris. SAN. loris liber? Terentius
Exclamat & indignatur, vt in re insolenti,
quod libero intentata lora. Et ab hac notâ
seruilem conditionem Menæ Horatius op-
probrat:

*Sectus flagellis hic triumviralibus
Præconis ad fastidium.*

Horatius

Significat à Triumviris (Imperium iis &
animaduersio in seruos) cæsum flagris publi-
cè, idque sub præconis voce. Itaque & Ma-
cer I. c. tus scripsit, *Ex quibus causis liber fu-*
stibus, ex his seruum flagellis cædi. Et Impp.
rescripserunt, mulierem habere iustas di-
uortij causas, si se verberibus, quæ ingenuo
aliena sunt, afficientem maritum probauerit.
Flagra hæc ipsa intelligunt: quæ cum ab in-
genuis, tum à fæminis remota maximè. At-
que vt nouum & seuerum in Licinio Ponti-
fice narrat Valerius: quod ei virgo Vesta-
lis, quia parum diligens ignis æterni custos
fuisset, digna visa est, quæ flagro admonere-
tur. Flagella autem hæc aspera. adeò vt Vl-
pianus scripserit, *ministorum immanitate,*

Vide
Fabr. in
Semestr.

L. x.
De pœ-
ris.
L. viii.
C. 1.
de re-
pud.

Lib 1.
Cap. 1.

L. viii.
De pœ-
ris.

Macer

Valerius

multos sub eiusmodi flagellis interiisse. Et Horribile etiam id Horatio visum agnominare.

Lib. 2.
Serm.
111.

Nec scuticâ dignum, horribili sectere flagello.

Flagella
taxillata.

Quod magis fuit, cum ea infitis talis aut officulis exasperabant. Factum Romæ, atque alibi. Eustathius dici notat ἀσφαλωτάς μασίτας, τὰς ἐξ ἀσφαλων ἐννεσμεύων κατακεστειμένας: *Flagrata laria, quæ talis insertis inuolutisque confecta sunt.* Apud Athenæum quispiam recenset, in Parthis optimates quoque & Satrapas, ubi visum Regi, ῥάβδοις καὶ ἱμάσιν ἀσφαλωτοῖς μαστρούσας: *virgis & loris taxillatis cædi.* Apulcius agnoscit, & *Flagrum pecuinis ossibus catenatum,*

Lib.
1111.

Gallis
usitata.

scitè appellat. Ille idem Gallis Matris deum adscribit. *Arrepto flagro, inquit, quod semiviris illis proprium gestamen est, contortis tenis lanosi velleris proluxè fimbriatum, & multiungis talis ouium tessellatum, in idem sese multitudine commulcant ictibus.* Et Plutarchus appositè ad eius lucem: Οὐδὲ μαστρος ἐλάβε-
ρας δέοντος, ἀλλὰ τὸ ἀσφαλωτῆς ἐνείκης, ἢ τοὺς Γάλλους πλημμελοῦντας ἐν τοῖς μητρώοις πολλάζουσι: *Nec qui libera verberationis egeat, sed flagri illius taxillati, quo Gallos aliquid offendentes in sacris Magnæ matris coercerent.*

Contra
Color.

Christus
flagris ca-
sus.

An tale aliquod flagri genus, quo Christus etiam noster cæsus? imaginantur aut pingunt per pietatem nonnulli. Haud ego assero: sed illud Euangelistæ, cæsum esse & quidem flagro. Sic enim Matthæus, corruptâ ipsâ

ipsâ Latinâ voce: Τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας
παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ. *Iesum cum flagellasset,*
tradidit ut crucifigeretur. Ἰμάθλην, id est, lo-
reum flagellum appellat Nonnus.

Πιχέδανῃ Χρυστοῖο δέμας φοίνιξεν ἰμάθλη.

Horribili Christi corpus rubefecit habenâ.

CAP. IIII.

*Solitos ad Columnam verberari; atque aliàs per
viam. De ipsâ columnâ cui sacrum corpus
annexum.*

SE D observa. Flagellatio hæc non vno
semper loco, aut tempore. Aut enim an- Purifica-
riam
flagellatio.
te Deductionem utebantur, idque domi,
aut in prætorio: quod in Seruatore factum.

aut in ipsâ Deductione, per viam: quod mo-
ris fuit magis prisce. Si domi, ligabant inter- Ad co-
lumnâ
domi.
dum ad columnam. Firmamenta huic ritui
non tam multa reperio, reperio tamen. Ar-

temidorus ubi somnium narrat serui, qui vi-
sus sibi ab herō δέφεσθαι, deglubi & turpiter
tangi: addit, προσδεθεῖς κίονι πολλάς ἔλαβε πλη-
γὰς: *columnæ alligatus, multas accepit plagas.*

Phileas etiam apud Eusebium, sæuitiam in
Martyres, qui Alexandriæ, referens: Ἄλλοι δὲ
πρὸς τοῖς κίονιν ἀντιπρόσωποι ἐδούντο: *Alij au-
tem ad columnas vultibus inter se aduersis,
astringebantur: & de flagellatione sentit.*

An & Plautum sic accipimus?

*Plautus
lux.*

— *Abducite hunc*

*Intrò, atque adstringite ad columnam fortiter.
Ego quidem: etsi ad custodiam modò id fa-*

D 3 cum

Lib.
VIII.
Eccl.
Hist.
cap. x.

Bac-
chid.

Id Christo
factum.

Etum aliquis pertendat. Sed de Serua-
tore nostro non ambiguum, piis quidem
& in religione antiquis. Etsi enim Euange-
lia non exprimunt: tamen secuti Patres.
Prudentius clarè, & cùm ritus quoque pri-
sci attestazione: ——— *atque columna*

Novo
Testam.

Annexus, tergum dedit, ut servile, flagellis.

Hieronimus & suo ævo existisse comme-
morat: *Ostendebatur illi (Paule) Columna, Ec-
clesia porticum sustinens infecta cruore Do-
mini, ad quam vinctus dicitur & flagellatus.*

Epist. ad
Eustoch.

Indicat fulcri usum habuisse in ædificio
templi: quod ipsum Prudentius. *Perstat ad-*

Ibidem,

huc, templumque gerit veneranda columna.

Etsi Bedæ tempore in medio Ecclesiæ fuif-
se, ipse testatur. Meminit huius quoque, &

miraculorum per eam, Gregorius Turo-
nensis. Hæc domi flagellatio, & ad colum-

De Glor.
Mart.
cap. 11.

nam: quid per viam? sub furcâ id factum, de
quâ in loco dicam.

Lib.
11.
cap. 111.

C A P. V.

*Crucem suam tulisse, aut totam, aut eius par-
tem.*

AD Deductionem venio, in quâ duo
obseruo, *Ludibrium & Tormentum.*

Crucem
humeris
ferebant.

Ludibrium, quod ipsi coacti crucem suam
ferre, aut certè eius partem: ut verè esset il-
lud quod dicitur, *Suo sibi iumento malum.*

Artemidorus: *Ἐὰς αὖτε πρὸς τὸν δαίμονα χρο-
νίου καὶ ἔργα μὲν ἰδόντι Σταυρὸν αὐτὰ σημαίνει.*

Lib. 11.
cap. 111.

ἔοικα

τοῖνα γὰρ καὶ ὁ Σταυρὸς θανάτου, καὶ ὁ μέλλων προ-
 σπλοῦός, πρότερον αὐτὸν βασάζει: *ferre ali-*
quem Deorum inferorum, malefico quidem id
videnti Crucem prodicit. Similis enim &
Crux morti; & qui in eâ figendus, prius eam
portat. Plutarchus etiam comparatione
quadam utili: Καὶ πᾶς μὲν σῶματι πᾶν κολάζο-
μενίων ἕκαστος τῶν κακῶν ἐκφέρει τὸν αὐτοῦ
Σταυρὸν, ἡ δὲ κακία τῶν κολασθεῖων ἐφ' ἑαυτῷ
ἕκαστον ἐξ αὐτῆς τεκταίνει): Et corpore quidem
quisque maleficorum suam effert Crucem: ma-
litia autem cruciatuum quemque in se, ex se,
gignit & fabricatur. Benè hoc & salubriter
Plutarchus: & Dī de αἷς (ait quispiam) quàm
malè est extra legem uiuentibus? quidquid me-
ruerunt, semper expectant. Sed repono me in
gradum. Ferebant Crucem. atque ita Io-
hannes de Christo: βασάζων τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ
ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον κρανίου τόπον: baiu-
lans suam Crucem, exiuit in locum Caluarie
dictum. Quâ solâ causâ vetera quædam va-
ticinia aut imagines Doctores nostri ad
Christum trahunt. Vt Tertullianus hoc de
Isaaco. Cùm, inquit, Isaac à patre hostia duce-
retur, & lignum ipse sibi portare, Christi ex-
itum iam tunc denotabat, in victimam con-
cessi à Patre, lignum passionis suæ baiulantis.
Idem in Isaiaë verbis istis: Cuius imperium
factum est super humerum ipsius. Solus, ait, no-
uus rex. Christus noua gloriæ potestatem &
sublimitatem in humero extulit, id est Cru-
cem. Et Christus sanè totam plenâmq;

De car-
dâ Dei
vindi-
câ.

Petron.
Satyr.

Cap.
xix.

Aduer-
sus lu-
dæos
cap. x.

Eod. lib.

Fecit

Christus.

Vates
testati
sunt.

Crucem tulit. Ni fecisset, quid opus erat auxiliatore & subsequâ, qui adleuasset? Alij non semper totam: atque ideò cautè prædixi, *eius partem*. Nam qui ritu veteri sub furcâ cæsi ducebantur, • ferebant non nisi istam. Imò interdum nec istam. Nam fac in arbore aliquâ crucifixum, & subitò: profectò, præter se, nihil tulit. * Vide lib. xxi.

CAP. VI.

Deductos cum vexatione, Stimulis etiam actos.

Trahi per viam.

TORMENTVM etiam in Deductione: quia trahere, diuexare, & stimulis agere per viam solent. Dionysius de tractione: Lib. vii. Antiq.
δι' ἀγορᾶς αὐτὸν μασιγέμενον ἐνέλδου ἔλκειν:
per forum flagellatum ipsum, trahere eos iussit. Nec dubium est quin impulerint, deiecerint, erexerint, per sæuitiam aut per lulum.

Et stimulis fossi.

De Stimulis etiam non temerè addo. & apertè auctor adfirmandi Plautus, apud quem conseruo seruus:

Plautus illustratus.

O carnificinum cribrum! quod credo fore,

Moscellar.

Ita te forabunt patibulatum per vias

Stimulis, si noster huc reuenerit senex.

Habes Stimulos, idque in Patibulato (ad furcam astricto) & per vias. Iungit iterum cum Cruce Plautus: *Stimulos, Laminas, Crucésque*. & aliàs meminit, sed sic vt seorsim eos fuisse sciamus inter cruciatus & tormenta, sicut laminas & ignes. Pictores nostri asserculum siue tabellam imæ Christi vesti ap-

pingunt,

Asinar.

pingunt, quæ clavis præacutis confita pedibus calcibusque euntis illidatur: nunquid al-
ludentes ad hanc Destimulationem? quæ
tamen stimulis aliis facta, quos oblongos, si-
ue è sudibus præacutis, siue & ferro præfixis
gestabant ad hunc vsum. Sumptum à bu-
bus, quos sic exstimulabant. Sed nisi ea Pi-
ctorum mens, ipsi vidento: ego inuentiun-
culæ eius nec auctor sim, nec interpret.

CAP. VII.

*In ipsâ Fixione nudi in crucem dati: an altam,
an in terrâ depositam? id quæsitum, & virum-
que firmatum.*

ISTA sunt quæ Ante fixationem: nunc quæ
In ipsâ. Tria considero, *Suspensionem*,
Astrictionem, *Inscriptionem*. Suspendio
præit, & ante illam etiam Nudatio. quia si-
mul ad crucem ventum, spoliabant homi-
nem, & sic in eam dabant. Receptum hoc in
plerisque suppliciis, velut Naturæ suasu, quæ
nudos induxit in vitam, & educit: etiam in
isto. Artemidorus: Σταυροῦ δὲ αἰ ἀγαθὸν τὸ πᾶ-
ντι. καὶ γὰρ ὑψηλὸς ὁ σταυροθεΐς. τοὺς δὲ πλεῖστους
βλάπτει. γυμνοὶ γὰρ σταυροῦν. *Crucifigi bo-
num pauperi, quia sublimis est crucifixus: no-
xium verò diuiti, quia nudi crucifiguntur.* In
Christo factum hoc obserues: quem Evan-
gelistæ narrant recepisse vestes post flagella-
tionem iam deducendum, & posuisse ite-
rùm deductum. Ergo nudi dati in crucem:
sed Iacentem an Erectam? Pro Iacente, Acta

*Nudati
ante fi-
xionem.*

*Quomo-
do in cruce
dati.*

D S vetera

Lib. II.
cap.

LVIII.

Profa-
cone.

vetera de Pionio Martyre: *Utrò se vestimen-
tis spoliavit, & in celum suspiciens ac Deo
gratias agens, super lignum seipsum extendit,
militique tradidit ut clavis confingeretur. Satis
clarè: atque etiam mox clariùs: Eum igitur
ligno fixum erexerunt. Dici nihil potest, quin
fixio hîc in Iacente facta fuerit, quæ post
erecta. Et ratio etiam aliqua suadet. Nónne
enim faciliùs hominem sic affigere supinum
& inclinatum: quàm tollere in erectam,
pendulum, labentem, fortasse & reluctan-
tem? videtur. Tamen quòd in Erectam,
plusculi adfirmant testes. Cicero in Gauianâ
crucè describendâ: *Quid attinuit, cum Ma-
mertini more atque instituto suo Crucem fi-
xissent post urbem in viâ Pompeiâ, te iubere
figere in viâ quæ Rhegium spectat? Et verba
& rei seriem vide, observabis fixam primò
crucem, & tum in eam datum. Idem in Ra-
birianâ: In campo Martio Crucem ad civium
supplicium defigi & constitui iubes. Stabat
iam defixa, dum caussa diceretur, & crucia-
rium suum expectabat. Galba apud Sueto-
nium, cuidam inclamanti se ciuem Roma-
num esse, multo prater ceteras altiorem &
dealbatam crucem statui iussit. Statui, ac tum
suffigi. Iosephus de Iudæo quodam à Ro-
manis capto: Ο δὲ βάσας ἀποστήλας καὶ πη-
γνῶαι Σταυρὸν, ὡς αὐτὶν κρεμῶν τὸν Ἐλεάζα-
ρον: Bassus iussit defigi crucem, tanquam sta-
tim suspensurus in eâ Eleazarum. Denique
& libro Esdræ: *Ut omnis homo qui hanc mu-***

Lib. v. in
Vet.

Cap. ix.

Lib. vii.
Excid.
Iud.In cap.
vi.

taverit

auerit inssionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo. Vtrobique hîc erectio, fixationem antecedit. Nec video quid obduci possit: nisi istud infirmum, statutas quidem, sed sub aduentum noxij iterum demissas. Quis credat? aut irriti laboris quæ ratio? Abnuunt etiam phrasæ veteres, quas scimus plerumque adsimiles rebus ipsis. Dicunt enim *Tollere, Agere, Ferre, Dare* in crucem: quæ omnia elationis sunt aut mollitionis. Item in ipsis fontibus, *Excurre, Ascendere, Salire*, in crucem: quæ mihi videntur convenire non nisi in Erectam. Priorum phrasium exempla nota atque obuia sunt: posteriorum cape ista Plautus:

Ego dabo ei talentum primis, qui in crucem excucurrerit.

Prudentius.

Crux illa nostra est, nos patibulum ascendimus.

Plautus.

Credo hercle adueniens nomen mutabit mihi, Facietque ex templo Crucisalum me ex Chrysalo.

Sed & testes, in ipsâ narratione, pro Erectâ. Nonnus de Christo:

Εἰς δόρυ τετράπλευρον, ἐπήγορον, ὑψόθι γαίης
Ορθιον ἐξεταύνασαν.

In lignum quadratum, altum, terrâque leuatum,

Rectum extenderunt.

De

Mostel-
hr.

Περὶ
τῆς
Ἑκκλ.
Hymn.
κ.
Bac-
chid.

Reiectio
cauliculi.

Isarium
pro Sab-
lata.

De eodem Nazianzenus.

In Christi
sto pa-
tiente.

Αὐτίχ' ὁμιλος ἐθανόδρομω ξύλῳ
 Ἀνῆγον, ἤγον, ἤγον εἰς ἄκρον τέλος.
 Ὁρθός δ' ἐς ὀρθὸν αἰθερὲς ἑστηρίζετο.
 Ἐσπλάνα δ' ἐγκάρσιον ἄλλον οὐδέως
 Ἐτεναν, ἐξέτταν, ἤλωσαν χεῖρας,
 Πόδας δὲ καθήλωσαν ἐν πηκτῷ ξύλῳ.

• Neque
 scis an ip-
 se Traga-
 dia gen-
 eratus
 Nazian-
 zenus.

Quorum versuum (haud sanè • optimo-
 rum, liberè dicam) hæc sententia. *Ductum
 & subductum in altam crucem, ad ultimum
 eius finem: rectum ita statutum: tum ad trans-
 versarium lignum manus fixas: denique &
 pedes ad stipitem defixum.* Atque ista pro
 Erectâ. In dissensu autem nos quid defini-
 mus? consensum, quâ licet. Dicimus vtrum-
 que usurpatum, sæpius tamen hoc postre-
 mum. Imò interim necessariò hoc postre-
 mum. Pone enim in arbore suspensos (sæpe
 factum:) quomodo demitti ea potuit, &
 tunc attolli?

CAP. VIII.

Clavis figi solitos, interdum funibus adstringi.

SEd iam ad *Adstrictionem* transeo; quæ
 facta clavis, aut funibus, sed plurimum
 illis. Seneca: *Cum refigere se crucibus conen-
 tur, in quas unusquisque vestrum clavos suos
 ipse adigit.* Ita legendum, non adiicit. Illi, in-
 quit, conantur tollere se de crucibus suis:
 vos contrâ, magis magisque affigitis, & cla-
 vos adigitis in lignum. Meminit & Apollo
 in oraculo quopiam, de Christo:

De vit.
 beat.
 cap. XIX.

Γόμ-

Γόμοις καὶ σκολόπεσι περὶ ἀνέτλησε τε-
λότης :

*Clauisq̃ue & palis mortem exantlauit acer-
bam.*

Loquitur de hac eius morte per crucem:

quia, vt Artemidorus ait, ἐκ ξύλων καὶ ἡλῶν
γέγονεν ὁ σωθὴς: *ex lignis & clauis crux con-
fecta est.* Atque ab hac re Græcis passim ipsa

crucifixio, ὁροσήλωσις dicta: quasi dicas *cla-
ui-fixio.* Vlpianus in Demosthenem explicat

ὁροσηλοῦσθαι, Σταυρῶ ὁροσηλᾶσθαι τοῖς ἡλοῖς:
cruci affigi clauis. Et fortasse eò respexit

Strabo cum de Cantabris dixit, ἀναπεπηγό-
τας ἐπὶ τῶν Σταυρῶν: *suffixos in crucibus.* Ergo
de clauis certum: an etiam de funibus? sunt

exempla. Ausonius suum Cupidinem facit
*Deuinctum post terga manus, substrictæque
plantis*

Vincula merentem.

Et communi *ligandi* verbo in hac re Arte-
midorus vsus: Σταυροῦσθαι, inquit, ἀνδρὶ ἀγά-
μῳ γάμον ὁροσατοροῦει διὰ τὴν δέσιν: *Crucifigi*
(in somnis) *viro calibi nuptias designat, ob li-
gaturam.* quia scilicet ligno iungitur copu-
latúrque. Plinius inter magicas ineptias

Spartum etiam è cruce numerat, id est spar-
teos funes. Quid, quod D. Andreas ita alli-
gatus? Abdias apertè, & causam etiam ad-
dit: *Proconsul mandat questionariis, vt liga-
tis manibus & pedibus, non clauis affixus su-
spenderetur, quo diutino cruciatu deficeret.* Ex
quo colligas, habitum id magis sæuum. Et si

prima

Apud
Lactant.
lib. iiii.
cap. xiii.

Lib. ii.
cap.
lviii.

Contra
Mid.

Lib. iiii.

Lib. i.
cap.
lviii.

Lib.
xxviii.
cap. xv.

Lib.
iii.
Hist.
Apo.

prima fortasse crucifixio talis, & in Liuij pri-
 fcis scriptis que libris legas: *Arbori infelici*
reste suspendito. Reste, inquam, additur:
 quod tamen heri ac nuper eiccerunt corre-
 ctiores. An sic quoque appensi latrones bini,
 qui cum Christo? Vulgò sentiunt, nec aliter
 pingunt. Tamen falsò: quia illi, pariter ac
 Christus, fixi. Nonnus adfirmat.

In cap.
 XIX.

κέντροις ἀντιτύποισιν ὅπῃ Σταυροῦ δέθεντες:

In cruce præduris clauis fixi, inq̃ ligati.

Et magis Historia prisca, quæ est de Helenâ
 Constantini matre. Ea cum venisset sacra
 & Deo-homini trita loca, cupidine visendi
 & venerandi: de Cruce etiam inquisiuit no-
 stra illâ seruatrice. Fodit, tres reperit, ac diu
 animi anceps hæsit quæ esset illa vera. Nam
 Titulus, quo dignosci potuisset, iacebat
 seorsim disiectus. Denique miraculo & di-
 uina indicatione opus fuit ad discernen-
 dum. Quid autem opus, si vestigia clauo-
 rum modò in vnâ? Argumentum certum
 est, & res ipsa per Ecclesiæ annales.

CAP. IX.

In quibus partibus clauis, & quo numero?

CLAVOS autem istos, siue & funes, in
 manibus pedibusque fuisse satis no-
 tum. Nonnus de Seruatore:

Καὶ ποσὶ καὶ παλάμῃσι σιδῆρεα κέντρα κομί-
 ζων:

Et

*Et pedibus manibúsq; ferens stimulos fer-
ratos.*

Ad.
Ind.
cap. x.

Terrullianus de veteri vaticinio: *Foderunt
manus meas & pedes]* *qua propria atrocitas
crucis.* Habent atrocita libri scripti: & rectè,
vt amat loqui ille scriptor. At quàm multi <sup>Quot cla-
ui in pe-
dibus.</sup> isti clau? enim uerò dissident. Alij de ternis
asserunt. vt Nonnus, qui Christum de-
pingit.

— ἀματρήτω δ' ἐπεπαριμόν αἰζυγι γόμεφω
Διπλόον ἥτορ' ἔχοντα μὴ τετορημόν ὀρμη,
Ποσσὼ ὁμοπλευέειαν.

Tres quid-
dam ve-
lunt.

Facit ecce magno & singulari clauo pedis
vtriusque pectusculum transfigi, & quidem
vno ictu, idque pedibus mutuò impositis &
complicatis. Clarum est, etiam illud Na-
zianzeni, pariter de Christo, vbi cruce de-
ponitur:

Γυμνὸν τελεσῆλω κείμενον ξύλῳ λαβών:

Nudum iriclam repositum ligno auferens.

At contrà tamen tendunt alij, & suggerunt

quaternos. De eodem Christo Gregorius

Turonus: *Clauorum dominicorum, quod qua-* <sup>Alij
quat-
uor.</sup> *tuor fuerint, hac est ratio. Duo sunt affixi in*

palmis, & duo in plantis. Sed & Cyprianus
melior maiorque auctor *πληθυντικῶς* scripsit:
Clauis sacros pedes terebrantibus. Quid,
quod Plautus ex more astruere videtur
tantos?

*Ego dabo ei talentum, primus qui in cruce
excucurrerit,*

Sed eâ lege, vt offigantur bis pedes, bis brachia.
Nisi

Mostel-
lar.

De Glor.
cap. vi.

Sermo.
De Pas-
sione.

In Plauto
nova ex-
plicatio.

Pluribus
clavis fi-
xi.

Nisi istamen ibi sensus. ut seruulus ad ma-
iorem quasi cautionem, & ne facilè se refi-
geret, voluerit non semel manus pedesque,
sed bis singula figi: ita inquam, ut bini in
quoque membro essent clauis. Quàm magis
considero, tam magis hoc dictum censeo:
cùm id quoque reperiam, per sæuitiam
multiplicatos alibi clauos. Ut in Martyro-
logio: *Agricolam plurimis clavis Cruci affi-
gentes interemerunt.* Interdum & in aliâ
corporis parte. In eodem Martyrologio: *Phi-
lomenus manibus pedibusque, ac demum capite
clavis confixo, martyrium consummauit.* Ita-
que si morem veterem vides; arbitrarium
fuit de clavis, & frustra litigemus. Si de
Christo tamen queritur, nescio, & in dissen-
su Patrum non est meum arbitrari.

1111.
Nouéb.

xxix.
Nouéb.

C A P. X.

*Ordo & Modus affigendi. An lignum aliquod
in Cruce suppedaneum?*

Manus
primam
fixa.

AD D O magis de figendi modo. Is fuit,
ut manus primùm figerent, inde pe-
des. Graphicè Lucianus in Dialogo vbi Pro-
metheus figitur. Vulcanus Mercurio loqui-
tur: *Ἀνεῖλαιρώσθω, ἐκπετασθεὶς τῷ χεῖρι ὑπὸ
τοῦτοῦ ὡρὸς τὸ ἐναντίον: Crucifigatur, extensus
ambas manus ab hac parte in aduersam. Atque
initium à manu dextrâ. Ibidem Mercurius
Prometheo: Ἀλλ' ὄρεγε τὴν δεξιάν. σὺ δ' ὦ
Ἡφαεστ, κατὰ κλῆθε, καὶ ὡροσῆλας, καὶ τὴν σφύραν
ἐρρώμλυνως κατὰ φερε δὲ καὶ τὴν ἑτέραν, κατὰ
λήφθω*

ἄφ' ὧ δ' μάλα καὶ αὐτῇ: *Sed præbe dexteram.*
tu autem Vulcane, astringe, & confige, &
malleum fortiter demitte. Da & alteram, quò
illa etiam rectè astringatur. Tum itum adpe-
 des. Sed ambigas, Manúsne fuerint toti moli-
 ferendæ? Appâret enim corpus omne (præ-
 fertim si quis pedes inflecteret) pependisse à
 manibus solis. Ego ita arbitror. Quidni? Du-
 ræ & nervosæ illæ partes, & lentæ frangi.
 Fortasse nec in mediâ semper manus volâ
 clavi fixi, sed superius paullo quâ cum bra-
 chio coit, id est circa carpum. Plautus facit
 suspicari, qui disertè scribit *brachia offigi*,
 non manus. Sed puto equidem amplius. Si
 corpus grauius, aut manus tenuior, admini-
 culum sæpe fuisse funes. Illos quoque addi-
 tos, & circa humeros aut pectus medium,
 ad crucem astrictos. Hoc malim, quàm cum
 aliis asserculum siue tabellam inducere, in
 quâ innixi & fixi simul pedes. Nimis accu-
 rata ea fabrica, imò delicata. Tamen in
 Christi cruce Gregorius Turonicus agno-
 scit, quâne fuit, an quia piè imaginatus est?
 Ipse quidem sic: *In stipite erecto foramen fa-*
ctum manifestum est. pes quoque parua tabula
in hoc foramen insertus est; super hanc verò
tabulam, tanquam stantis hominis, sacra affi-
xæ sunt plaxiæ. Nec scio an illuc Innocentij
 hæc referenda: *fuerunt in cruce dominicâ li-*
gna quattuor, stipes erectus, & lignum trans-
uersum, truncus suppositus, & titulus superpo-
situs. Nam vidi qui de *Truncò* sic accipe-
 rent:

*An ferrò
 potuerint
 pendulum
 corpus?*

*An sem-
 per in ipsâ
 volâ fixi?*

*De tabel-
 lâ suppe-
 dantia.*

De Glor.
 Mart.
 cap. vi.

Serm. i.
 de vno
 Mart.

E rent:

rent: etsi vox videtur abnuere: quæ parum
apta ad minutâ illam tabellam. Verba etiam
plura & sequentia Innocentij cum exami-
no, sentire eum dixerim non de hac imposi-
tâ, sed verè (vt loquitur) *supposito trunco*, è
quo ipsa crux surgat. Ita enim sensisse vi-
detur: truncum aliquem fuisse, siue fulcien-
de cruci in imo appositum (*ἀντερείδια* Græci
id genus obliqui sustentaculi vocant;) siue
sub ipso recto stipite in terrâ, cui ille immis-
sus, vt firmior staret. Neque ego assero id fa-
ctitatum: sed mentem scriptoris pono. Tra-
hant etiam Irenæum istuc, qui crucem sic
deformat: *Ipse habitus crucis fines & summi-*
tates habet quinque. duos in longitudinem, &
duos in latitudinem, & unum in medio ubi
requiescit qui clavis configitur. En, inquiunt,
medius ille finis tabella est in quâ corpus re-
quiescit. Fateor verba huc ire, nec temerè
contenderim de alienâ mente. Tamen Iu-
stinus martyr, è quo sumpta hæc videntur,
sic de isto fine: *Καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ πηγυμένον*
ξύλον ὡς κέρα καὶ αὐτὸ ἔχον ἐς ἡμᾶς, ἐφ' ᾧ ἐπο-
χοῦνται οἱ σταυρέμενοι. Et illud in medio de-
fixum lignum, vt cornu ipsum etiam eminet,
in quo feruntur & quasi inuehuntur, qui cru-
cifiguntur. Cornu id appellat, & notare
vult: quomodo aptè in planâ hac tabellâ?
Videndum ne vterque ille scriptor aliud in-
tellegat à iam dicto sensu. Diuidunt crucem
in quinque fines (*Apices* Tertullianus sci-
tè appellat:) quattuor illos, qui noti sunt &
incur-

Lib. II.
cap.
XLII.

Vide sup.
Lib. I.
cap. IX.

Aduers.
Tryph.
Iud.

Lib III.
adu.
Marc.
cap.
XIX.

incurrunt: quintum, quem in mediâ cruce collocant, vbi lignum transuersum scindit transitque stipitem defixum. Hac consideratione, quinque sunt fines: & vnus ille stipes (sed sectus) facit

ternos. Quod autem aiunt *inuehi* & *requiescere*: verum est. corpus acclinatur ei & quasi innititur à tergo. Augustinus hoc sensu scripsit, *Longitudinem crucis à terrâ surgentem, cui corpus erat infixum*. An totum corpus? imò pedestantum, quod liquet: sed adfixum innixumque intellegit, nec scio an *innixum* scripsit. Tamen in picturis sculpturisque etiam priscis vestigium tabellæ huius exstare audio: non ergo temerè spreuerim. non certè à Christi cruce: de aliis, audacius. Quod enim vestigium in scriptoribus antiquis?

CAP. XI.

De Titulo, quid is Latinis: quomodo ascriptus, aut praelatus.

POST Astrictionem *Inscriptio*. Quid ea est? Causa supplicij, & ipsum crimen, &

Titulus
quid La-
tinus?

Romanâ voce *Titulus*: quâ & Iohannes est
usus. Atque item Nonnus:

Γράμμα, τὸ περ καλέουσι Λατίνῳ Τίτλον ἰωῆ. In cap.
xix.
Matthæus Αἰτίαν bene & signanter dixit.
Glossæ Græcanicæ veteres: Αἰτία, *caussa*, *ma-*
teria, *titulus*. Eadem Latinæ, *Titulus*, ἐλέγ-
χον. Latini etiam, passim pro *caussâ*. Vt
poëta:

Et poteris titulum mortis habere meæ?

Valerius: *Fine vitæ nostræ variis & occultis* Lib. ix.
cap. xii.
caussis exposito, interdum quædam immeren-
tia supremi fati titulum occupant. Atque hic

Damna-
tis ante-
ferri so-
litum.

Titulus præferri aut apponi solet damnatis.
Præferri, ut in Suetonij Caligulâ: *Præceden-* Cap.º
xxxviii.
te titulo qui causam pænæ indicaret, per cæ-

tus epulantium circumducitur. Epistola Lu- Apud
Euleb.
lib. v.
cap. i.
gdunensium, de Attalo Martyre: Περιεχ-
θεὶς κύκλῳ τοῦ ἀμφιθεάτρους, πίνακος αὐτὸν ἀποά-
γοντος, ἐν ᾧ ἐγέγραπτο ῥωμαῖσι, Οὗτος ἐστὶν Ἀττα-

λος ὁ χριστιανός: *Circumactus per amphithea-*
trum, tabellâ ipsum præeunte, in quâ Latinè
scriptum, Hic est Attalus Christianus. Sed

Vel iis
apponi.

& appendi, aut apponi damnatis solet. Sue-
tonius Domitiano: *Patrem familiâs detra-* Cap. x.
ctum è spectaculis in arenam canibus obiecit
cum hoc titulo, Impiè locutus parmlarius.

Quintilianus ostendit Gladiatores quoque Decla-
mat.
ccci.
sic productos: *Quidam ut patrem sepeliret,*
auctoravit se. Die muneris productus sub titu-
lo causæ, rudem populo postulante accepit. Sed
facit propriè ad Crucem Dionis locus, de Lib.
Liii.
seruo, quem dominus agi in crucem, idque

per

per forum iussit : *καὶ γραμμάτων τὴν αἰτίαν τῆς θανάτωσης δηλόντων: Cum litteris (sive Titulo) quæ causam mortis aperirent.* Sæpe etiam neglecto aut spreto titulo contenti Superdictione fuerunt, id est vt Præconis præcuntis voce populo id nuntiaretur : de quo more alij, & ego aliàs. *vide l. si duo in fine π de Iure Jur.*

*Loco eius,
sæpe vox
præconis.*

CAP. XII.

Post fixationem, quomodo mortui in cruce? languore, aut fame. Vitalitas quorundam.

BEN E iam & fideliter fiximus: quid post fixationem? hæc tria, *Mors, Corruptio, Custodia.* Mors, lenta, molesta, & vel à stillante paulatim sanguine, vel à fame. Quid si etiam ab auium ferarumque laniatu? videbimus, & singillatim diducemus. De sanguine quem demittebant fixi, clarum est, nec testimonij eger: & tum eâ causâ, tum ex acri verberatione quæ præiuerat, credo inualidiores multos obuisse. At de fame, Eusebius ubi Martyres narrat crucifixos in Ægypto: *Τηρέμενοι τε ζῶντες, εἰσότε καὶ ἐκ αὐτῶν ἐνείων λιμὸς διαφθαρείεν: & seruati sunt viui, donec in ipsis patibulis fame morerentur.*

Mors varia in cruce, sed ferè lenta.

Itaque legas quosdam diu in crucibus vixisse, vt ingenitum scilicet robur erat, aut vires.

Plurimos dies quidam vixerunt.

Beatus Andreas *in cruce suspensus, in eâ populum docens, (ô athletam Deo dignum!) biduo supervixit.* Victorinus sub Neruâ, *in sus suspendi capite deorsum, ita per triduum vixit.* Quod sanè miror in schemate illo

Loquen-
tes & ser-
mocinan-
tes.

minimè apto ad longam vitam. Magis
etiam istud: quòd *Timotheus & Maurin*
Cruce nouem diebus viui pendentes, ac seipso-
in fide corroborantes, martyrium consumpse-
runt. Vnde hæc vis aut vitalitas, nisi à vitæ
ipso fonte? Quamquam & alij quidam ani-
mosè egisse in extremis istis rebus le-
gantur. velut *Bomilcar* ille apud *Iustinum*:
qui patibulo suffixus in foro medio, magno
animo crudelitatem ciuium tulit: adeò vt de
summâ Cruce, veluti de tribunali, in Pæno-
rum scelera concionaretur. Quidam etiam
petulanter: vt *proteruuli* apud *Senecam*, qui
ex patibulo spectatores suos conspuunt. Atque
etiam adnotaui, quosdam miseratione Prin-
cipis, aut Magistratum è Cruce ablatos,
post vixisse. *Iosephus* in vitâ suâ recitat: *Re-*
dibam, inquit, è vico quodam, & vidi multos
ex hostibus (*Iudæis*) crucifixos: & tres ex iis
adagnoscens, cum quibus antè mihi consuetu-
do, valdè in animo dolui, & cum lacrimis pro-
gressus, dixi *Tito*. Ille autem statim depositos
eos mandat diligentissimè curari, atque ex iis
duo inter ipsam curam obierunt, tertius su-
peruixit.

Martyr.
rol. i. i.
Maj.

Lib.
xxii.

Alij illu-
dantes.

De vit.
beat.
cap. xix.

CAP. XIII.

Quosdam à volucris, aut feris etiam viuos
laceratos, & plerosque omnes mortuos. in-
terdum & lanceis interfectos.

Ab oculis
laniatis,

AT de laniatu etiam addidi, & causam
illam quoque feci mortis. Haud teme-
rè. quia sic ligati, & cum se non commoue-
rent,

rent, dati reuera * ἐλώεα, vt cum poētā dicam, κύνεσσιν Οἰωνοῖσι τε πᾶσι. Atque id etiam viui. Prudentius:

* canibus
laniena
Atque
auibus
canibus.

—— *Crux illum tollat in auras,
Vinentesque oculos offerat alitibus.*

Horatius aspexit:

*Non hominem occidi. non pasces in cruce cor-
uos.*

Horatio
lux.

quia ficarij scilicet & homicidæ dari solent in crucem. Item Iuuenalis:

Iuuenalis.

*Vultur inmento, & canibus, crucibusque re-
lictis*

*Ad fœtus properat, partemque cadaueris af-
fert.*

Quin reperio in sententiâ iudiciali quoque id aliquando expressum. Actis Martyrum: *Claudius, Asterius, Neon, cruci affigantur, & corpora eorum auibus laceranda relinquantur.*

Itaque Apuleius proprium hunc refert *Patibuli cruciatum*, cùm canes & vultures intima protrahunt viscera. Addit autem & *Canes*: & discas licet cruces non semper fuisset per-altas. Quomodo enim, si canes attingerent, atque etiam lupi? Nam & hos Catullus addit in Epigrammatio, quod mihi quidem non nisi circumlocutio videtur cruciarie huius mortis.

Apuleio.

Opinio de
Catulliana
Epigram-
matio.

*Si Comini arbitrio populi, tua cana senectus
Spurcata impuris moribus, intereat:*

*Non equidē dubito, quin primū inimica bonorū
Lingua exsecta auēdo sit data vulturio:*

*Effossos oculos voret atro gutture caruus,
Intestina canes, cetera membra lupi.*

Lanceis
transfixi
quidam.

Istæ mortes . nisi quod interdum lanceis etiam transfuerberatos lego, an ad accelerandum fatum, an explorandum? Illud fuit in Marcelliano & Marco: quibus ad stipitem ligatis in pedibus eorum affixi sunt clavi; cumque transisset unus dies & nox, iussit ambos (Fabianus iudex) lanceis per latera verberari. At istud in nostro Domino; cui miles iam mortuo lanceâ latus aperuit, scilicet periculum an bonâ fide obiisset.

Marty-
rol. xviii.
Iunij.

CAP. XIII.

Cruris fragium à Cruce remotum. Quid fuerit, in quos receptum, & quomodo?

Crura
non iis
fracta.

NON autem & crura iis fracta, inquires, atque ita interempti? Vulgò inualuit hæc opinio, sed vulgò. Qui penetrant & examinant, vident disparata hæc supplicia & seorsim fuisse. Induxit vulgum, quòd in sacrâ historiâ latronibus duobus crura fracta leguntur. Atqui sciant pro moribus Iudæorum id fuisse: atque illic fortasse tantum.

Nisi forte
in Iudæa.

Lactantius monuit: *Suffixus itaque Christus cum spiritum deposuisset, necessarium car- nifices non putauerunt ossa eius suffringere, sicut eorum mos ferebat. Ait cautè eorum mos: nempe Iudæorum. Et cur hoc Iudæi? ne fraus legi fieret, quæ iusserat ad Solem occisum suspendiosos deponi. At deponi nisi mortui non debebant: diutius autem plerique vivebant: ergo hac, aut aliâ viâ mors festinanda. Aliâ etiam dico viâ: nec crediderim*

Lib.
III.
cap.
xxvi.

Cur ibi?

rim fuisse hanc solam. Lex quam tango, est in Deuteronomio, & vertit sic doctor Afer: *Si autem fuerit in aliquo delicto, ita ut iudicium mortis sit, & morietur, & suspendetis eum in ligno, sed & sepulturâ sepelietis eum ipsâ die.* Ergo Crucifragium propriè nihil ad Crucem: tamen quia se ingerit, & vile, atque item sæuum est iuxta crucem, breuiter de eo dicam. Vox ipsa proba & vetus. Glossæ priscæ: *Crurifragium* σκελονομία. atque alibi *Crurifrangium* rectè etiam scribunt. Nam *Tago* & *Tango*, & *Frago* & *Frango*, dixerunt: sed prior scilicet scriptio magis pro archaismo. Diuisit elegantix gratiâ Apuleius: *Vxor diras in eum deuotiones deprecata, & crurum eius fragium abominata.* vbi *adominata* pro vero magis & pro sensu. Ipsa res antiqua, & iam Plauti, & antè æuo, passim Crucifragium minati seruis. Incius *Asinaria*: De Cru-
rifragio.

*Asinat. — Crura herclè offringentur,
Age impudice, nisi istum percies.*

Et credam, vt crucem ipsam, peculiare fuisse seruis. Seneca: *Magnam rem sine dubio fecerimus, si seruulum infelicem in ergastulum miserimus. Quid properamus verberare statim, crura protinus frangere?* Suetonius Augusto: *Thallo à manu, quòd pro epistolâ proditâ denarios quingenos accepisset, crura effregit.* Idem in Tiberio: *Vtrique mox (ministro cuipiam, & tibicini) quod mutuò flagitium exprobrassent, crura fregisse.* Ergo in seruis: Ferè in
seruos.

E s sed

Tertul.
adu.
Iud.
cap. x.

Lib. ix.
de Asin.

Asinat.

De Ira
i i i.
cap.
xxxii.

Cap.
Lxvii.

Cap.
xlii.

sed ita, vt liberi non immunes. siue in crimine, siue potius per sæuitiam vindicantis.

*Interdum
& liberos.*

Ita M. Mario Gratidiano Cornelius Sulla *perfringi crura, erui oculos, amputari manus iussit.* Et Spendiani rebelles in Africâ, cum Pœnorum optimates cepissent, *Κολοβώσαντες, καὶ σωτείψαντες τὰ σκέλη, ἐπὶ ζώντας ἑρρίψαν εἰς πύα τὰ ρεγν: admutilantes, & crura conterentes, adhuc viuos proiecerunt in fo-*

*Sen. de
ira xxi.
cap.
xviii.
Polyb. r.*

*Martyres
sic occisi.*

ueam aliquam. Et in Martyres nostros plurifariam sic sæuitum. Eusebius de his quæ in Arabiâ aut Cappadociâ: *τῶν Μαρτύρων τότε πέλυξιν ἀναεργυμνῶν, τότε δὲ τὰ σκέλη καταβυβύων: Martyribus aliâs securibus interfectis, aliâs Crurifragio punitis.* Martyrologium memorat *Hadrianum Nicomediæ, cum aliis viginti tribus, omnes sub Diocletiano martyrium crurifragio consummasse.* Idem de pluribus, atque innominatis: *Commemoratio*

*Lib.
viii.
cap. xii.*

*iiii.
Martij.*

*Ratio frangendi
crura.*

S S. Martyrum, qui in persecutione Maximini fractis cruribus necati sunt. Et sæpius. Modus huius supplicij, vt incus cum malleo, vel vecte ferreo inferretur, ac tibias incudi imponerent, validis ictibus sic frangendas. Colliges ex Actis Martyrum priscis, quæ Surius vulgavit. Sublatum hoc supplicium à Constantino Victor asseuerat, de quo in loco.

*xxiii.
Maij.*

*Tom. v.
die viii.
Septeb.
* Lib. iiii.
cap. xiiii.*

C A P. XV.

Corrupti in cruce passi sunt, & nefas sepelire.

CORRUPTIO iam post Mortem.
Quam sic intellego, quòd nec mor-
tuos

tuos deponerent, sed tabo illic passi sunt dif-
fluere, & à Sole ac pluuiâ corrumpi. Vale-
rius impressè hoc narrat de Polycrate, qui ab
Orcete cruci affixus: *E quâ, inquit, putres
eius artus, & tabido cruore manantia mem-
bra, atque illam lauam, cui Neptunus annu-
lum manu piscatoris restituerat, situ marci-
dam, Samos lætis oculis aspexit.* De quo ipso
Afer noster, vt solet, succinctè: *Polycrati Sa-
mio filia Crucem prospicit de Solis vngaine &
lauacro Iouis.* Tangit historiam, & somnium
quod in Herodoto, & tu ab eo pete. Sed hæc
mens somnij, sublimem in cruce madidan-
dum à Ioue cum plueret, à Sole vngendum
cum is calidus è nudo corpore saniem eli-
ceret adipemque. Hanc in cruce putrefa-
ctionem intellexit Theodorus Cyrenæus,
cum Tyranno minanti eam respondit: *Suâ
nihil interesse, humi, an sublimi putresceret.*
Neque aliam Artemidorus, cum malum
diuitibus ominatur à somniatâ cruce: τὰς καὶ
σάρκας ἀπολύουσιν οἱ σωπαῖδες: *Carnes
enim amittunt qui in cruce fixi.* Ita inquam,
amittunt, siue tempore & defluxu: siue &
lanienâ volucrum ferarumque, de quâ
dixi.

Corrupta
in Cruci-
bus.

Tertul-
lianus ex-
plicatus.

Et, Ar-
temidorus.

CAP. XVI.

*Custodia & miles ad Crucem, ne quis detrahe-
ret.*

ITA QVE hoc sine asseruati in Cruce, &
deponi rarum omnino fuit. Nisi quod
Philo

Lib VI.
cap. IX.

Tertul-
de Ani-
mâ.

Lib. III.

Apud
Cic. &
Valer.

Lib. II.
cap.
LVIII.

Harò ab-
lati è cru-
ce.

Custodes
inib.

Contra
Placo.

In Sa-
tyr.

Philotamen notat, receptum moribus fuisse in Natali Imperatoris, aut simili die festo quosdam è crucibus deponi, & permitti ad sepulturam: at Flaccum contrà, novos etiam tumulis affixisse. Ne quis autem deponeret, miles & custodia assedit. Petronius: Miles cruces asservabat, ne quis corpora ad sepulturam detraheret. Plutarchus in Cleomene: Ολίγαις δ' ἑσπερον ἡμέραις οἱ τὸ σῶμα τῆς κλεομένης ἀνεσταυρωμένον φυλάττοντες, εἶδον ἐν μεγέθει δ' ἔσθοντα τῇ κεφαλῇ περιπεπλεγμένον, καὶ ἀποκρύπτοντα τὸ πρόσωπον, ὥστε μηδὲν ὄρνεον ἐρίπτασθαι σαρκοφάγον: Paucis post diebus, ij qui Cleomenis cruci affixum corpus custodiebant, viderunt magnum serpentem capiti eius circumplexum, & faciem velantem tegentemque, ne qua carniuora avis attingeret. Vbi vtrumque habes, & custodiri solitos mortuos; & aves faciem in primis inuolasse. Possis ad hanc custodiam illud Evangelistæ referre: Ἔχετε κησυχίαν, ἀπάγετε: Habetis custodiam, abite. Quæ Pilati vox fuit ad Iudæos petentes asservari monumentum. Videtur autem intelligere custodiam, quæ paullo antè ad crucem. nisi quis malit, Habetis custodiam; quasi ab imperante, & indignanter dante. Vox enim Græca in vtrumvis valet.

Ambi-
guus in-
tellectus
in Evan-
gelista.

Matth.
XXVII.

I. L I P S I

DE CRVCE

LIBER III.

CAP. I.

*Transitio ad Rarum figendi Modum. Furca di-
uisa, & hic de Ignominiosa dictum.*

BYNDE, quæ ad *Vulgarem* crucifigendi modum, diximus: *Rarus* superest, quem ipsum pari curâ imus expunctum. Eum suprà descripsimus (& vox præfert) *sepositum*, & *minus in assiduo usu*. *Sepositum æuo*, *Inusitatum vel Schemate vel Fine*. De his tribus ordine & partitè dicam (iuvât in his talibus) & in lucem fortasse protraham, quæ vsque adhuc parum claro oculo conspecta. *Æuo seposita Furca* est: olim quidem in creberrimo usu, sed quæ paulatim desit atque aboluit. Mentio crebra non in historiis solum, sed *Comœdiis* priscis: mentio tamen magis, quàm explicatio. ego hîc faciam, & pro copiâ ingenij dabo in splendorem. Vt possim, duplicem illam facio, *Veterem & Novam*. Priorem, quæ priscis Romanis (non enim apud alias gentes legi) *usitata*: atque hanc iterum duplicem. *Ignominiosam & Pœnalem*. Illa est, quâ

*Quid Ra-
rus mo-
dus.
Is diuisus*

*Furca di-
plex.*

*Iterum
duplex.*

collo.

Ignomi-
niosa.Lib. 2.
Orig.

collo impositâ serui circumduci solent ob cul-
pam aliquam, ostentui & ad irrisum. Isido-
rus: Furcifer dicebatur olim, qui ob leue deli-
ctum covebatur à dominis, ignominia magis
quàm supplicij causâ, furcam circa urbem
ferre, prædicans peccatum suum, & monens
ceteros ne quid simile peccarent. Plutarchus
in Coriolano, Humanè habitos servos à pris-
cis dominis notat, & addit: ἡ δὲ μεγάλη κό-
λασις οἰκέτεσσι πλημμελήσαντος, εἰξύλον ἑμάξης ὡς
τὸν ῥύμον ὑπερείδουσιν ἀράχνης, διεξέλθοι παρὰ
τῶν γειτνιάσων. ὃ γὰρ τοῦτο παθὼν καὶ ὁφθαλμοί, ἐκέ-
τη πίσιν εἶχεν, ἐκαλεῖτο δὲ Φερκίφερ: Erat autem
magna castigatio serui delinquentis, si lignum
currus, quo temonem sustentant, tollens & fe-
rens exiret circa viciniam. Idem passus, &
sic conspectus, non ultrâ fidem habebat, & vo-
cabatur Furcifer. Talia idem in Quæstioni-
bus Romanis. Et Glossæ veteres: Furcifer,
σαυροκόμιστος, δικερανόφορος. οἱ παλαιοὶ ἀντὶ
πρωρίας δίκερανον ἐν τοῖς τεραχήλοις ἔχοντες περιε-
κόμιζον, διὰ τὴν πολέως διεαγόμενοι: qui patibu-
lum fert, qui furcam. Qui peccauerant, pro
pænâ furcam in collo habentes circuibant, per
urbem undique ducti. Atque hæc illa prima
est, ab ipsâ re & sine ignominiosa à me dicta:
quæ origo aut exemplar tamen Pænalis.

CAP. II.

De Furcâ Pænali, & cæsos sub eâ ad mortem.

EA est, quâ item collo impositâ circumductâ,
sed cum verberibus & pænæ causâ. At-
que

que adeò mors plerumque huic consequa:
siue sub ipsâ Furcâ ad necem cæsis, siue cum
eâ in crucem latis. Seorsim vtrumque expli-
cabo, & firmabo. Sub eâ ad mortem cæsi:

*Sub furcâ
cæsi.*

*Ad morte
tem.*

ex Suetonio, qui pœnam more maiorum in-
terpretatur, *nudi hominis cervicem inseri
furcæ, corpus virgis ad necem cædi.* Atque
idem etiam Victor: *Senatus sententiâ consti-
tutum, ut, more maiorum, collo in furcam con-
iecto, virgis ad necem caderetur.* Ac reperio
exempla etiam in historiâ, etsi haud crebra.

**Vide
Festû in
Probrus.*

Liuius & incestum cum Vestale sic puni-
tum ostendit: *L. Catilius scriba Pontificum,*
quos nunc minores Pontifices appellant, qui
cum Floroniâ stuprum fecerat, à Pontifice
Max. eoque virgis in Comitio cæsus, ut in-

ter verbera exspiraret. Dionysius in culpâ si-
mili, & de iis qui Urbiniam stuprarent: τὰς
δὲ διαπραξαμένων τὴν ἀνοσίαν φθορὰν, ὁ μὲν
ἑτέρος ἑαυτὸν διεχειρίσατο, τὸν δὲ ἑτερον οἱ τῶν
ἱερῶν ὀπίσθοι ποι σὺν λαβόντες, ἐν ἀγορᾷ μάστιγι καί-
κισάμενοι, καὶ θάπερ ἀνδράποδον, ἀπέκτείναν: Ex

iis autem qui illicitam corruptionem patraue-
rant, alter seipsum interemit, alterum ὃ qui
sacris præerant (ij sunt Pontifices) compre-
hendentes, in foro flagris secantes tanquam
mancipium, interemerunt. Nam etsi neuter

furcæ hîc mentionem faciat, tamen cum
verberibus ad necem datos denarrent, pro-
babile id ita ritu prisco factum: hoc magis,
quòd Dionysius quasi indicans addidit, κα-
θάπερ ἀνδράποδον, *servilem in modum.* Quòd

autem

Neron.
cap.
XLIX.

In Ne-
rone.

Lib.
XXII.

Lib. IX.
Antiq.

Non ad
mortem.

autem liberi etiam sub furcâ interdum cæsi, exemplum in Epitomâ Liuij clarum, de Lib. LV,
C. Matieno: qui accusatus apud Tribunos quòd exercitum in Hispaniâ deseruisset, damnatusque, sub furcâ diu virgis cæsus, & sester-tio nummo veniit. Nam etsi ille non ad veram mortem cæsus, tamen ad ciuilem, & libertatem ciuitatémque pariter amisit. Atque ideò dixi plerumque mortem consequam: cum & in Plauto legam:

Et ob eam rem in carcerem te esse compa- Me-
nach.
Etum scio,

Et postquam es emissus, casum virgis sub fur-
câ scio.

Quæ obiciuntur seni viuo etiam & videnti.

C A P. I I I.

Ligatos ad Furcam in crucem solere tolli, Fur-
cam & patibulum videri eadem, aut haud
longè dissita.

Cum Fur-
câ appen-
si.

SED cum Furcâ in crucem latos etiam dixi: quod rei nostræ facit. atque id tale fuit. Ligati ad Furcam, & sub eâ cæsi, per viam ducebantur; fixi deinde ad eam, tollebantur in crucem. Firmamus veterum scriptis. Arnobius: *Seruum pessimè meritum per Circi aream mediam traduxisse cæsum virgis,* Lib.
VII.
adu.
Gent.
& ex more, multasse post patibuli pœnâ. Ita legimus, non pœnam. Et quod ait, ex more, huic rei seligimus: quasi receptum videlicet & tralaticium post cæsionem hanc, suspendi. Nam etsi Arnobius non expressit sub Fur-

Arnobius
obiter cor-
rectus.

Lib. 11. Furcâ cæsum: tamen ita fuit, & in ipsâ hac
De Di-
uinat. 1. narratiunculâ alij omnes consensu pro-
Lib. 1.
cap.
vii. dunt. Liuius: *Servum quidam paterfamiliâs
nondum commisso spectaculo, sub Furcâ cæ-*
Lib. 11.
cap.
viii. *sum, medio egerat Circo. Cicero: Servus per
Circum, cum virgis caderetur, Furcam ferens
ductus est. Valerius: Cum servum suum verbe-*
ribus multatum sub Furcâ, ad supplicium
egisset. Denique Lactantius, qui & Patrisfa-
miliæ nomen expressit: Antonius Maximus
(potius Autronius, ex Macrobio) diuerbera-
tum servum sub Furcâ, medio Circo ad sup-
plicium egerat. Ergo sub Furcâ ad suppli-
cium acti: sed nunquid in eâ appēsi? Ita quia
hæc Furca non aliud quàm Patibulum fuit.
Lib. 1.
Saturn.
cap. 2. *Certa auctoritas Macrobij: qui de illo ipso
facto. Autronius, inquit, Maximus quidam
servum suum verberatum, patibuloque con-*
strictum, per Circum egit. Quid hoc est, pati-
bulo constrictum, nisi quod alij omnes Fur-
cam dixerunt, & Liuius de Horatio, sub Fur-
câ vinctum? Nam ita res fuit. Alligati bra-
chia manusque ad hanc furcam solent: at-
que ita circumduci, mox in eâ attolli. In
Mostell. *Plauto legis, Dispersis manibus patibulum*
In pati-
bul. *habere. item: ire patibulatum per vias. Et*
quod Nonius ex eo citat: Patibulum ferre
per urbem, deinde affigi cruci. Nota verba &
feriem: Ferre, deinde Affigi. Quæ ipsa in
Licini historici fragmento apud eundem
Nonium: Ad patibulos (ita mutato genere,
pro patibula) deligantur, & circumferuntur,

Furca &
 patibulum
 eadem.

Plauti
 locis facta
 lux.

cruci defiguntur. Clarè omnia. Habes, ut in Macrobio, ligari constringique ad patibulum; habes, circumferre; habes defigi. Circumferre inquam. nam quod vulgò est circumferuntur, vereor ut rectum sit. quia non profectò circumlati, sed ipsi pedibus suis ibant: nisi tamen capias quasi circumductos. Sed ego malim, circumferunt reponi. ut sit ligatos ad patibula, ea ipsa circumtulisse. Ita Plautus: Tu quidem hodie canem & furcam Casin.
feras. Nam ibi Furcam, quod patibulum aliàs, dixit. sicut & hîc: Cum furcâ in urbem, tanquam Carbonarium. Atqui docendum etiam est, inquit, in eâ appensos: Nónne res clamat? Si enim Furca idem quod patibulum: quid ambigas? Constat certè in patibulo suspensos. Sed firmo & testibus. Festus: Furcilla siue Furcilla, quibus homines suspendebant. Cedò de quibus aliis hoc accipies? Plinius: Supplicia annua canes pendunt, inter eadem Iuventutis & Summani, furcâ sambucâ, arbore fixi. Vix est ut aliter intelligas, quàm in furcâ ad arborem fixos. At clarissimè iam Firmicus: Severâ animadvertentis sententiâ patibulo suffixus, in crucem crudeliter erigetur. En, primò patibulo suffigitur, deinde tollitur in crucem. Atque hinc illa phrasis, Patibulo crucis affigi: quia patibulum scilicet, hoc sensu, pars crucis. Distinguit & Tacitus: Patibula, ignes, cruces. & quod patens hæc transuersaque pars sic dicta, Seneca indicat: Alij brachia patibulo explicue-

Servellus
Licinius
Macer.

In ipsâ
furcâ ap-
pensus

Patibulū
proprie à
Cruce di-
versum.

Lib. vi.
Mathes.
cap.
xxx.

plicuerunt. sicut inferior defixusque stipes,
Crux propriè dictus.

CAP. IIII.

*Quæ forma Furca fuerit, obscurè traditum in
veterum scriptis.*

SED qualis hæc suspensio, & quâ verâ
germanâque facie ipsa Furca; ut inge-
nuè dicam, hæreo, & velut inter Solem &
Orcum erro. Video, non video; probo, im-
probo; & planè quod Græci dicunt, τὴν γυνώ-
μιον ταλαντῶν. Suidas Furcam sic describit:
Φέρη παρὰ ῥωμαίοις ξύλον διδυμον: *Furca Ro-
manis est lignum duplex siue geminum*. Plu-
tarchus paullò magis videtur aperire: δι-
πλὴν ξύλον ὃ ταῖς ἀμάξαις ὑφίστασιν: *duplex li-
gnum quod curribus subiiciunt*. Tamen hoc
ipsum satis γρηκῶς & ἀορίστως. itaque distin-
ctius alibi: ξύλον ἀμάξης ὃ τὸν ῥυμόν ὑπορείδουσι:
lignum currus, quo temonem sustentant. At-
que addit: ὃ καὶ Ἕλληες ὑποστήλας καὶ στήρυμα.
Τούτο ῥωμαῖοι φέρην ὀνομάζουσι: quod enim
Græci Hypostaten & Sterigma (suffulcimen-
tum & sustentaculum) id *Romani appellant
Furcam*. Benè & clarè pro suis Græcis: nos
an scitiores? In Hesychio hoc saltem repe-
rio: στήρυμα (idem quod στήρυμα) dici à
quibusdam, τὸ διπλὸν ὅπερ ὑποπείδουσι τὰς τῆς
ἀμάξης ζυγῶν: *illud biceps aut furcatum, quod
subiiciunt currus iugo*. Iuvat, an moratur?
istud potius, quoniam ζυγόν scribit siue *Iu-
gum*, quod Plutarchus *Temonem* & ῥυμόν.
Vtri accedimus? Plutarcho magis, nec vi-
deo quid Iugo fulciendo subieceris, quod

*Quid
Furca
quasi-
tum.*

*Plutarchi
designa-
tio.*

*In Cauf-
si.*

*In Co-
riolano.*

*Dubitae-
rum de
Hesychio
loco.*

Fortassis
emendan-
dus.

dependet & fertur collo boum. Ergo, ne
quidem arbitro, Hesychius, in vicinis vocu-
lis, sic corrigatur. Atque ex istis rem factam
habeamus, si nota veterum currum mem-
bra. Nescimus, & aliunde, si potest, lucem
etiam mutuemur. In Dionysio, vbi pœnam

Lib.
VII.
Antiq.

Dionysii
verba de
Furia.

quo pluscula suprâ) hæc lego: Ἀνὴρ Ῥωμαῖος
οὐκ αἰφάνης θεράποντα ἴδιον ἐπὶ τιμωρίᾳ θανά-
του παραδίδει τοῖς ὁμοδόλοις ἄγειν, ἵνα δὴ περ-
φανῆς ἡ τιμωρία τοῦ ἀνθρώπου γένηται, δὲ ἀγορᾶς
αὐτὸν μαστιγέμενον ἐκέλδουσιν ἑλκεῖν, καὶ εἴ τις ἄλ-
λος ἢ τὸ πόλεως τόπος ἐπιφανῆς. οἱ δὲ ἄγοιτες
τὸν θεράποντα ἐπὶ τὴν τιμωρίαν τὰς χεῖρας ἀπο-
τείναντες ἀμφοτέρωθεν, καὶ ξύλω προσδήσαντες
περὶ τὰ σέρνα τε καὶ τοὺς ὤμους, καὶ μέχρι τῶν
καρπῶν διήκοντες, παρηκολέθεν ξαίνοντες μάστι-
ξι γυμνὸν ὄντα: *Vir Romanus haud ignobilis,
seruum suum ad mortis supplicium tradens
conseruis aliis ducendum, ut conspicua & illu-
stris pœna hominis eius fieret, per forum ver-
beribus affectum trahere ipsos iussit, & si quis
alius in vrbe locus celebris. Qui autem ducē-
bant eum ad pœnam, manus eius ambas exten-
dentes, & ad lignum alligantes, quod circa pe-
ctus & humeros ad manuum volam pertinge-
ret, sequebantur flagris cædentes sic nudum.*
Iam Plautus imagine etiam videtur voluif-
se expressam:

Plauti
compara-
tio.

— ego remittam ad te virum
Cum furcâ in urbem, tanquam carbona-
tium.

Cassio

CAP.

CAP. V.

Ex iis tres sententia eruta, & singula explicata. Tertiam πιδανωτάτῃν videri.

HÆc sunt quæ apud veteres quidem legerim rei huic illustrandæ. Nos ex iis sententias, an somnia nostra? proponemus: impetrabili tamen veniâ, sicubi in antiquitatis illis tenebris subsistemus, aut labemur. Sententias, dixi. nam tria sunt quæ ex descriptiunculis elicio iam dictis. Primum, Furcam potuisse esse facie quâ nostrum hodie Patibulum: atque id ipsum reliquias & exemplar esse à poenâ priscâ. Ait Plutarchus, *currui aut temoni subiectum fuisse*. quid olim, nescio: tale aliquid in nostris curribus supra ipsum axem. Ait Dionysius, *per humeros, per pectus iisse*: hoc in isto, si collo imponas. Obstat tamen huic, quod disertè aiunt ξύλον διπλόν, δικρὲν, δίδυμον. *lignum duplex, biceps, geminum*. Nam certè hoc triplex lignum est: etsi ista quoque forma Furca olim dicta. Sententia altera, Lignum fuisse geminum, *Secunda*, quod à tergo per humeros, & ante per pectus, hominem medium includeret; atque ita rectum ad expansas utrasque manus iret. Forma, quam Dionysius ingerere videtur & suadere. Quid tamen hîc simile Furcæ? quomodo in utroque isto ligno homo suspensus? Nam antèius illud incommodaverit,

Tertias
atque ea
primas.

rit, imò ad guttur strangularit. Sed nec in
curribus quid simile, scio. Sententia tertia.

Furcam, veram esse furcam: quam hodie-
que dicimus, & quam Varro indicat, vbi

Vallum ἐτυμολογεί: *quòd singula ibi extrema
bacilla furcillata figuram habeant litteræ v.*

Pro hac sententiâ multa sunt. Primum
quod *Furca* δῖνερος: in bonis priscisque

Glossis. item *Furcifer*, δῖνεροφόρος. Atqui
δῖνερος Hesychius describit τὰς ἀπὸ μιᾶς

ἀρχῆς ἐπὶ δύο ἐκινδύοντας, οἷον δύο τέλη ἔχοντας:
eas quæ ab uno initio & capite in duo desinunt,

tanquam duos fines habentes. Est planè figu-
ra Varroniana, & litteræ iam dictæ. Quid,

quod in curribus hodie, quâ Temo cum axe
coit, Furca est sustentando illi aut fulcien-

do? Denique cum descriptione Dionysij
mihi convenire videtur examussim. Da

Furcam istam paulatim diuaricantem; ab
humeris per pectus, & inde manus veniat;

est illud ipsum lignum quod descripsit. Iam
Plauti Carbonarium, quò nisi huc referas?

Ecce qui lignarios fasces aut carbonum sac-
cellos hodieque ferunt, furcam iungunt. cu-

ius caput cum exstantiâ aliquâ bacillorum à
tergo est; longiores duo fines diversi per pe-

ctus descendunt, & manu utrâque (quasi ad
contranixum) sustentantur. Atqui, inquires,

manus hîc non in alto expansæ. Fateor non
in alto, expansæ tamen: & cùm funibus tra-

herentur, ligatis ad extremas manus, etiam
protendebantur tollebanturque. Quin

alius

* Etiam
Belgæ,
Vercam, à
Latino,
1111.
De L. L.

Iniecit
venerat.

altus locus Plauti est, qui videatur ab hac modestâ expansione, si attendis. Nam in Milite, seruus quispiam in ostio stabat, mulierculam redituram expectans, & nequa elaberetur. Ad eum seruus alter:

*Credo ego istoc tibi exemplo eundum esse
actutum extra portam,*

Dispeffis manibus, patibulum cùm habebis.
Benè est, inquit. forma & status in te, qui
mox erit; cùm herus alligatum te patibulo
per urbem ducet. Atquin stetisse ego eum
opinor, manibus ante se proiectis & leuiter
diductis, habitu quo solent captantes & ap-
prehensuri,

*Ratio suspendendi per singulas illas formas
exposita, atque etiam oculis proposita.*

TRES sententias super Furcæ formâ habes: tu elige: etsi nos ad ultimam vides proclinos. Quomodo autem nunc Suspendio? Pro formis distinguenda est. Si prima placet, res facilis. in trunco absciso, in paxillo infixio, imò in fissurâ supernè factâ, potuit firmiter appendi. Imaginem (oculorum enim magis res quàm verborum est) infra habes. Si altera, tùm sic censeo, ductos quidem cum duplici ligno ad Crucem, sed non cum utroque in eam actos. Quod ante pectus depositum putem: manus fixas in altero, atque id ipsum in trunco, paxillo, fissurâ (ut prius) firmatum. Imaginem vide. Nec absurda aut vero nimis extranea sententia est: cùm & Patibulum reperiam singularem eiusmodi rectumque stipitem dictum. Nonius ex Titinio citat:

— si quisquam hodie • præter hanc

Posticum nostrum pepulerit, patibulo hoc

Ei caput defringam.

Et interpretatur *Seram*, quâ ostia occluduntur, quò hac remotâ valua pateant. Credo eum ex ipso argumento fabulæ sic proferre, & quòd Ianitor aliquis atque ostij custos hæc dicat. Certè quidem *Sera* est lignum transversum quod ostiis opponi solet, in postem utrimque immissum. Hodie quoque usus. Itaque Glossæ: *Sera, μοχλὸς θυεαίς*. Et Poëta aliquis

*In primâ
Furcâ ap-
pensis.*

In secundâ.

*Patibulū
vniū stip-
item etiam.*

*Malim
præter-
hæc, ut
post hæc,
ante hæc.*

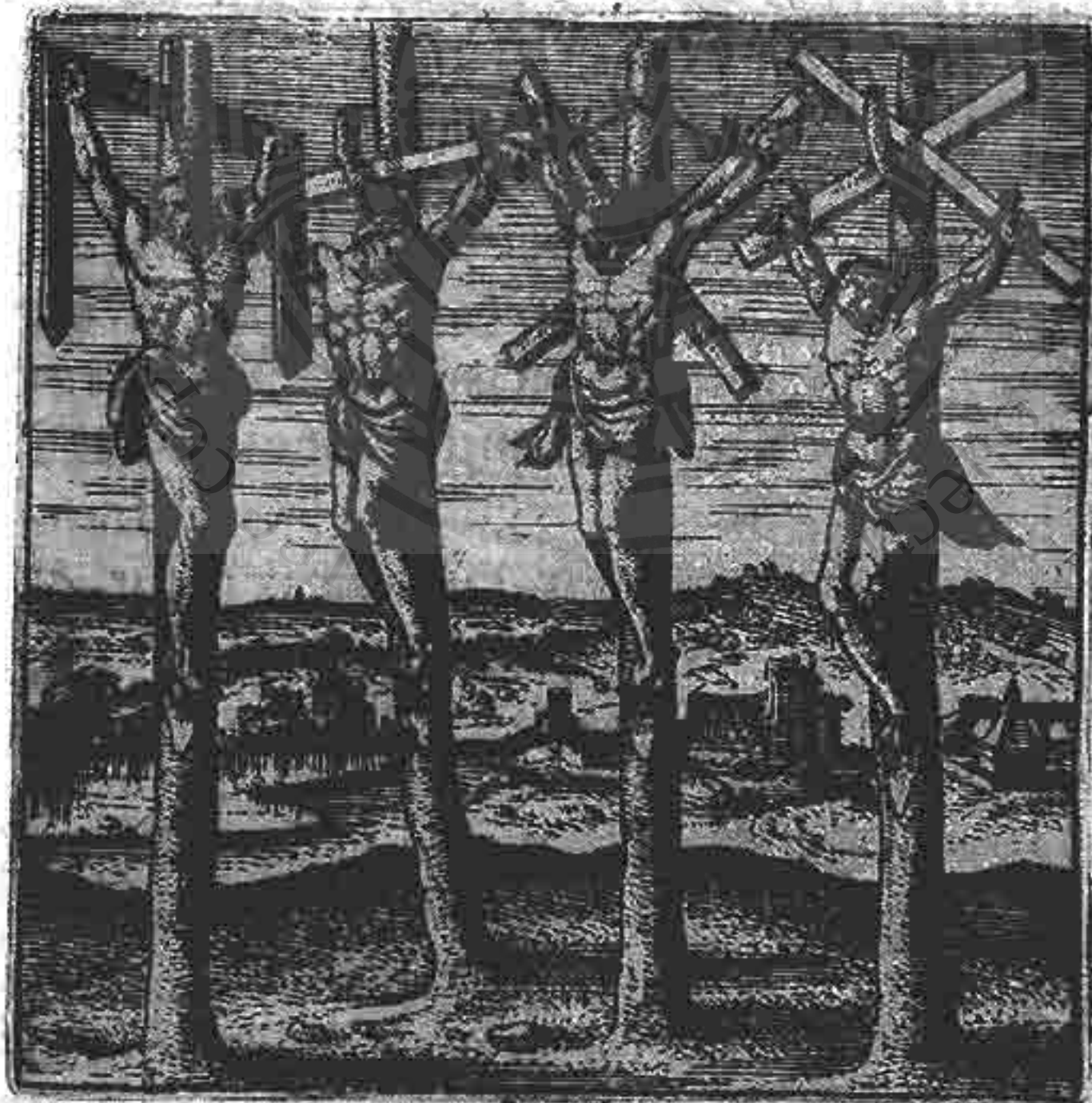
*In Pati-
bulum.*

aid. in
Amor.

aliquis ——— *excute poſte ſeram*. Atque ego
amplius arbitror. etiamſi olim Furca aliâ fa-
cie fuerit: tamen commodi cauſâ, & quia
pronior faciliorque hæc appenſio, ſucceſſiſ-
ſe ſingulare hoc rectumque lignum, & id
tuliffe in humeris, manibus inibi reuinctis,
in eoque mox figendis. At ſi tertia ſenten-
tia ſedeat, duplex potuit fuiſſe ſuſpenſio.
Prior iſta, quòd hominem ſic reuinctum
clauis in loco fixerint: tum Furcâ ſublato
appenderint funibus iſſiſſis (ſiue & aliis, non
refert) quibus traxiſſent. Figuram infrà vi-
de. Poſterior, quod Furcam ipſam, ſed in-
uerſam, in trunco, aut paxillo appenderint,
facie quam hîc quoque vides.

Furca
ſpecies

In tertia
appenſio

F

S

CAP.

De Nouâ Furcâ, quæ nostrum Patibulum. Tribonianum substituisse passim in Legum libris.

DE veteri Furcâ sic censemus, cum lege respiciendi & resiliendi, si quis meliora. Mutare in his talibus non mihi probum. *Nova* sequitur quam dixi, quia inferioris æui inuentum. Ea est *instrumentum* è ligno *triplici*, formâ Iugi veteris, cui appensos homines laqueo strangulamur. Hodie quoque vsum & speciem hanc habet in plerâque Europâ. Non & priscis cognita: non arbitramur. Poena quidem laquei Homero expressa, qui facit impudicas ancillas ab Vlyssæ sic puniri. atque idem infamem καὶ ὠνὴρ ἀνδρῶν δάμαρτον (ita loquitur) & *impuram mortem* ostendit: vti & Plinius, qui *preposteram*, dixit. quia *spiritus intercluditur*, cui *exitus quærebatur*. Sed à Græcis vsurpatam vix reperias: nec à Romanis quidē in publico. etsi ij, in carcere, damnatis gulam • laqueo frangebant. Credo cœpisse, cū Crux desit, & vicariam illi factam. Isidori quidem quo nomen hoc & vsum habuit. *Patibulum* vulgò, inquit, *Furca dicitur* (ita nunc quoque in Hispaniâ, vbi ille scripsit) *quasi ferens caput*. *Suspensum enim & strangulatum hæc exanimat*. In libris legum, quas Tribonianus atque eius adiunx collegere, satis frequens hoc

*Quid no-
ua Furca?*

*Laqueo
an priscæ
ancillæ
vni?*

** Sed nō
ut appē-
derent.*

*Quando
id caper-
et?*

Lib. v.
Orig.

hoc nomen: & ut opinor, significatione novitiâ: quia sublato Crucis supplicio, quidni etiam Furca verus? Itaque ipsos Iuriconsultos usurpasse, non habet fidem apud iuris & moris antiqui peritos. qui verè notant, substitutum id pro Cruce: causâ apertâ & liquidâ, quia Constantinus lege latâ sustulerat Crucem. Ergo ipsi quoque, qui leges collectum ibant in ævi illius & sequentis usum. Exempli plura sunt, & notata aliis: quædam etiam ubi inconspectio. ut in isto

* Cuius
cium,
Fabrâ,
alio.

LXXIX. Callistrati, de Pœnis: *Famosos latrones furcâ figendos placuit.* Inconspectè, inquam, imò ineptè. Quid? ad Furcam novam homines figuntur? certum est astringi. Sed fuerat *Cruci figendos*: moverunt alterum, altero retento, quod non debebant. Simile in Vlpiani de Pœnis: quod exscriptor etiam fortasse corrupit. *Decuriones in metallum dari non possunt, nec furca subiici.* *Cruci* in Vlpiano fuerat: sed quis dixerit, *Cruci subiici*? Itaque * *subfigi*, vel *suffigi*, verum censeam, & eamdem *ἀντὶ τῆς σταυροῦ* hîc agnoscam,

* Ut in
libris aliis
quoties
scriptum
vidimus,
causam
corruptelam.

CAP. VIII.

De Raro modo in Schemate. & primum de Inversa suspensione.

AD FATIM de Furcâ, quæ inter *Raros* figendi primus Modus fuit. Alter, qui *Schemate* à vulgari diuersus. Intellego, cum alto atque alio habitu hominem affigebant. Id quo-

Varij figendi
modi.

quoque facitatum, ut ingeniosa crudelitas
 est in poenas. Iosephus, ubi narrat Iudæos
 iussu Titi crucifixos: Περόηλυν δ' οἱ σεραπο-
 ται δι' ὀργὴν καὶ μῖστος τοὺς αἰλόντας, ἄλλον ἄλλω
 σχήματι, πρὸς χλοῦν: *Affigebant milites,*
ab ira & odio, eos quos ceperant, alium alio
schemate, ad ludibrium. Hæc schemata varia
 fuere, quæ in lectione vidi, tangam. Est illud,
 quod *Inuersum* dixeris, cum hominem in
 caput suspendunt, pedibus sublati. Seneca:
Alij capite conuerso in terram suspendere. Eu-
 sebius ostendit Martyribus in Ægypto id fa-
 ctum: καὶ ἄλλοι πάλιν μὲν ἀνασκολοπιθέντες, οἱ
 μὲν καὶ τὸ σωφρονιστικὸν καὶ τὸν καὶ χει-
 ρῶς ἀνὰ πάλιν κατὰ πάλιν πρὸς ὀργὴν δέντες: At-
 que alij iterum crucifixi, quidam more in ma-
 leficis recepto; quidam etiam deterius, inuersâ
 figurâ, & in caput pendentes. Quod ipsum
 in D. Petro, sed eo rogante, ne assimilaretur
 Magistro. Abdias: *Et accedens ad Crucem, ro-*
gavit ut inuersis vestigiis figeretur. Chryso-
 stomus: Καί τῳ Πέτρῳ, ὁ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ
 ὑπολαύσας, καὶ κατ' ὁμοιότητα τοῦ διδασκάλου
 σταυρωθῆναι & τελέσαι ἐν ὁρδίῳ σχήματι, ἀλλὰ
 μᾶλλον ὅτι κεφαλῇ, ὥς εἰς ἐξανδρὶν τὴν πορείαν
 ὅτι γῆς ποιέμενος: *Gauderas, o Petre, crucis li-*
gnum degustans, & ad instar Magistri cruci-
figi recusans in recto Schemate, sed magis in
caput obuersus, tanquam in celum viam à ter-
τὰ faciens. Et Petrum quidem etiam clavis
 inibi fixum, idem Chrysostomus testatur:
 Ω δολοχημένοι ἦλοι, οἵτινες τὰ ἄγια ἐκείνα μέλη
 διήλ-

Lib. v.
 Excid.
 cap.
 xxviii

Conso-
 lat. ad
 Mart.
 cap. xx.
 Lib.

viii.
 cap.
 viii.

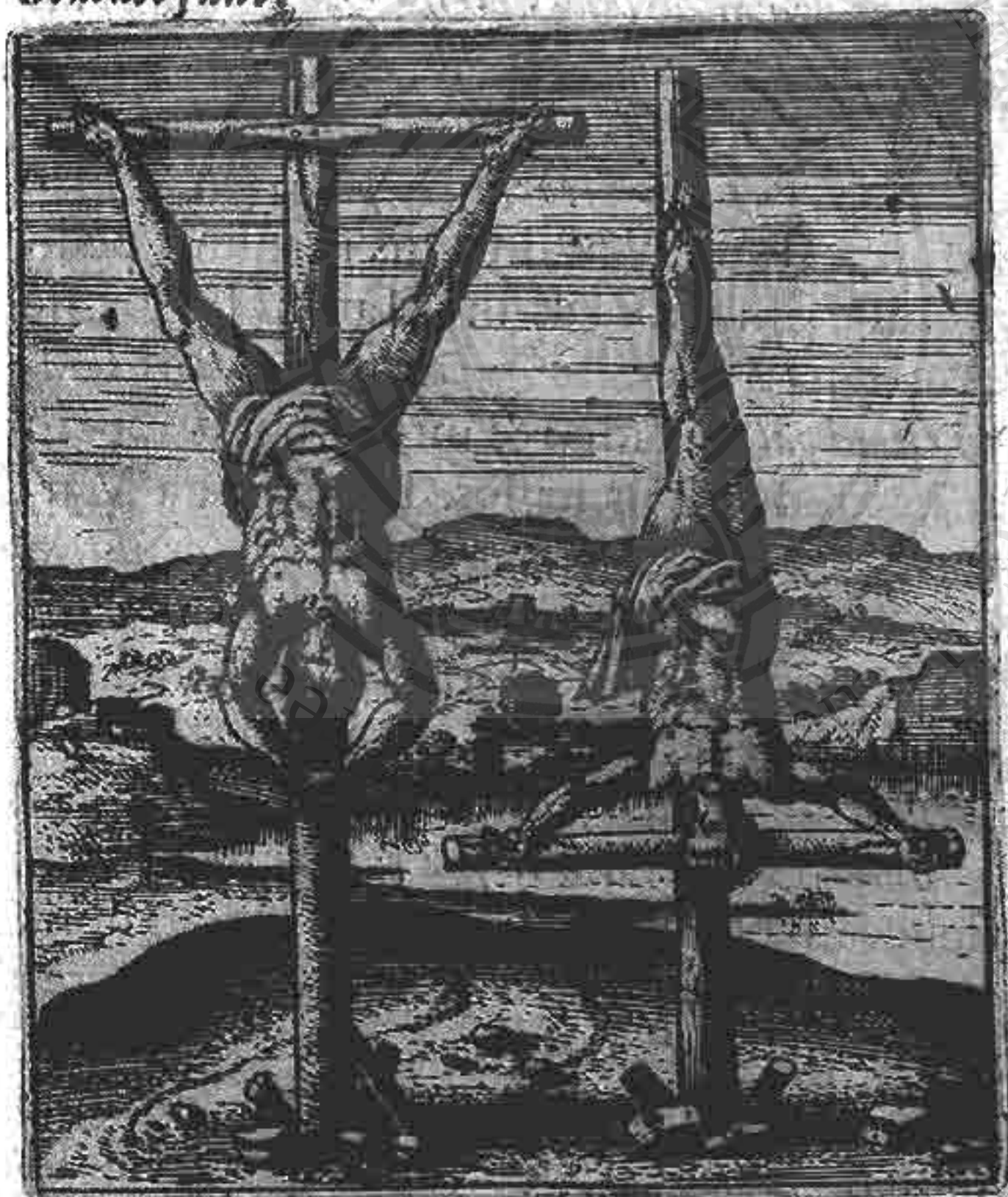
Ora-
 tion. in
 Petr. &
 Paul.

Inuerso
 capite.

Marty-
rol. VII.
Aprilis.

lib.
XXII.

Διῆλθον : O benedicti Clavi, qui sacrâ illa membra penetrarunt ! Sicut & Calliopius Martyr, post tormenta, verso in terram capite Cruci affixus est. Affixus, non deuinctus. Tamen & funibus adstricti . vt Symeon Metaphrastes de Philippo Apostolo : *Flagris cadunt & verberant, deinde cum funibus à talis vinxissent, sublimem suspendunt precipitem.* In cruce enim aut stipite sic suspensum accipio. Nec aliter Ammianum : *Dracontius & Diodotus, iniectis per crura funibus, examinati sunt.*

De obliquâ suspensione, de varicante, & inter arbores scissione.

*Obliqua
infixio.*

REPERIO & obliquos super crucem crucisve positos: ut in Plutarchi Artaxerxe: Is narrat Parysatidem regis matrem infensam Eunucho cuipiam, arte eum rede-
degisse in suam potestatem. tum iussisse ἐνδεῖραι ζῶντα, καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ τριῶν σταυρῶν ἀναπῆλαι, τὸ δὲ δέρμα χερεῖς διαπαρταλεῦσαι: cutem viuo detrahi, & corpus quidem obliquum iacensque tribus stipitibus siue crucibus infigi, pellem seorsim in palo poni. Video & inter duos palos dispeffis manibus pedibusque alligatos, ut in Martyrologio, de Anastasiâ: *Manibus & pedibus extensis ligata est ad palos. Video & inter arbores appensos, & reductis iis, scissos. De Coronâ Martyre: Ipsa inter arbores scissa, Victor autem decollatus est. Quod ipsum Schema ad Cruces referendum Propertio facile accredam, qui sic appellat:*

*Arboreasq; cruces Sinis, & non hospita Graiis
Saxa, & curvatas in sua fata trabes.*

Senecam etiam huc traham, si fidem libris priscis habeo, qui inter genera Crucium recenset, *distracta in diuersam actis cruribus membra.* Ita libri inquam, quos ego vidi. Est tamen vulgò *curribus*, bono & suo sensu. ad Metium enim respiciat: etsi vetus desitum-
que

Decussata.

*Marty-
rol. xiii.
Maij.*

*Epist.
xiiii.*

que id supplicium, nec inter vſitata fortasse
ibi referendum.

CAP. X.

*De Modo qui Fine diuersus. primùm de his
qui in Cruce vſulati.*

TERTIVS figendi modus Rarior, qui
Fine diuertit à vulgato. Quem intelle-
go, cùm cruces aliò ſpectant, & hominem ca-
piunt moriturum in ipsis, non per ipsas. In ex-
emplis diſces. Tale, cùm appenſi flamâ aut
fumo necati. Olim factum ex Cicerone
diſcas: qui fratrem obiurgans, *Quid opus
fuit, inquit, eiſmodi litteris, quas ad ipſum
miſiſti? Illum crucem ſibi conſtituere, ex quâ
tu eum antè detraxiſſes. ſe curaturum fumo vt
comburatur, tota plaudente prouinciâ. Verba
Quincti & minæ eò ſpectant, vt homo in
cruce fixus vſuletur fumo. Alexander
etiã Imp. quempiam qui fumum vendi-
derat, quaſi compari poenâ affecturus, ad ſti-
pitẽ ligari præcepit, & fumo appoſito quem
ex ſtipulis & humidis lignis fieri iuſſerat, ne-
cauit, præcone dicente, Fumo punitur qui ven-
didit fumum. Atque in Martyribus noſtris
hoc genus crebrum. Acta vetera de Pionio:
Confixus clauis in cruce, aggeſtis lignis, flamâ
combuſtus eſt. Nec aliter Polycarpus mor-
tuus, antiſtes Smyrnæorum. Ipſi in epiſtolâ:
Μελλόντων δὲ αὐτὸν καὶ περὶ τοῦ, εἶπεν, Ἀφ' ἐτά-
με ἔπος. ὁ γὰρ διδὼς ὑπομείναι τὸ πῦρ, δῶσε
καὶ χωρὶς τῶν μιστίων ἐκ τῶν ἡλῶν ἀσφαλείας
ἀσκήλη.*

*Fumone
catus in
cruce.*

*Lib. 1.
ad Q.
Frat.
epist. 11.*

*Lam-
prid. in
Alex.*

*Apud
Euseb.
lib. iii.
cap. xv.*

*Act. 14.
ma.*

ἀσπύλιος ὑπμεῖναι τῇ πυρᾷ. Οἱ δὲ ἐκπαθήσαν-
 ταν, προσέειπον δὲ αὐτὸν: *Cum pararent eum
 cruci suffigere, dixit, Relinquit me sic. qui
 enim dedit expectare ignem, dabit & sine ve-
 strâ clauorum firmitate, solutum manere in
 rogo. Illi autem non confixerunt eum, sed li-
 garunt. Quin vno etiam tempore plures, ap-
 pensî pedibus in sublime (nota hîc & Schema
 inuersum) capite verso deorsum, suffocati fu-
 mo, & lento igne consumpti sunt. Non ergo
 iniuriâ Tertullianus scripsit: Licet nunc Sar-
 mentitios & Semaxios appelletis, quòd ad sti-
 pitem dimidiũ axis reuincti, sarmentorum am-*

Marty-
 rolog.
 xxiii.
 Iunij.

Apolo-
 get. cap.
 vii.

bitu exurimur. significat enim
 adeò crebrũ in
 maiores illos no-
 stros & in reli-
 gione procures
 supplicium hoc
 fuisse, vt in illu-
 diũ conuitiũ-
 que venerit; &
 Christiani vul-
 gò *Semaxij*, à sti-
 pite cui astrin-
 gebantur, & *Sarmentitij*, à sarmentis quibus
 vrebantur, sint dicti. Atque hoc est quod
Axem vocat alibi *incendio constrictum*, id
 est, ad incendium iam cum homine liga-
 tum.

Lib. de
 pudicit.
 cap. vii.

CAP.

De his qui bestiis in Cruce obiecti.

CRUX & ista *Fine* alia, cum homines in
eâ fixos bestiis obiiciebant. In publicis

*Bestiis ob-
iecti in
cruce.*

spectaculis id sæpe factum. Epistola Lugdu-
nensium, de Blandinâ Martyre: Βλανδινὰ

ἐπὶ ξύλου κρεμαθεῖσα ᾤκνετο βορὰ τῶν εἰς-
βαλλομένων θηρίων. ἢ καὶ διὰ τοῦ βλέπεσθαι συ-

ροῦ χήματι, καὶ διὰ τὸ ἐντόνως προσδεχῆς πολλὰ
προθυμίαν τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐνεποίει: Blandi-

na in ligno suspensa prostituta est esca & la-
niena incurrentium ferarum. Quæ & quòd

in specie Crucis videbatur, & ob continuam
orationem, multam alacritatem iniiciebat cer-

tantibus. Sed factum & non Christianis. ut
illi apud Martialem Laureolo: (theus

Qualiter in Scythicâ religatus rupe Promē-
Assiduam nimio pectore pavit auem,

Nuda Caledonio sic pectora præbuit urso
Non falsâ pendens in cruce Laureolus.

Nec satis capiunt, certè non reuelant, inter-
pretes. Vult quempiam sustinuisse velut in

*Martialis
explica-
tus.*

fabulâ personam Laureoli: & cum is pro ar-
gumento crucifigendus esset, sed in spe-

ciem & moris causâ: rem ex fabulâ Titus
fecit, & noxium quempiam ita fixit, & fi-

xum bestiis etiam obiecit. Dico *obiecit*. at-
que ita propriè: aliud est, dare ad bestias.

Vopiscus in Aureliano: *Sanè Mnestheus*
postea surrectus ad stipitem, bestiis obiectus

est. Surrectus, valet rectus ligatus. Hic est sti-
G pes,

Apud
Euseb.
lib. v.
cap. i.

Lib. i.

Tertullianus.

St. Suetonius.

pes, quem Tertullianus appellat *Leoni concessum*. Ita lego, non *Leone*, libello De Pudicitia extremo. Atque ad hunc ipsum morem infamis & infanda illa turpitudine Ner-

Sueton. cap. XLIX.

ronis: *quâ viros* *feminasq;* ad stipitem deligatos, ipse fera pelle contectus, emissus è cœnâ, medios invadebat. Xiphilinus

è Dione: Μεγάλη καὶ κόρα σαυροῖς γυμναὶς ποροσδέων, θηρίου τέπνος δορὰν ἀνέλამβαλε, καὶ ποροσπίπτων σφοδρὶν ἠσέλχανεν, ὥσπερ τὶ ἐσθίων.

In Nerone.

v. Martyrii Claudii Atonii et Neronis apud Iun. 25. Aug.

CAP. XII.

De mortuorum in Cruce suspensione.

Mortui in Cruce dati.

AC postremò Crux *Fine* alia, cùm non viui sed mortui in eâ appensi. Notabis. & quod nobis solenne in rotâ exponere supplicio iam affectos, ad notam sceleris & infamiam, id olim in Cruce, & Orientalibus præsertim. De Romanis nondum lêgi. nisi quòd Cæsar piratas, à quibus captus esset, cùm in deditionem redezisset, quoniam suffixurum se cruci iurauerat, iugulari priùs iussit, atque ita suffigi. Sed id per clementiam, & ut subtraheret diuturnæ poenæ. Alij per sæuitiam

Suet. cap. LXXIII.

Iustin.
lib. XXI.

uitiam & ad infamiam, ut dixi. Ita Cartha- Plerumque post mutilationem,
ginenses in Hannone, qui captus virgisque
casus, effossis oculis, & manibus cruribusque
fractis, velut à singulis membris pœna exige-
rentur, in conspectu populi occiditur: corpus
verberibus lacerum in cruce figitur. Idem
Parysatis in Eunuchis, de quo ^{suprà}. Item
Ptolomæus Ægypti rex, in Cleomene, qui
et si manu suâ animosè cecidisset, tamen
μεροσέταξε τὸ σῶμα κρεμάσαι κατὰ βυρσῶνται
τας: iussit corpus crucifigi, cum cutem prius de-
traxissent. Vbi obseruo obiter, antiquum
hunc morem excoriandi in suppliciis, Ægy- De glabe-
re olim
crebrum
Orientis
libus,
ptiis Persisque fuisse, quem & hodie Ægy-
ptij tenent. nam grassatores ficariosque ita
puniunt, diu viuos, donec ad vmbilicum
carnifex perueniat: quod narrat Iohannes
Leo, qui cum fide satis & iudicio res Africae
& Ægypti scripsit. Nec cadauer solum, sed
imagines sublatae in crucem. exemplo in
Cello: cuius corpus à canibus consumptum est,
& nouo iniuriæ genere imago in crucem sub-
lata. Auctor Pollio in xxx. tyrannis.

CAP. XIII.

*E quo ligno Crux fuerit? Item in monte ple-
rumque defixam, ipsam saepe altiusculam.*

PERSECUTIMVS, de Formâ & Modo:
duo velut successiva & extra diuisionem
relictis, nunc adiungo Materiam & Locum.
Quâ materie Crux? ex obuio & prompto

G 2

aliquo

UNIVERSITY OF
BURG INSTITUTE

*Cruce
Christi è
quercu.*

aliquo ligno. E quâ nostri Seruatoris? cen-
semus è quercu. Primum quia viri fide di-
gni asserunt, frustra sacratissimi huius ligni
quæ hodie exstant, speciem hanc referre.
Tum, quia crebra & frequens in Iudæâ
olim & nunc quoque illa arbor. Tertiò, quia
robustum lignum & fixationi latèrèq; aptum.
Itaque Silius in eo etiam crucifigit.

* possis
tamen
pro quo-
uis li-
gno ca-
pere,
more
poëta-
rum.

* Cedrũ,
Palmã,
Cupres-
sum,
Oliuam.
*Cruces
ubi?*

*Quem postquam diro suspensum robore
vidit. Iterum.*

Lib. n

*— Erecto suffixum robore mastis
Ostentabat ouans populis.*

Ibidem.

*Iuxta
vias.*

Nam quòd superioris aliquot eui scriptores
tria aut quatuor genera ligni in Cruce do-
minicâ agnoscunt, curiosè magis dictum
arbitramur quàm verè. At quis *Locus* cruci?
Incertus, & pro arbitrio: tamen plerumque
conspicius aliquis, & iuxta vias, Exempla
enim exempla esse desinunt, nisi aliorum
animum oculosque in se vertant. Quinti-
lianus: *Quoties noxios crucifigimus, celebra-
rimæ eliguntur via, ubi plurimi intueri, plu-
rimi commoueri hoc metu possint.* Ita Alexan-
der Imp. Eunuchum in crucem tolli iussit per
eam viam, quâ erat seruis suis ad suburbana
Imperatoria iter frequentissimum. Quin-
etiam opida, certa loca habuisse videntur,
huic rei adtributa. Sic Mamertini, more at-
que instituto, crucem fixerunt in viâ Pam-
peiâ. Sic Romæ iuxta urbem Tacitus agno-
scit Locum seruilibus pœnis sepositum. Quod
de Cruce & Crurifragio interpretatur.

Declam.
CCLXXV.

Cic. v.
in Verf.

Annal.
xv.

Hac

Hac ipsâ de causâ posita ea sæpe in monte. *In alto.*

Vt Servatoris nostri, in Caluariæ: vt Poly-
cratis, in excelsissimo Mycalensis montis ver-
tice. Quin ipsa sæpe alta, præsertim in noxio
aliquo insigni. Irrisio Galbæ huc pertinuit:
qui cuidam imploranti leges & ciuem Rom.
se testificant, quasi solatio & honore aliquo
pœnam leuaturus, mutari, multo que præter ce-
teras altiore, & dealbatam, statui crucem
iussit. Altiore, vt digniori; albatam, * vt ci-
ui, qui in veste albâ. Tale in Iustino, de Car-
thalone: quem pater, cum ornatu suo, in al-
tissimam crucem, in conspectu urbis suffigi
iussit. Et Pœni factitarunt in Regulo. Apud
Silium:

— vidi cum robore pendens

Italiam cruce sublimis spectaret ab altâ.

Iam illa Amanis præalta: qui Mardochæo
crucem quinquaginta cubitorum posuit, sed
ipsi ascendendam. Sanè pleræque omnes al-
tiusculæ. atque ideò communiter Tertul-
lianus: Timebit forsitan caro gladium gra-
uem, aut crucem excelsam. Quam ipsam ra-
tionem Lactantius in Dominicâ assignat.
Nam quoniam, inquit, is qui patibulo suspen-
ditur, & conspicuus est omnibus, & ceteris al-
tior: crux potius electa est, quæ significaret il-
lum tam conspicuum tamque sublimem futu-
rum, vt ad eum cognoscendum pariter & co-
lendum cunctæ nationes ex omni orbe concur-
rerent. O inopinatam, sed veram dictionem!
cui fides maximè nostro ævo facta: cum, vir.

* Sine
etiam, vt
magis
notabi-
lis con-
spicua
que ef-
fer.

Ipsa crux
sæpe
alta.

Crux om-
nia am-
plexa.

tute & gloriâ magnâ Hispanicæ gentis, No-
uus etiam orbis venit in Christianas leges.

CAP. XIII.

*Crux sublata, atque etiam Crurifragium for-
tasse. Quando id factum, quæsitum.*

NV N C pedem in ultimo velut spatio
pono, quod est *Quatenus* Crux usur-
pata. Postquam enim Vitam ipsam interfe-
cit, non diu illi vita: & sustulit ex humanis,
aut certe Romanis rebus, Constantinus. Se-
riò iam ille Christianus, noluit salutare si-
gnum subseruire ad perniciem; & colen-
dum illud atque eximium, pœnis vilescere
damnatorum. Ergo sustulit. Victor: *Vetus*
veterrimùmque supplicium patibulorum, &
cruribus suffringendis, primus remouit. Cas-
siodorus: Supplicium Crucis, quod primitus
apud Romanos erat in usu, lege prohibuit. At-
que efficaciter etiam sustulit: nec postea re-
peries reductam. Augustinus: Antea homi-
nes cruci figebantur, quod postea edicto prohi-
bitum, manet. Sholastes Iuuenalis ad illud
— Partemque cadaueris adfert, notat: Ho-
minum. nam antiqui crucibus figebant. Non
ergo eius æuo. atque ex eo discas non nimis
antiquum ipsum, etsi antiqua doctum.
Quando autem sustulit? serò, nec nisi sub
imperij extrema. Colligo, quia illo iam im-
perante mentio etiam crucium: quid, quòd
apud ipsum? Lex in eius nomine exstat

Theo-

Constan-
tinus cru-
cem & sup-
plicium tu-
lit.

In Con-
stant.

Hist.
Trip.
1. cap.
ix.

Quæst.
in Vet.
Test.

Tempus
inuestiga-
tur.

Lib. IX.
Tit. V.

Theodosij Codice: quâ serui ac liberti, qui dominos aut patronos accusare aut deferre tentauerint, denegatâ audientiâ, patibulo adfiguntur. Iam Iulius Firmicus, qui eius regno scripsit, non semel Crucis meminit ut recepti supplicij atque vſitati. Suprà exempla reperies, atque adde istud de latronibus:

Lib.
VI: I.
cap. XX.

Hi, inquit, in crucem tollentur, aut publicâ animaduersione damnati crudelissimâ nece peribunt. Atquin illa ipsa Firmicus scripsit, sub finem eius imperij, & liberis iam adultis. Disces ex fine libri primi. Ergo serò, ut dixi, & sub vitæ finem. Indicat clarè Sozomenus, qui inter omnes ab eo leges hanc recenseret postremam.

Lib. I.
cap.
VIII.

Ἀμέλει τοι ποτέρον, inquit, νομοισμένη ῥωμαίοις τὴν τοῦ σταυροῦ τιμωρίαν νόμῳ ἀνέειλε τῇ χρήσεως τῶν δικαστηρίων:

Denique prius vſitatam Romanis crucis pœnam, lege sustulit ex vſu tribunalium ac iudiciorum. Ait, δικαστηρίων: an hoc indicans,

Appensa
verba So-
zomeni.

quod nondum sublata ex vſu omni priuato? & quod dominis etiam in seruos vetus suum ius? cogitandum sit. Sicut & illud, fa-

tisne Victor ex vero de Crurifragio pariter sublato scripserit, verbis quæ iamantè dedi.

An Crurifragium
una sub-
latum.

Ratio vix esse videtur. Quid enim Cruci aut Christo etiam cum Crurifragio? nisi quia latrones fortasse iuxta Christum. Ridelicet videatur. & si fuit; illud magis sit, quòd martyres multi eo tætro supplicio sint interfecti. Sed profectò sub Constantio eius filio viuum id reperio. Apollinares ambo, ait

Ammianus, pater & filius, ut mandatum est, ^{Lib. XI III.} fractis cruribus occiduntur. Firmicus etiam ^{Lib. VIII. cap. VI.} agnoscit: Hi tales aut in crucem tolluntur, aut illis crura publicâ iudicium animadversione franguntur. Vbi notabis, palàm, ut diuersum, à cruce feiungi: quod suprâ monui.

CAP. XV.

Honores quos Constantinus Cruci habitum iuit. Signis ea & vexillis imposita, aut inserta.

HIC exitus Pœnalis Crucis fuit: & iam à Constantini primordiis Salutaris nostra cœpta honorari. Causa & origo à victoriâ contra Tyrannum. Nam cum Maxentium aggressurus esset, ^{Zonar. in Constantino.} ἀγωνιῶντι διὰ ταῦτα, τύπος αὐτῷ σαυρὸς μεσέσης ἡμέρας δι' ἀσέρων ἐφάνη κατ' ἑρανὸν, καὶ γεγραμὴ περὶ τὸν σαυρὸν ῥωμαῖκοῖς σοιχείοις, Εν τούτῳ νίκη. Εκ χρυσῷ τέτυκτο αὐτῇ γεγραμμένης σαυρὸν καὶ τὸν φανέντα τύπον αὐτῷ, καὶ τοῦτον κελύσας στρατῶς αὐτῆς πορεύεσθαι, τοῖς τοῦ Μαξεντίου συρρήγνυ' καὶ ὑπερτερεῖ: *ambigenti & animo anxio ob ista, figura ei crucis mediâ die, stellis efficta, apparuit in celo, & scriptura circa eam Romanis litteris, In hoc vince. Igitur ex auro statim subitârio opere efformans crucem, iuxta speciem quæ apparuisset, & hanc iubens prægredi exercitum, cum Maxentianis prælium commisit, & superavit. Itaque statim victrix illud signum militaribus signis inseruit, & maximè* Laba-

Honos
primus
Cruci.

In signis
milita-
ribus.

Contra
Sym-
mach.

Labaro quod inter ea primum. Prudentius
ad ipsam Romam.

*Agnoscas Regina lubens mea signa neces-
se est,*

*In quibus effigies crucis aut gemmata re-
fulget,*

*Aut longis solido ex auro praefertur in
hastis.*

Dupliciter Poëta notat Crucem insitam si-
gnis, semel in vexillorum purpurâ, gemmis
intextam & expressam: iterum in hastarum
vertice superstantem, solido auro forma-
tam. Sed, ut dixi, in Labaro maximè ea con-
spicua, de quo Prudentius:

*Christus purpureum gemmanti textus in
auro.*

Signabat labarum.

Quomodo Christus? quia & nomen eius in
ipso velo expressum, & crux nihilominus in

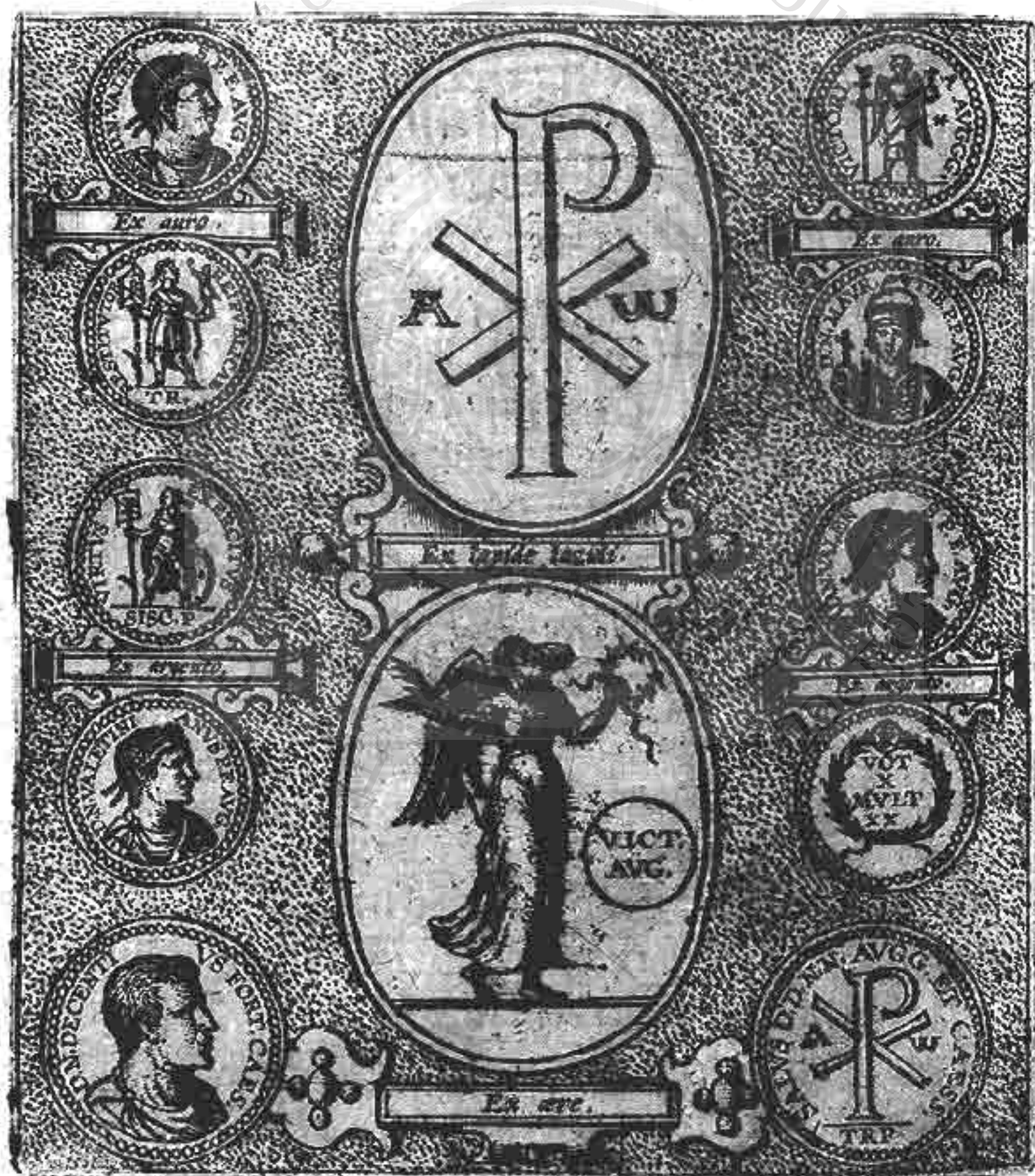
Duplex
nota in
Labaro.

Lib. I.
cap. xxv.
De vita
Con-
stant.

hastâ. Eusebius diffusè: Ὁ ψηλὸν δόρυ χρυσοῦ
κατημφορισμένον, κέρασ' εἶχεν ἐγκάρσιον, σαυροῦ
χήματι πεποιημένον. ἄνω δ' ἐπὶ τὸς ἀκρῶ τοῦ παν-
τός, σέφανος ἐκ λίθων πολυτελῶν καὶ χρυσοῦ συμ-
πεπλεγμένος κατεσκήνκτο. καθ' ἣν σῶτηρίαν ἐπι-
γραφῆς τὸ σύμβολον δύο σοιχεῖα, τοῦ Χριστοῦ πα-
ραδηλοῦντα ὄνομα, διὰ τῶν πρώτων ὑπεσήμε-
νον χαρακτήρεσσιν, χαζομένον τοῦ Ρ καὶ τοῦ μεσαί-
τατον: *Sublimis hasta auro circumvestita cor-
nu transversum habebat effictum in formâ
crucis. Suprà verò, in ipso culmine omnium,
corona è lapidibus pretiosis & auro contexta
infigebatur: iuxta quam salutaris appellationis*

Euseb.
De vitâ
Const.
lib. iiii.
cap. xxi.

symbolum, duæ litteræ Christi nomen expri-
mentes, per primos duntaxat characteres, lit-
terâ Græcanicâ P scilicet decussatâ & scissâ
per medium ipso X. Neque cruces modò si-
gnis inferi voluit; sed hoc amplius, solas: καὶ
τῶν χρυσῶν ἀγαλμάτων ὅποια πρότερον αὐτοῖς
ἔθος ἦν, τὸ μὴ εἶναι: & aurearum imaginum cu-
iusmodi antea solebant, nullas. Intellegit au-
reas imagines vultusque Imperatorum.
Forma ecce in Nummis.

CAP. XVI.

Cruce in Militum armis : in Imperatorum capite & manibus; & pro insigni.

NE c verò in Signis solùm Crux expressa, sed etiam ipsorum militum armis. Eusebius:

Ibidem. Ἡ δὲ ἐκ τῶν αὐτῶν τῶν ὀπλῶν τὸ τοῦ σωτηρίου τροπαίῃς σύμβολον κατασημαίνεσθαι ἐποίησεν. *Iam verò in armis ipsorum militum salutaris tro-pai signum iussit exstare. Quibus armis? du-plicibus, Clypeis & Galeis: sed ita, ut Christi quidem ipsum nomen (litteris & notis, qui-bus in Labaro) clypeis inscriberetur, Galeis autem imponeretur supernè Crux ipsa. Prudentius sic discriminat:*

*In clypeis
Christus.*

*Cruce in
Galeis.*

Contra Sym-mach, — clypeorum insignia Christus

Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.

Et meritò Christus in clypeis, eo ritu quo solent nomina Imperatorum. Atque etiam hodie Constantinopoli sunt columnæ, à Constantino, ut putatur: in quarum basi-bus clypei cum his notis A α.

Sed & crucem in suum caput & ad Diadema Imperator transtulit, hicne, an alius? *Cruce in Diadema.*

Epist. ad Latam. In Hieronymo quidem lego: Regum purpu-ras & ardentes diadematum gemmas patibuli Saluatoris pictura condecorat. Et credo ab ip-so esse Constantino: qui, & in figurationibus *Est in effi-gie Im-peratoris.* solidorum & in imaginibus propriis signum *crucis*

crucis iussit inscribi. Id Sozomenus quoque
 asserit: Πλαττονδύω τὲ ἐν νομίσμασι καὶ εἰκόσι
 γεαφομδύω ἐν ἐλδύσιν αἰεὶ συγγραφέας καὶ συν-
 τυπῶσαι τοῦτο τὸ θεῖον σύμβολον· ἢ μαρτυροῦ-
 σιν εἰς ἐπὶ τὴν εἰκόνα, αὐτὰ ἐπὶ τούτῳ εἶσαι τοῦ ὀνό-
 ματος: *Impresso autem sibi in nummis, aut pi-
 cto in imaginibus, iussit semper adprimi &
 adpingi istud diuinum symbolum: & testan-
 tur etiam nunc imagines quæ in eo schemate
 exstant. Statuam etiam sibi erigi fecit Ro-
 mæ in vrbe mediâ, quæ manu hoc salutare
 signum teneret, cum inscriptione quam*
 apud Eusebium, qui volet, leget. Et ex-
 emplum secuti Imperatores alij, in quo-
 rum * Nummis hodieque cruces variè vi-
 demus. Aliàs victoriæ sunt quæ manu eas
 leuent; aliàs ipsi, idque dupliciter, aut enim
 solam eam gestant, aut globulum cui ea in-
 fixa. Deglobulo Suidas etiam tangit, &
 causam aperuit, in Iustiniano. Qui, in-
 quit, ἔστησε τὴν ἐαυτοῦ εἰκόνα ἐπὶ κίονος ἐφ' ἣν
 ἔκειτο καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρον σφαῖραν, ἐμ-
 πεπηγότος τοῦ σωροῦ ἐν αὐτῇ, ὑποσημαίνοντος
 ὡς διὰ τοῦ εἰς τὸν σωρὸν πίσεως τὸ γῆς ἐγκρατὲς
 γέγονε. σφαῖρα μὲν γδ' ἡ γῆ, διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ
 αὐτῆς σχήματος· πίσις δ' ὁ σωρὸς, διὰ τὸν ἐν
 αὐτῷ σαρκεὶ περισηλωθέντα θεόν: Iustinianus
 imaginem suam posuit super columnam in
 equo. Ea sinistra manu fert globum, cruce in
 eo infixâ: significante quod per fidem in cru-
 cem, terræ dominus sit factus. Globus enim
 terra est, ob hanc eius rotundam formam: fi-
 des

*Manu id
tenet.*

* Etiam
quorum-
dā, qui
nec
Chri-
stiani.
Occo
notat in
Gallieno,
& Roma-
lo Au-
gustis.

*In globo
fixa.*

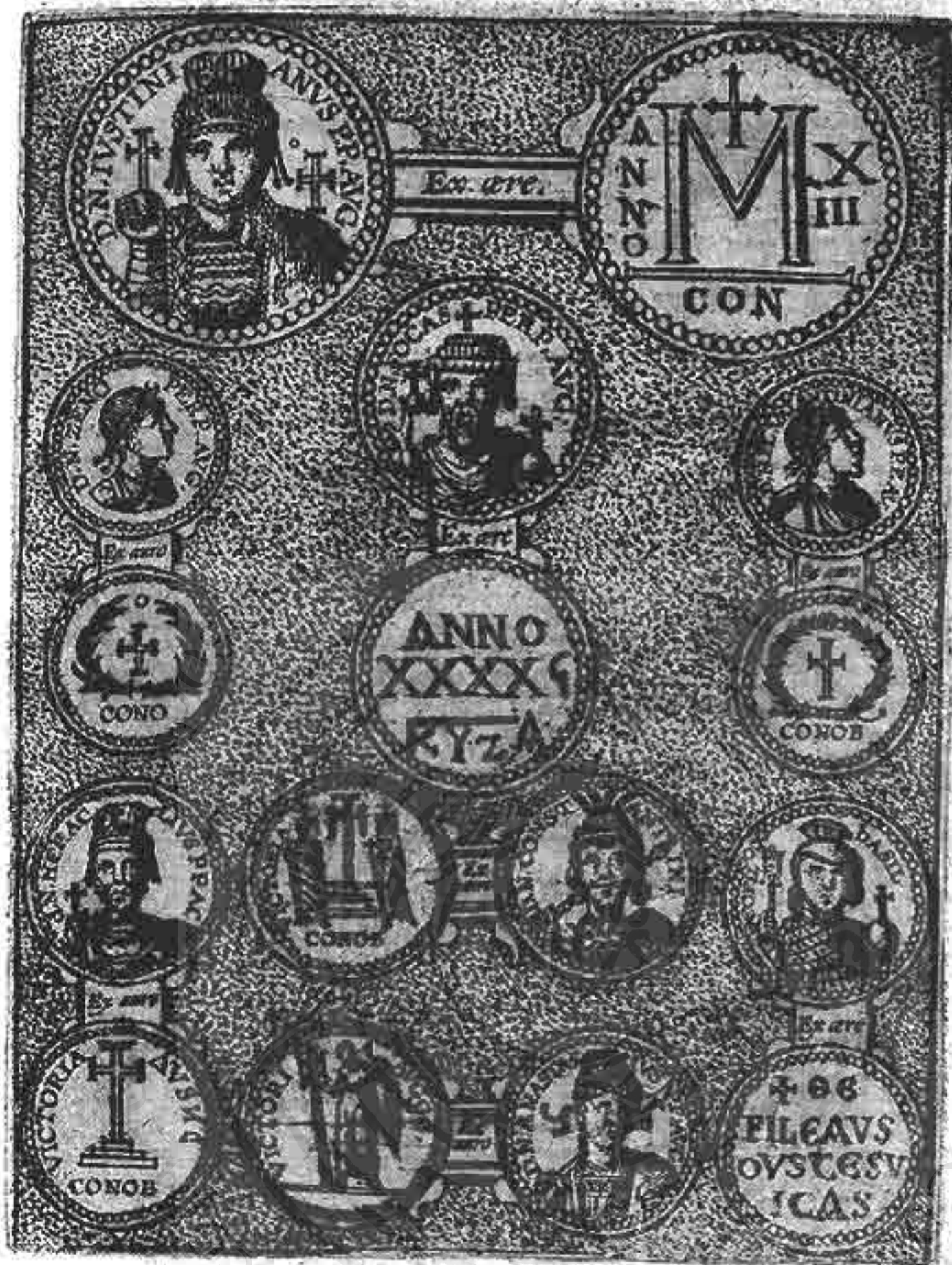
De vitâ
Const. 1.
cap.
xxxiii.
& alibi.

Et Prin-
ceps manu
ferabat.

*des autem crux, ob Deum qui carne in eâ affi-
xus. Nec tamen Iustinianus inuēnti eius au-
tor: exstant Theodosij aliorumque num-
mi sic insigniti diu ante illum. Quin obser-
uo Principes Bizantinos in progressibus pu-
blicis crucem hanc prætulisse suapte manu.
Ioannes Curopalates: Απὸ μὲν οὖν τῶν τοιού-
των φορημάτων φορεῖ ὁ βασιλεὺς οἷα αὖν βέλοισι,
τὸν δὲ γε σταυρὸν ἐν δεξιᾷ φέρει αἰεὶ. E reliquis
gestaminibus gestat Imperator quæ voluerit
cunque: Crucem autem dextrâ semper gestat.
Atque infra: Καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χερὶ κατέχει
τὸν σταυρὸν ὡς σιώνιδες ἐστὶ κρατεῖν τὸν βασιλέα
ὅταν καὶ τὸ σέμμα φορεῖ: Et dextrâ quidem
manu tenet crucem, sicut solenne est teneri
ab Imperatore, quoties & Stemma fert, id
est diadema. Ab hoc ritu etiam nunc cru-
cifer ille globus inter Sacri illius Imperij in-
signia: quod tu nunc R V D O L P H E CÆ-
S A R per tot inclytos maiores ad te missum
tenes, tenebisque diu (ita voueo) bono
Christiani orbis.*

Lib. De
Offic.
Aulæ.
Con-
stant.

C A B.

CAP. XVII.

Laudatiuncula Crucis.

SEd iam mihi saluē

Ὁ ξύλον μακαριστὸν, ἐφ' ἧς θεὸς ἑξατανύσθη.
O lignum felix, in quo Deus ipse peper-
dit.

Quod his elogiis cum Damasceno lubens
 meritò afficio, Θυρεὸς καὶ ὄπλον καὶ τέθραιον

Sibylla
 apud
 Sozo-
 men. II.
 cap. I.

Lib. III.
 De Orig.
 Fide.

καὶ τοῦ διαβόλου, σφραγὶς ἵνα μὴ θίγῃ ἡμεῖς ὁ ὅλος
 θρόνῳ, τῶν κειμένων ἀνάσσεις, τῶν ἐσώτων σή-
 ρημα, ἀδελφῶν βακτηρία, ποιματιμένων ῥάβδος,
 ὅπως ρεφόντων χρεαζογία, τροκοποτόντων τελείω-
 σεις, ψυχῆς σωτηρία καὶ σώματος, πάντων τῶν κα-
 χῶν ἀποτρόπαιον, πάντων τῶν ἀγαθῶν πρόξε-
 τος, ἀμαρτίας ἀναίρεσις, φυτὸν ἀνασάσεως, ξύ-
 λον ζωῆς αἰωνίης: *Clypeus & armatura, & tro-*
pæum contra diabolum, signaculum ne tangat
nos eversor, iacentium erectio, stantium ful-
crum, infirmorum scipio, pastorum virga, re-
uertentium manu ductio, proficientium perfe-
ctio, animæ conseruatio & corporis, omnium
malorum auersio, omnium bonorum concilia-
tio, peccati pernicies, stirps resurrectionis,
lignum vitæ æternæ. Da hanc nobis O
Æ T E R N E.

FINIS LIBRI III.

DE CRUCE.

I. LIPSI

IVST. LIPSI

AD EOSDEM LIBROS

NOTAE.

ALLOCVTIO.

DE TEXTVM etiam
meum, Lector, visum
fuit breuiter hæc no-
tare. Cur non in ipso?
quia non pro om-
nium gustu hæc talia,
& plerisque satis est capita rerum deli-
basse, Causa etiam, quia placuit quæ-
dam explicatius aut firmitus iterare.
Debui sanè, vt hoc æuum est: in quo
calumniæ, ytille inquit,

Quasi herba irrigua, succrerunt vberimè.

In culpâ sumus, siue quid commisi-
mus, siue etiam omisimus: & plerisque

pulchrum, non nisi τὰς ἀκάνθους τῶν βι-
βλίων ἐκλέγειν. Ego verò scio *neminem*

esse tam felicem, qui non subiectus sit errori,

& hoc non dementis esse proprium, verum

hominis. Itaque ne nunc quidem cùm

H

caueo,

* Spinas
librorum
eligere.

caueo, fatis cauere: utique in isto vario & diffuso scribendi genere, in quo *alius alio plura inuenire potest, nemo omnia.* Quò magis mirum, quosdam nobis insultare: nec cogitare quàm multa ipsi fortasse non repperissent, si primi quæsisent. Nò sum tam Lynceus, inquiunt, quàm mihi videor. Egòne? testor te summe Deus, non videor: & si quid olim in calidâ illâ ætate calidius, abiit, & veris me pretiis nunc æstimo & pendo. Quò longius in hac vitæ viâ progredior, magis magisque aspicio circumfusam animo caliginem, corpori imbecillitatem. Heracleitus, ut aiunt, olim dicere solitus, *Se cùm iuuenis esset, nihil scire; cùm senex, nihil ignorare:* mihi planissimè contrà euenit, & qui olim aliquid scire visus, nunc parum aut nihil. Et ô miseri, quid nos, doctrina, fama sumus? Ipsi puluis, illa opinio, ista ventus. Atqui etiam tangunt quasi manum iniecerimus scriptis alienis. Vellem parciùs: certè non merito meo fit, qui prolixè & libenter honorem ingeniis inuentoribusque habitum iui, nisi sicubi Dialogorum
ratio

ratio & decorum id impediuit. Tale in Saturnalibus. neque negamus virum magnum multa ante nos in eo argumento obseruitalle: sed scripta eius exstant, quid detraximus? Illud tamen non arbitror, ibi aut alibi insigniorem notam aut correctiunculam malâ fraude in nomen meum transscriptam. Tetigit aliquis hanc aut illam materiam? quid tum? ego fortassis impleui. Et vt seriò loquar, lectionis aut collectionis tota ista res est: cur alteri imputemus? Tot iam annos, imò lustra, in iisdem illis scriptoribus vector, voluo reuoluo in eadem curas: malè mehercules de industriâ ingenioq; nostro sentit, quisquis aut non lecta ea nobis censet, aut neglecta. Vt è fonte quod haurimus, nostrum est, quisque tamen suo vase: sic quod è communibus illis scriptoribus, sed quisque pro iudiciij sui modo. Denique legere aut colligere, parum est: seligere, disponere, eloqui, poscit laudem. Hæc & talia fatiare nos scriptio- nis poterant: melior ratio reuocauit, & suavit publico prodesse quâ possum.

Opes atq; arma nostra, stilus. Quem tamen in alium nunquam stringam aut proferam: absit: Christianum me commemini, id est, Sacerdotem pacis. *Habet quidem gloria, ait Plinius, præsertim in studiis, quiddam ἀκρίβειαν: nolo in me expetat. & quandocumque moriar, feram mecum hanc conscientiam, nullius me famæ inuidisse, quosdam meæ. Quod si æuum hoc parum etiam gratum sit: quid noui? Suum cuique pretium posteritas reþendet. Tu Lector vale, & iuuantem, aut certè volentem, ama.*

Infactibile.

NOTÆ

NOTÆ AD

117

LIB. I.

CAP. II.

GABALVM] Exoticam vocem esse per me suspicabar, didici & Hebræam origine à Mart. Antonio Delrio, doctissimo & amicissimo viro. nam illis Gab, excelsum: Gabal, terminus, aut rectus stipes in agris. Quid nisi tale crux, quæ erecta, & in excelso? Reperio & in Persicarum vocum indice (à Franc. Raphelengio nostro habui) Galî notare excelsum. Iam nostras vox quantulum abit, qui Patibulum Galgam appellamus? Sed nec Gallica valdè abludit.

Crucis Caucasorum] Potes pro ipsis suppliciis accipere, & cruciariâ morte. Ausonius de hac quoq; Prometheâ:

Sic inter rupes Scythicas stetit aliibus crux.

Vnde Prometheo de corpore sanguineus ros.

Iunius Bassus apud Senecam lib. I. Controv. III. Nihil amplius putabam adîci istius audaciæ posse, quàm quòd in illâ cruce Vestam nominauerat. Nusquam sanè crux, sed virgo deicienda de saxo erat, Vestam inuocauit, & cecidit illæsa.

AD CAP. III.

Confixum esse Christo dicit.] Est illud Pauli ad Romanos capite V I. Οτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἀνδρῶπος συνεσταυρώθη.

Cruciaris.] Quo modo & Verberonem, Flagrionem, Mastigiam dicimus, verberare, flagrare, mastigare dignum. Tertullianus aliter hac voce utitur. Febris per cruciarios & mortiferos exitus erogat hominem: id est, cruciantes. Quâ mente & Vinum crucium in Lucilio Festus obseruat, insuauē, acerbum.

AD CAP. IIII.

Σταυρὸς & Σκόλοψ.] Nec tamē nego pluribus etiā verbis in hanc rem uti. Ecce & Σταυρὸν appellāt crucem. Scri-

ptor anonymus apud Suidam : Ἰκρίῳ Ἰσδαῖοι τὸν σωτῆρα
 προσήλωσαν : Ligno recto Iudei Sernaiorem affixerunt . Sunt qui
 ita hoc verbi explicent & vertant in Thucydidis vitâ,
 quam scripsit Marcellinus : Ἰκρίον ἐπὶ τοῦ τάφου κείσθαι.
 τοῦ κενотаφίου δὲ τοῦτο γινώρισμα εἶναι ἐπιχώριον καὶ νόμι-
 μόν Ἀττικὸν τῶν ἐπὶ τοιαύτῃ δυσυχίᾳ τετελευτηκότων, καὶ
 μὴ ἐν Ἀθήναις ταφέντων : Ait quosdam opinari Thucydi-
 dem peregrè & in exilio mortuum . Lignum enim siue Ta-
 bulam super sepulchrum eius positum esse . Hoc autem inanis & hono-
 rarij tumuli patrum signum & solenne Atticum haberi , in iis qui tali
 infortunio obiissent, nec Athenis sepulii essent . Sunt , inquam , qui
 Crucem aut Furcam vertant, nec mihi probant . Magis est,
 ut Ἰκρίον hîc lignum nauale sit (peregrinantis , aut ab-
 sentia indicium , quoniam mari ferè ex Atticâ abitur)
 de quo Hesychium vide . Ille idem Grammaticus ad-
 dit : Ἰκρίων, σανίδωμα, ἢ ξύλον ἐν ᾧ κακῆργοι ξέονται . Melius
 δέονται . Id esset , lignum siue axis in quo malefici ligantur . At-
 que ita Eustathius in Iliad. x . Σανίς , ἐν ᾗ τὰς κακῆργας
 ἐδούν : Asser, in quo maleficos ligabant . Item Aristophanes : βα-
 σανίζων πάντα τρέπον, ἐν πίνακι δήσας : Omni modo torquens,
 in assere ligans . Reperio & in Eusebio Ἰκρίον pro cruce , &
 suprâ adduxi, lib. ii. cap. x i i . Σανίδα in hac re dixit
 Herodotus in extremâ Calliope : Απαγαγόντες δὲ αὐτὸν
 ἐς τὴν αἰτὴν, σανίδα προσπασσαλεύσαντες ἀνεκρέμασαν .
 Quod vertunt : Adductum hunc in litus depactis humi asscribus
 suspenderunt . Vide an non σανίδι legas potius , hoc nostro
 sensu : Abducentes eum ad litus, asseri affigentes suspenderunt . Esset
 affixio in stipite simplex .

Κρεμᾶν .] Ita palàm Plutarchus in Cæsare, de piratis :
 πολλαίς ἡπείλησε κρεμᾶν αὐτὰς : Sæpe minatus crucifigere eos,
 ut Latini omnes loquuntur & narrant . Est & Antiochi
 regis edictum, quo philosophos regno pellit , & pœ-
 nam etiam affectantibus ponit istam : τῶν δὲ νεανίσκων
 ὅσοι ἐὰν ἀλίσκωνται πρὸς τέτοις γινόμενοι, διότι κρεμά-
 σονται, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν ἐν αἰτίαις ἔσονται μεγάλαις .
 Iuuenum verò quicumque reperientur apud istos , ij suspendentur , &
 patres eorum habebunt in maximâ noxâ . Ita Athenæus recitat
 lib. x i i . sed utrum de hac nostrâ in cruce suspensione,
 an de aliâ in trabe accipimus ? In trabe, inquam, ad ver-
 berandum flagellandumque . quem morem Græcis La-
 tinisque fuisse, comœdiæ atque alia docent .

Aliorum inanes logos .] Ita verè, inanes . Nam Alciati qua-
 le est?

le est? Ait Histiaum Milesium intellegi, quem Sardibus præpositum *Lib. x p. 10*
 Artaphernes & Harpagus cruci fixerunt, capite defecto & ad regem *verg. cap. xxii 11.*
 misso. Ita Herodotus, inquit, libro sexto. Quod verum
 est: sed quid Histiaeo, cum Achæo? Respondet, ideò sic vo-
 cari à poëta, quia Histiaus Milesius fuit, Milesij coloni Ionum, Iones
 Achæi. Ergo à Patriâ, Achæus. Quis color in hoc sermone?
 Sed nec amicum nostrum audio sine auctore scriben-
 tem: Achæum intellegi Lydia regem, qui ob auaritiâ necatus in Pa-
 Æoli aquis pependit.

AD CAP. V.

Memorem Veneris Proserpina Adonim.] Ausonius fabellam
 aspicit, quæ est ista. Venus iam olim puerum hunc de-
 amauerat, & ut sola frueretur, clam deposuerat apud
 Proserpinam. Sed hæc mox in eadem flammâ: ac repe-
 tenti Veneri negat dare. Eis est, itur ad Iouem. Ille rem
 sic componit, ut Adonis, quod ad usum, in tres anni
 partes secaretur. Primâ, ut Adonis, Adonidis esset: se-
 cundâ, Veneris: tertiâ Proserpinæ. Acquieuerunt. sed
 enim Adonis pronior in Venerem, suum quoque
 trientem illi tribuit. Hæc Apollodorus lib. 111. Bi-
 bliothecæ. Ergo istud est, quod Proserpina nunc cruce
 vindicat. Theocritus & ipse huc aspexit. Eidyll. x v.

Ἐρπεις ὦ φίλ' Ἀδωνι, καὶ ἐνθάδε κ' εἰς Ἀχέροντα

Ἡμιθέων, ὡς φαντὶ, μονώτατ' ὦ.

Migras, ô bone Adoni, istuc & ad infera regna,

Semideum, ut dicunt, solus

Nam vult non alteri concessum, ut modò ad inferos
 modò ad superos iret, & alternis copiam sui faceret
 duabus deabus.

Arbores recisas leniter.] Ad has, vel ad nudum alium sti-
 pitem, alludit Quinctius in epigrammate quo poëtam
 Græculum facere est ultus. Ille Philippum & Mace-
 dones insigni victoriâ fregerat, cuius laudem ad Æto-
 los transferre Alcæus quispiam voluit Græcâ leuitate.
 Scilicet quia in auxiliis Romanis fuerant Ætoli. Scri-
 pserat igitur:

Ἀκλαυσοὶ καὶ ἄθαστοι, ὁδοὶ πόρε, τῷ δ' ἐπὶ τύμβῳ

Θεογαλίας, τρισσαὶ κείμεθα μυριάδες.

Ἀιτωλῶν δ' ἀμυθέντες ὑπ' ἄρεθ', ἠδ' ἐκ Λατίνων,

οὓς τίτ' ἐρεῖν ἔγχευ' ἀπ' Ἰταλίας.

Indefleii, inhumati, his campis ecce iacemus
 Thessalia, casti millia ter decies,
 Aetolo domiti sub Marte, & Marte Latino,
 Quos Tius è latâ duxerat Italiâ.

En Aetolos Romanis præpositos, & quasi hi accessio
 illorum. Momordit Titum, & ultus est, sed versus ver-
 su. Rescripsit alludens:

Ἀφλοὶ & ἄφυλλοι, ὁδοὶ πόρε, τῷ δ' ἐπὶ νῶτο
 Ἀλκαίῳ στυγερὸς πῆγνυται ἡλίβατο:

Corticibusq; & fronde carens, hæc monte, viator,
 Alceo crux de. figitur aëria.

Quibus versibus significat crucem defixam ibi stare,
 quæ hominem illum exspectet. Plutarchum in *Quin-*
tio lege: & simul nota, altam hîc Crucem poni, quasi
 in scelere insigni, suo loco à nobis dictum.

Isidem verò Cererem.] Ipse Tertullianus hoc affirmat,
 de Coronâ militis: Prima Isis repertas spicas capite circumtulit.
 nam quæ hæc Isis quæ spicas repperit, nisi Ceres?

AD CAP. VI.

Nescio an Mæcenati descripta.] Ambiguè profero, quia etsi
 Mæcenatis verba nobis faciunt, vix tamen Senecæ, qui
 velut interpretans subdit: Suffigas licet, & acutam sessuro (ita
 legendum, non *sensuro*) crucem subdas, est tanti vulnus suum pre-
 mere & patibulo pendere districtum. Atqui pendere, & patibulo
 quidem, vix est vt conveniat in nostram Acutam. Nisi
 si tamen patibulum etiam de vno ligno, in quo homo
 quomodocumque expansus: quod haud nimis velim
 sperni. Si displicet: alia interpretatio quærenda sit cru-
 cis hîc *acuta*. An ideò talis, quia eum dolore acri necat?
 vt morbi quidam acuti medicis. Lentè probem: & ma-
 uelim opinari genus aliquod crucium triste, rarum in
 quo stipes, cui homo acclinatur, stimulis clauisq; acu-
 tis sit præfixus. vt cum acquiescere vellet (*sessuri* vox in
 Senecâ) pungeretur ac scinderetur in corpore auerso.
 Nihil super hoc legi, fateor: commentum est merum,
 nisi si quid iuuat illa Reguli machina, quæ sic armata,
 & in eam ipse inclusus. Quæ etsi nostra crux non fuit
 (aumarium potius quoddam & arca) tamen & crucem
 Seneca appellauit epistolâ xcvi. itemque libro de
 prouidentia cap. i i i. Certè quidem *Acute* vocem in
 Mæce-

Mæcenatis versibus non sic leuiter & in ventum additam, ipse indicat Seneca, qui eam attollit ac repetit (tu vide) quasi in eâ sententiæ momentum.

Iam olim sic legimus.] Nempe in Curis secundis: idque è libris. tantum? imò ante me Pincianus, vir fidei & iudicij bonus. Muretus tamen aliter: sed qui benè examinat, stabit à nostrâ. cuius sententia, *Hanc vitam mihi sustine & prorega, etiam sedenti in acutâ cruce.*

AD CAP. VII.

Ipsi uerterunt ξύλον δίδυμον.] Quod ipsum pro cruce posuit incertus scriptor apud Suidam: Ευρών δὲ ἱλλῆσον φθορέα, ἐκρέμασεν ἐπὶ δίδυμῳ ξύλῳ: Inueniens Illustum corruptorem suspendit in gemino ligno. Id est cruce: et si Suidas interpretatur, τὴν παρὰ ῥωμαίοις φῆκεν. Vide ipsum in voce Δίδυμον, & ἱλλῆς &c.

AD CAP. VIII.

Pennula aut manui.] In penulâ aut veste monachorum crux, imò & cruces, si rectè capio Nicephorum Gregoram, qui sic de Imp. Andronico monacho nouello: Ἀνὼ μὲν ἐρυθρὸν ὡρεῖσθαι τὸν τῷ θεῷ σαυρὲ τύπον, κατὰ δὲ μέλανα: Supernè rubrum prætulit diuina crucis signum, infernè nigrum. Duas diuersi coloris cruces appositas videtur dicere: nisi tamen vnâ intellegit, sic distinctam. Quod manu autem tulerint, hodieque in Æthiopibus siue Abyssinis ille mos, uti vulgus reliquum cruces è collo pendulas gesser, monachi hoc amplius etiam manu. Auctor Damianus à Goës in illorum rebus. Illud etiam mihi nouitium lêgi, miseros oppressosque cruces prætulisse, haud aliter quam olim infulas & velamenta. Ligurinus lib. VII. de Italis hoc notat, qui ius auxiliumque poscebant ab Imp. Frederico:

— ex omnibus undique multi

Vrbibus ac vicis aderant, querulôque ferebant

Innumeras clamore cruces. hoc quippe querelas

Mores solent aperire suas.

Cum anulo vel ansulâ.) Ansulam Becanus facit, & interpretatur (ita ingenium & scopus viri fuit) πρὸς μὲν, quasi moneamur apprehendere crucem, & eam tenere.

H

S

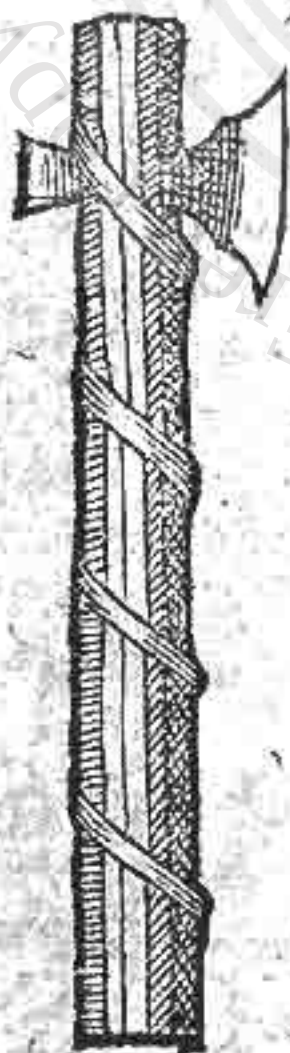
Quid

Quid si oculum esse dicam? Iuuet aliquid Macrobinus, qui inter notas Ægyptiacas refert, & significare ait Solem. Lib. i. Saturn. cap. xxi. Osirim Ægyptij ut Solem esse asserant, quoties Hieroglyphicis litteris suis exprimere volunt, insculpunt sceptrum, inq; eo speciem Oculi exprimunt, & hoc signo Osirim monstrant: quia Solem, Iouis oculum, appellauit antiquitas. Et sanè quia signum hoc Tau Vitam venturam designauit: nōne appositè Sol ascriptus, qui auctor vitæ?

AD CAP. X.

Unicornis enim cornua.] Curiosè & pænè dixerim morosè explicat Iustinus. simplicius multo Tertullianus aduers. Iud. cap. x. Tauri decor eius, cornua unicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter vsque ad summum terræ. Nō utique Rhinoceros destinabatur unicornis, Nec Minotaurus bicornis: sed Christus in illo significabatur. cuius cornua essent crucis extrema. Nam & in antennâ nauis, quâ crucis pars est, hæc extremitates huius cornua vocantur. unicornis autem medijs stipitis palus.

* Ἀλλων μὲν καὶ τῶν τροπαίων.] Mutilus locus. & aptant quidem hæc ad trophæa vulgaria, siue monumenta victoriæ: ego cum in verba intendo, ambigo: & nescio quid de fascibus potius subolet dictum. Per illos (ita verterim δὲ ὧν) progressus in publicum sunt: illi verè signa imperij & potestatis. Atque cum insertâ securi, crucem referunt planissimè. Nōne etiam Tropæa? inquires. Quis nescit? sed præiuit fortasse aliquid de Tropæis illis: hîc magis de fascibus (mihi quidem) dixisse videtur. Nec moueor quod Τροπαίων voce vtatur: nōne & suprâ Malum in naui sic vocauit? & Eusebius etiam Labarum illum militarè. Possunt & verba alia excidisse. Nec pono tamen ista, sed propono.

Αὐτοκρατόρων ἀποθνήσκόντων τὰς εἰκόνας.) Quæ illæ sunt? quis me docet? In Nummis, in statuis nihil tale video, nec vsquam in cruce propositos Principes defunctos. Subdubitabam an ad aquilas respiceret, quæ volantium habitu, & in cælum tendentium passis alis conspiciuntur in Nummis, & additum CONSECRATIONE. Scilicet quasi Iouis illa ales animam defuncti ferret in gremiū Iouis. Certè quidem eam formam crucis esse & Patres monent & res ipsa docet. Sed

Sed non placet. Hoc nunc magis, intellegere eum imagines defunctorum Principum, quæ ordine innexæ in militaribus signis. Nec enim viuorum solùm illis effigies, sed magis mortuorum. De isto ipso auctore Constantini Eusebius, libro 11. De vitâ eius, cap. xvi. Describit Licinij milites in pugnam, more veterum, id est, gentilium exeuntes: οἱ δὲ, inquit, πολυπλοθεῖα θεῶν θάρσυντες σὺν πολλῇ δυνάμει χειρὸς στρατιωτικῆς ἐπήσαν, νεκρῶν εἰδωλὰ θανόντων, ἐν ἀψύχοις ἀγάλμασι προβεβλημένοι: Hi quidem numero deorum freti cum multâ manu militari inguebant, mortuorum imagines in signis inanimatis preferentes. Et scripsi de hoc more in Militiâ Romanâ. Eigo hoc Iustinus exprobrat, Vos, inquit, cruces colitis, cum Imperatorum & quidem Diuorum imagines proponitis in hastis & vexillis, quid nisi in crucibus? Nam ea illis figura. Respexi etiam aliquando ad Tertullianum, in Apologetico: Quod non simulacrum prius argilla deformat, cruci & stipiti superposita? Sed hoc diffusum nimis est, nec tangit Imperatores tantum.

AD CAP. XI.

Populariter & ad causam Cicero dixerit.] Quod historicâ fide, non opinor. Plinius non ei fautor lib. xxxvi. cap. xv. Nouum & inexcogitatum antea posteaq; remedium inuenit ille rex (Tarquinius Superbus) ut omnium ita defunctorum siceret crucibus corpora, spectanda ciuibus, simul & feris volucribusq; laceranda. Nam liquet eum loqui de mortuis & iis qui se interficerent laborum tædio, quos ille crucifixit. At non id in viuis vsurpauit primus, ut ait, vltimûsque.

Arboribus suspendunt.] Haud iniuriâ ambigo, ad vtram pœnam referam, laquei, an Crucis. Nam nec verba alterutrum euincunt, nec alia exempla. Lego in Martyrologio, die xiiii. Martij. de duobus Monachis, quos Longobardi suspendio necauerunt in arbore In ipsis Longobardorum Legibus, Tit. c. xiiii. Si seruus regis Morth fecerit, ita decernimus ut componatur ipsa persona sicut adpreciatus fuerit: & seruus ipse super fossam mortui appendatur, & in eum vindicta detur, & sit causa finita. Plurimum (antiquorum quidem) nunc non memini: & hæc ipsa incerta, nec diiudicauerat litem.

IUSTI LIPSI

AD LIB. II.

NOTÆ

CAP. II.

CAPUT obtubito] Quod plerisque punien-
dis factum, præsertim si gladio. Hege-
sipus lib. v. cap. XLV I I. Dum percussor moratur,
clausis iam fasciolarum oculis, sese proripuit ad Romanos.
In vitâ Cypriani: Postea verò B. Cyprianus manus
suas oculos sibi texit. Sed & cum ducerentur ad carcerem, aut
ad mortem, caput tegebatur. Tacitus IIII. Annal. Tra-
hebatur damnatus, quantum obductâ veste & astrictis faucibus niti po-
terat, clamitans. Ammianus lib. XII I I. Carnifex rapinarum
sequester, & obductio capium, & bonorum ubique mulctatio. Imo
& torquendis hoc factum. In Curtio lib. VI. de Philo-
tâ: Dum obligantur oculi, dum vestis exiit, deos patrios, gentium inra-
iurabatur. Propriè autem de crucifigendis, vetus illud
carmen quod iam explico: & in libro Esther, cum
Aman ad crucem rapitur, Statim operuerunt faciem eius.

AD CAP. III.

Ασπαραλωτὰς μάστιγας.] Addo, si nosse lubet, quas-
dam etiam dictas σπαραλωτὰς, istis haud absimiles,
contortas scilicet & nodosas. Suidas: σπαραλωτὰς δὲ, δὲ
σπαραμμένον. Καὶ σπαραλωτὴ μάστιξ. Addit deinde verba
incerti scriptoris: Ο δὲ ἐκέλευσεν αὐτὸν μασιγᾶν τῇ
σπαραλωτῇ μάστιγι.

AD CAP. V.

**Quid opus erat auxiliatore & subsequâ, qui adlenuisset?] Ita vul-
gata quidem opinio est, dumtaxat adleuasse. At
D. Hieronymus in Matthæum censet etiam tulisse,
sed seorsim & post Christum. Nam cum Ioannes aper-
tè scribat Christum tulisse, alij tres Euangelistæ Simo-
nem Cyrenæum: ipse conciliat, & hoc intelligendum est, in-
quit,**

quit, quod egrediens de Prætorio Iesus ipse portauerit Crucem suam: postea obuium habuerint Simonem, cui portandam crucem imposuerunt.

AD CAP. VII.

Super lignum se ipsum extēdit.] Quid si de transversario tantum ligno capias, in eo figi solitos, & deinde subduci atque appendi? Pugna omnis cesset, & breuiter fortasse rem dixi.

AD CAP. VIII.

Clavis aut funibus.] Nescio an Lucanus non utrosque memoret in his occultioris sententiæ versibus; qui quoniam toti ad crucem, ponamus, & retegamus. Lib. VI. de magâ Thessalâ.

——— Laqueum nodosque nocentes
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrasiq; cruces, percussaque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas admissis Sole medullas:
Incertum manibus chalybem, nigramque per artus
Stillantis tibi saniem, virusq; coactum
Sustulit, & nervo morsus retinente pependit.

Quod ait laqueum & nodos nocentes: alij nocentium edunt: atque ita haud incommodè ad vincula aptes, quibus noxij ad cruces astricti. Tamen in aliquot scriptis libris, *recentes*. & id malim: credamque ad suspendiosos dumtaxat referendum, & qui seipsos illaquearunt. Reliqua iam de Cruce: & percussa viscera nimbis, & incoctas sole medullas. signanter dixit de corporibus quæ (vt lib. II. cap. XV. scripsi) in crucibus relicta, situ marcida & tabida fiebant, quatenus volucres non laniarent. Iam *Incertum manibus chalybem*, clauos intelligi liquebit, si emendes *Infernum*. Nam hos quoque appetitos ad Magicas artes Apuleius ostendit, in describendâ ferali illâ officinâ, lib. III. Hic nares & digiti, illic carnosæ clauis pendentium. Sed & ampliùs de his funibus addo. Videri, quorundam iudicio, necessarios fuisse in omni fixatione. Nam volunt manus ligatas, ne se subducerent ad ictum aut commouerent. tum etiam vt firmiùs & cum adminiculo penderent. deinde & alterum funem ad pectus, corpus ambiisse sub ipsas alas, eoque subleuatum hominem &

attra-

*Eschylus
μαρτυροῦν
ἀσπίδα
ἀπὸ τοῦ
πρὸς τὴν
ἐκείνην*

attractum in summam crucem. Id porro factum ad-
motis utrimque scalis. Eius sententiæ vir stirpe & mō-
ribus antiquis Ioannes Boisotus est, qui amicè hoc sug-
gessit. Et sanè de scalis, apponere eas pænè necessarium
videtur, utique ad Erectam crucem. Quomodo aliàs
subduxeris, aut fixeris? Eriam de funibus sunt quæ sua-
deant, præter antè dicta. ut Hilarius de Trinitate lib. x.
Penduli in cruce corporis pœnæ, & colligantium funium violenta vincu-
la, & adactorum clavorum vulnera. Iungit simul & funes &
clavos, ut Lucanus. Eriam illud Christi vaticinium in
Petri mortem, poscit funes. Ioannis cap. xix. Extendes
manus tuas, & alius te cinget. Cinctio ista vinculorum in
cruce est. Theophylactus: τὴν ἐπὶ τῆς σταυροῦ ἐκτασιν καὶ τὰς
δεσμεύσεις: Extensionem in cruce & vincula notat. Tertullia-
nus in Scorpiaco: Tunc Petrus ab altero cingitur, cum cruci ad-
stringitur. Videndum an non in Ausonij Cupidine simi-
le, qui adstrictus describitur, & mox addit, Adfigunt. At-
que ecce in tabula formam duplicem fixationis, pro du-
plici subductione.

Tres repperis.] An & duas latronum transtulit, non cultus sed memoriæ causâ? Videtur ex Suida, si tamen ex meo nunc sensu corrigendus. In voc. φόρος inquit: κάτωθεν τῆ φόρος κεχωσμένοι ὑπῆρχον δύο στρατηγοὶ τῶν δύο ληστῶν, καὶ βίβιον μύρον ᾧ ἠλείφατο ὁ χριστός, καὶ πολλὰ ἑτέρα σημειοφορικὰ, τεθέντα μὲν παρὰ Κωνσταντίνου τῆ μεγάλης, ἀφανισθέντα δὲ ὑπὸ τῆ μεγάλης Θεοδοσίας: Nam puto legendum δύο σαυροί. Qui verò fuerint στρατηγοί, siue duces duorum latronum? nec id sit idonei vllius sensus. Ver- tam igitur: Infra forum defossa erant due cruces duorum latronum, & vasculum unguenti quo Christus unctus, & alia multa insignia, posita quidem à Constantino magno, sublata verò sub Theodosio magno. Admonitus postea per litteras sum à Ioanne Liuineio amico

amico nostro, seriò & sine ambitione docto, vitium esse ab imperitia transcriptorum. qui cùm in autographo repperissent $\sigma\pi\omicron\iota$, quod compendiariâ illâ scripturâ $\sigma\alpha\upsilon\pi\omicron\iota$ erat, fecerunt flagitiosè $\sigma\pi\alpha\tau\eta\gamma\omicron\iota$.

AD CAP. IX.

$\alpha\mu\epsilon\tau\pi\acute{\eta}\tau\omega\ \gamma\epsilon$] Ita benè & doctè Franc. Nansius, cùm antea esset $\delta\mu\omicron\tau\pi\acute{\eta}\tau\omega$. Et sanè clavi isti grandes: atque ita ipse Nonnus identidem $\sigma\iota\delta\eta\rho\epsilon\alpha\ \kappa\acute{\epsilon}\nu\tau\epsilon\alpha$ appellat, *Sæmulus ferreos*.

Contrà tendunt alij & suggerant quaternos.] Atque ego, etsi negavi me decidere, pronior sum in hanc partem. In templis Græciæ hodie intellego passim Christum cruci affixum, disparatis pedibus sic pingi. Vidimus id ipsi Venetiis in gentis eius templo, tum & alibi in antiquioribus picturis. Audio & Treuiris clauum qui asseruatur, disertè in memoriis antiquis scribi *clauum pedis dexteri*. Addo autem, Constantinum Imperatorem quosdam ex his clavis (id quoque multitudinem suadet) inseruisse capiti statuae quam suo nomine Constantinopoli posuit. Zonaras: $\text{Ο δὲ θειότατος αὐτοκράτωρ εἰς οἰκῆτον ὄνομα τὸ ἀγαλμα (τῶ ἀπολλωνος) ἔθηκε, τῇ κεφαλῇ τὸ τε τινὰς τῶν ἡλίων ἐναρμολογῆσαι, οἱ τὸ σῶμα τῷ κυρίῳ προσεπαττάλευσαν τῷ σωτηρίῳ σαυροῦ.}$

AD CAP. X.

Extensus ambas manus.] Proprium hoc Crucis, extendi. Itaque Euangeliorum verus Gothica translatio (auctor Antonius Morillonus) vertit identidem Crucifigere, *Wstraemen* / quasi dicas extendere, & quidem propriè de pannis, quos in palis vallisque distendit fullo. Ea extensio ad manus maximè refertur. Artemidorus lib. i. cap. lxxviii. $\text{Εἰ δέ τις ὑψηλὸς ἐπὶ τινὶ ὄρχοιτο, εἰς ῥάβδον ἢ δέῃ πεσῆται. κακὲρ γὰρ δὲ ὧν, σαυρωθήσεται, διὰ τὸ ὑψηλὸν ἢ τὴν τῶν χειρῶν ἑκτασιν.}$ Si quis sublimis in loco quopiam saltet, in periculum & metum incidet. maleficus autem existens, crucifigetur, ob altitudinem & manuum extensionem. Epictetus apud Arrianum, ab hac causâ comparat falsè eos qui in balneis se distendunt & lauandos fricandosque præbent, cum crucifixis. lib. i i i i. Dissertat. cap.

cap. XXV I. Ἰν' ἐν τῷ βαλανείῳ ἐκδυσάμενος, καὶ ἑκτείνας
 σεαυτὸν, ὡς οἱ ἐσαυρωμένοι, τρίβῃ ἐνθεν καὶ ἐνθεν: Vt in balneo
 exutus & teipsum distendens, ut solent crucifixi, fricēris hinc atque illinc.

Vestigium huius tabella exstare audio.] Imò & video: ac mi-

fit ad me Dionysius Villerius vir veteri doctrinæ & mihi valdè amicus eclypon nummi Græcænici veteris, qui aureus asseruatur in monasterio Laetiensi in Hannoniâ, quem ecce habes.

Inscriptio in eo est:

Κόσμος τὸ λύτρον αἷμα

τῷ θεῷ λόγος: Mundi redemptio, sanguis dei verbi. Missus is nummus cum aliis sacris donariis est ab Henrico Imperatore, tunc Constantinopoli, anno Christi 1000. C. C. VII I.

AD CAP. XI.

Περίαχθεῖς κύκλῳ τῶ ἀμφιδεάτῃ.] Id dicunt Circunduci; sicut Traduci, cum ostentui dumtaxat per ora populi ducebantur, & sæpe alibi puniendi. Suetonius in Tito, cap. V I I I. Hōs (Delatores) novissimè traductos per amphitheatri arenam, partim subiici in seruos ac venire præcepit, partim in asperissimas insularum anebi. Nescio an Martialis versus, qui iamdiu cubat in morbo, sic sanandus, lib. I. de hisipis Delatoribus & Titi factō:

Turba gravis paci placidaq; inimica quieti,

Quæ semper miseras sollicitabat opes:

Traducta est titulis, nec cepit arena nocentes,

Et delator habet quod dabat exilium.

Titulis enim vult traductos Delatores. quomodo? nonne omnium vnus est communis? non hîc: quia additum, quos & quàm illustres quisq; detulisset. Exempli causâ: Hic est Titius qui Camerinum detulit. Hic, qui Lateranum, & talia. In libris legitur: Traducta est gatulis, in aliis, Tradita Gatulis: & emendarunt, Traducta est Gyaris, quod ego & ratio facilè refellant.

Πίνακος αὐτὸν προάγοντ.] In tabellâ enim hæc talia scribi solent: sicut & Titulus Seruatoris. Cyprianus de montibus Sinâ & Syon: Pontius Pilatus impulsâ mente à Deo accepit Tabulam, & titulum scripsit tribus linguis: & in capite

ligni clavis tribus Tabulam cum nomine regis Iudeorum confixit. Ex cuius verbis vides etiam Tabulam non super lignum (vt multi repræsentant & pingunt) sed in ipso supremo ligno clavis fixam.

De quo more alij.] Inter eos P. Faber libris Semestrium; vbi & sparsum plura de Cruce, & quædam selecta atque edecumata.

AD CAP. XIII.

Disparata hæc supplicia.] Notauit & publicè ante nos monuit Cæsar Baronius, vir sacra profanaque doctus, in Martyrologio. Sed cur frangebant iis, quos statim mortuos vellent, crura? An non caussa in Plinio? Ille lib. xi. cap. xlv. notat in iis vitalitatem esse: atque addit. Namque in ipsâ genus utriusque commissurâ, dextrâ lanâque, à priore parte, gemina quedam buccarum inanitas inest: quâ perfossâ, ceningulo, spiritus fugit. Aliud autem est à fragio crurum, Execrare crura: quod in Ammiani lib. xxi. leges, in oratione Iuliani: Quisque agmini coherens incedat, sciens quod, si remanserit usquam, exsecris cruribus relinquetur. Hoc enim proinde est, quasi dixisset, neruis aut suffraginibus incisis. Vetus sæuitia, & Annibali usurpata in Romanos. Ennius: His pernas succidit iniqua potentia Pœni. Potentia Pœni, more Græco, est Pœnus. Liuius de ea ipsâ re, in clade Cannensi: Quosdam iacentes viuos succisis feminibus poplitibusque inuentos fuisse. nempe ne attollerent se, & vt desolati morerentur. Usurpatum est Tyrannis in Christianos. Sozomenus lib. i. cap. x. de Paphnutio & Maximo: quos, inquit, Μαξιμίῳ ἐν τοῖς μετέλλοις ἐργάζεσθαι κατεδίκησε, τὸς δ' ἐξίης αὐτῶν ἐκκόψας ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ἀριστερὰς ἀγκύλας ἀποτεμών: Maximinus ad opus metalli condemnauit, dextros eorum oculos excutens & sinistri pedis suffragines abscindens. Eusebius ostendit aduri etiam solere, lib. viii. cap. xii. vbi quorundam meminit τοὺς λαίους πόδας κατὰ τῶν ἀγκυλῶν καυτῆρσιν ἀχρεϊζμένων: qui sinistris pedibus, circa poplites, ferro adustis, inutiles facti essent.

Liberi non immunes.] Lego in Eusebij lib. vi. cap. xix. de Apollonio Martyre, cum is sub Commodo Principe delatus esset vt Christianus, accusatori, ex lege, crura fracta fuisse. Verba huic rei: ὅτι μὴ ζῆν ἐξὸν ἦν, κατὰ τὸν βασιλικὸν ὅρον, τὸς τῶν τοιῶνδε μινυτῶς, αὐτίκα κατὰ γυν-
ται τὰ σκέλη: quoniam vinere nefas, iuxta legem Principis, talium delatores, statim crura ei fracta sunt. Sed cuius Principis hæc lex tam commoda in Christianos? Non opinor ipsius Com-

Commodi. Nunquid M. Aurelij? de quo Tertullianus Apolog. cap. v. Qui sicut palam ab eiusmodi hominibus (Christianis) pœnam dimouit; ita alio modo palam disperfit, adiectâ etiam accusatoribus damnatione, & quidem tetriciore. Et quod ait de damnatione tetriciore, possis vel ad Crucifragium istud referre: vel ad Viuicomburium, quo affici accusatores Christianorum iubet eiusce Principis epistola apud Onufrium in Fastis expressa.

AD CAP. XV.

A Sole ac pluuiâ corrumpi.] Exemplum huic rei etiam in libris sacris, ut Reg. II. cap. XXI. Dedit eos (septem viros) in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino. Tollens autem Respha filia Aia cilicium substravit sibi supra petram ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de celo, & non dimisit aues lacerare eos per diem, neque bestias per noctem. Hoc de pluuiâ: de sole, in Artemidoro lib. v. Ἐδοξέ τις λαμπάδας ἀπὸ τῆς ἑσίας μὴ δύνασθαι ἀνάψαι, καὶ ἀπὸ τοῦ ἑρανὸς ἀνάψαι ἐς αὐροῦσιν. κατὰ τὸν τὸν τρόπον τῷ ἑρανίῳ πυρὶ ἐθάλαπτο: Visus aliquis faces è foco non posse accendere, & à calo eas accendit. crucifixus est. atque hoc modo igne celesti concalesfactus.

I V S T I L I P S I
A D L I B. I I I.
N O T Æ
C A P. I I I.

VERBERATVM patibuloq; constrictum.] An ergo huc referas Dionis etiam illud lib. XLIX. de Antonij sæuitiâ in Iudææ regem Antigonum? τὸν δὲ Αντίγονον, inquit, ἐμαρτύρωσε αὐρῶ πορὸς δ' ἦσας (ὁ μὴδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει.) καὶ μετὰ τῷτο καὶ ἀπέσφαξεν: Antigonum flagellavit cruci siue furcæ alligans (quod nemo alius rex à Romanis unquam passus erat) ac postea interfecit. Verba ita præferre videntur: nec abhorreat ab Antonij impotentia, ut serviliter sæuierit etiam in regem. Tamen verius puto ut capias vertasque Palum. Ut palo, inquam alligatus fuerit, solenni Romanis more, & tum securi percussus. Quod ipsum huic Antigono factum, etsi Dio non

expressit, notavit Strabo, citante Iosepho (nam hodie non exstat) lib. xvi. Antiq. cap. i. *Αντώνιος Αντίγονον τὸν Ἰουδαῖον ἀχθέντα εἰς Αντιόχειαν πελεκίσει, καὶ ἔδοξε μὲν εἶναι τὸ πρῶτον Ῥωμαίων βασιλέα πελεκίσαι: Antonius Antigonom Iudæum Antiochiam perductum securi percussit. & visus est primus Romanorum securi subiecisse regem. Idem Plutarchus, in Antonio.*

Furcilla, quibus homines suspendebant.] Nec negauerim tamen, etiam ita accipi posse, quasi his furcillis sublatum erectumque ipsum patibulum, postquam homo in eo affixus. Non enim dicit in quibus, sed quibus suspendebant. Certum enim est siue funibus subduci in stantem crucem debuisse, siue furcis. nisi quis admotas arbitretur & scallas. *Λεπτολογήματα* hæc videantur, sed necessaria rei capiendæ.

Patens hæc transversaque pars sic dicta.] Strictè & propriè inquam. Aliàs quis nescit totam crucem sæpe venire in hoc nomē? Sallustius vtro modo acceperit haud dixerim, in loco viciato. Fragmentū est apud Nonium è iv. *Histor.* In quīs notissimus quisque aut malo dependens verberabatur, aut immutilato corpore improbi patibulo eminens affigebatur. *Lego mutilato corpore:* quia mos ille frequens Orientalibus, ut priusquam crucifigerent admutilarent, aut etiam per tormenta necarent. Exempla habes in hoc libro, cap. xi i. & alibi. At illud improbi, quī reformandum ignoro. Tentavi olim in proris. An & imprope? quod sic compositum pro simplici, ut in ante & talia, apud Tertullianum reperies *Exhortat. ad Castitat.* cap. x. An etiam improbè? ut sit corpus fuisse improbè mutilatum? Credo enim hæc narrasse de scæuitiâ Mithridatis in Cyzicenos, quos terrâ marique obsedit.

AD CAP. V.

Facie quâ nostrum hodie patibulum.] Quæ sententia fuit Antonij Morilloni, viri summi futuri si diutius vixisset. Argumenta habebat (vidi & legi in epistolâ eius ad Lindanum, quam heredes adseruant) quod id referret formam Iugi: ferre autem iugum, ignominia & quasi comminatio huiusce mortis. itaque illinc petenda forma. Amplius, Liuius ait lib. x. Romanos spectasse furcis duodenos à terrâ spectacula alta sustinentibus pedes: eas furcas proclinantia utrinque ligna fuisse cum tertio transversario supernè immisso, quod genus *Capreolos* Latini vocant, & nos hodie *Schragas*; ergo hanc esse faciem Furcæ. Tertio *Hebræos*

Hebræos hodieque suum Tau sic pingere: cum eo autem comparari passim: tale igitur esse. Credo etiam addere (non firmiter nunc commemini, sed addi potest) Ausonium cum Φ . litterâ Græcâ Crucem comparare: at ea quoque istuc abit. Sed hæc sententia, etsi arguta, proba mihi non est ob multas causas, atque hanc unicam firmissimam, quod refellunt spectationes & monumenta omnia antiqua, omnia inquam consensu. Quid Christianis nobis fiet, si ipsa imago crucis aliter ubique non pingenda solum, sed manibus cottidie deformanda? At enim iugum tale olim. Ita, sed quid ad rem? militaris saltem ignominia illa fuit: & liberorum ea hominum, non servorum, ut latura furcæ. De Livio, nihil impedit Furcas nostro vulgarique more intellegi, quibus ligna transversa iniecta, & super ea asseres, ad spectandum insistendumque. Fit & hodie, & olim primas domos sic erectas ex Posidonij sententiâ puto Senecam alibi tradere, & uti pariter voce *furca*. De Hebræis, verum est, sed hodiernis. Priscas eorum litteras alias & diversiformes fuisse, periti eius linguæ atque ipse Hieronymus tradiderunt. Iam de Ausonij versu, is talis:

Et crucis effigie Palamedica porrigitur Φ .

Lectorem non muto, etsi alij libri proferunt *gruis*: nec id malè. Sed esto *crucis*: verissimum est in nostrâ etiam formâ. quomodo? in cruce inquam vestitâ, & in quâ homo appensus, Vide faciem & pendula à ligno brachia, est hæc ipsa lit-

tere forma. Sed enim cum multa de Furcâ, & variè dubieque dixerim, hoc etiâ lubet. Quid si ipsa crux nostra vulgaris, vetus furca sit?

Plutarchus cum temonis aut *iugi sustentaculo cōfert: certè in antiquis curribus tale reperio, qui sunt in Columnâ Traiani aut Antonini. Vide imagines. Dixeris hoc non fal-

* Facit huc quod supra in Minutii verbis Cum erigitur iugum, crucis signum est.

sò iugū sustinere aut sufferre, quā collo supero boum impositum est, & iugum illi adnexum. Sed & ipsum temonem: (nam lectio Græca variat, ut dixi) hoc ipso, quod ita in collo firmum, temonem attollit & prohibet à casu aut delapsu. An & ad Dionysij descriptionē aptari potest? potest dupliciter. Siue ut à pectore stipēs longior & ipse remo propendat: siue potius ut à tergo, quod res magis poscit. In figuris vide & cogita.

Subiicio & formam crucifixionis quam imaginabatur & delineabat Morillonus.

AD CAP. VII.

Impudicas ancillas sic puniri.] Et est sanè ignaua mors, & Faminea etiam Panegyristæ dicta. Alteri manibus satellitum Britanno- rum gula domi fracta, & iniusta faminea mortis infamia, ut scilicet maluisse vir ferri amantiſſimus videretur laqueo perire quàm gladio. Victor postremam appellauit, vilissimamque, in Maximiano: Pœnas mortis genere postremo, fractis laqueo cernicibus, luit.

Papibus.

Patibulum vulgò *Furca* dicitur.] Quo ipso sensu inferiores Græci dixerunt *φουλαίς* *εἰν* in *furcam* agere, asuperiore illâ litterâ mutatâ. Cedrenus in Iustiniano *Rinotmetâ*: *Εν τῷ τείχῳ πάντας ἐφέλκισεν*. quod vertendum est, In muro omnes de *furcâ* suspendit. Docet Zonaras qui in ea ipsâ re: *Εν ξύλοις παρὰ τοῖς τείχεσιν ἀπηώρισεν*: In lignis apud muros suspendit. Credo autem hanc *Furcam* primò non nisi dimidiatum *Patibulum* fuisse, id est, facie adhuc aliquâ *Furcæ*: paulatim, & quo plures appèdi possent, immutasse.

AD CAP. IIX.

Iniectis per crura funibus.] An magis placet hic sensus, *Funes* ipsos per crura eorum traiectos & transmissos? Tale in Curtio lego Alexandrum vsurpasse in Batin quendam, lib. IIII. *Pertalos spirantis lora traiecta sunt*, religatumq; ad currum traxere circa urbem equi. Id factum à rege exemplo Achillis, qui Hectorem sic foedavit, ut Curtius inibi notat. Sed tamen Ammianus *Iniectos* ait, non *Traiectos*: nec id supplicij credam vulgò vsitatum.

AD CAP. X.

Moriturum in ipsis, non per ipsas.] Præter exempla quæ de hoc rarum videatur in Philippo, de quo Eusebius in Chronico, anno XI I. Claudij: *Philippus Apostolus Christi apud Hierapolim Asia civitatem, dum Evangelium populo nunciaret, cruci affixus, lapidibus opprimitur*. Quasi in ipsâ cruce lapidibus obrutus esset. Atque hoc quidem in vulgatis libris, in veteri & probo meo manuscripto vestigium non est horum verborum.

AD CAP. XIII.

Viri fide digni asserunt.] Inter eos eximius Theologus Alfonso Ciacco, qui de signis Crucis nunc nuper accuratè scripsit.

Iam illa Amanis præalta.] De quâ accipienda quæ in Codice Iustinianæo leguntur, De Iudæis & cælic. ubi scribuntur Iudæi quodam festivitatis suæ sollenni, *Aman* ad poenæ quondam recordationem incendere, & sanctæ crucis adsimulatam speciem in contemptum Christianæ fidei exurere, atque id facere deinceps vetantur. Totidem præter verbis in Cod. Theod. lib. XVI. tit. VII I. Ex quibus vides Iudæos Amanis inimici sui mortem annuâ memoriâ repræsentasse, & in cruce suspensum cum eâ ipsâ combussisse: specie Amanem, re & mente Servatorem & nostram crucem. Ideò meriti-
tissimò interdicti.

Novus etiam orbis.] In quo sanè hoc mirum, cruces re-
I 4 pertas

pertas fuisse plurifariam in templis atque in sepulchris. De Indiâ Occiduâ loquor. Quâ origine aut fine? nescimus, nisi si iam tunc prouidus ille Deus exstare voluit omen & signum dominaturæ illic crucis.

AD CAP. XIII.

Edicto prohibitum manet.] Atqui in Panegyricâ oratione, sanè disertâ, quæ Theodosio dicta, mentio etiam crucis quasi licitæ & manentis. Et post hanc in vocem, non illum in crucem tolli, non culleo insui, non discerpi in frusta iussisti. Et fieri sanè potest ut apud gentiles, & Christo aduersos, supplicium etiam manserit. sicut de Slavis in Helmoldi Chronico scriptum lib. I. In illis diebus Slavi quendam Danum suffixerunt cruci: In ignominiam scilicet diuinę crucis.

AD CAP. XV.

In hoc vince.] Nummis hoc pluribus expressum cernitur, atq; etiam quibusdam vberius. In hoc signo vince. Sanè Christiani libenter appellarunt Signum dei, aut Christi, ipsam crucem, quasi Imperatoris illius tesseram aut vexillum. Iustinianæo Codice vetatur, signum saluatoris Christi humi vel in silice insculpi. Quid, quod Græci interpretes sic legem Scæuolæ accipiunt, xxxviii. De aur. arg. mund.? Fieri volo in beoq; signum dei ex libris centum. Accipiunt inquam, & reddunt Crucem. An verè? minimè. scimus signum dei statutam esse apud Scæuolam siue Solis, siue indigenæ cuiuspiam & familiaris dei. Sed pietas, non error, Græcos eò traxit. Monuit super hac interpretationiculâ Petrus Oranus, iuris & litterarum consultus, & germanum in modum mihi amicus.

Εκ χρυσῆς σχεδιάσας σαυρόν.] Quæ suo æuo extitisse in Palatio Socrates asseuerat, Eccl. Hist. lib. I. cap. I. Τῇ τῷ πεισθεὶς τῷ χρυσῷ, κατασκευάζει μὲν τὸ σαυροειδὲς τέμπαιον, ὃ μέχρι νῦν ἐν τοῖς βασιλείοις φυλάττεται: Hinc oraculo fidem habens, conficit simile illud cruci iudæum, quod usq. nunc in regiâ seruetur. Idem Cedrenus: τότε σαυρόν χρυσῆν σχεδιάσας, ὃς ἐστὶ μέχρι καὶ νῦν: Tunc crucem auream efformans quæ etiam nunc exstat. Non opinor tamen hanc esse, de quâ Suidas: σαυρὸς ἐπὶ τὸ βόρειον τῆ πόλεως μέρος ἵστατο, ὡς εἶδεν αὐτὸν Κωνσταντῖνος, χρυσὴ μπλάς ἐν τοῖς ἀκροτηριακοῖς σπογγύλοις μήλοις, ἐνθα καὶ αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καθεωρῶντο χρυσέμαλοι. Crux ad partem Borealem fori stabat, ut vidit eam Constantinus, auro illita in extremis rotundis pomis, ubi & ipse & filij eius conspiciebantur aurati.

— *gemmâis textus in auro signabat labarum.*] Dixi ipsi velo

velo nomen intextum: & poëta hîc apertè. Tamen ex descriptione Eusebij, videbis & suprà velum sæpe ex auro statui: & exempla in nummis vtriusque posituræ dedi. illius tamen magis crebra. Ipsa Labari vox qualis? vereor vt peregrina, certè nouitia, & sub Traiani aut illud æuum nata. Vetusior Tertulliano, qui hodie exant, non commeminit. Gregorius Nazianzenus, doctus & fortis Orator, ait Καμάτων λυτήριον εἶναι, κατὰ ῥωμαῖος ὀνομαζέσθαι: Laborum leuamen pausamq; esse, & à Romanis sic appellari. Igitur à labore deriuauit, eo procliuus, quia ipsi Græci λάβωρον scribebāt. Sed nostri poëtæ nōne corripunt? Quomodo etiam pausam laboris, non aliâ additione, vox ea significet? nisi fortè, quia vbi laborabatur in acie, signū illud eò solet ferri. Longinquum est, & perseuero externam vocem esse.

Orat.
III. in
Iulian.

Dua litteræ Christi nomen exprimentes.] Ita est, & conspicuæ sunt in Nummis. Ipsum etiam Chi solitarium, signabat Christum, In Antiochenorum dictariis recenset Iulianus, Misopogone: Τὸ Χί, φασίν, ἐδὲν ἠδίκησε τὴν πόλιν, & δὲ τὸ Κάππα. & addit: ἡμεῖς δὲ ἐδιδάχθημεν ἀρχαῖς ὀνομάτων εἶναι τὰ γράμματα, δηλῶν δ' ἐθέλειν τὸ μὲν Χριστὸν, τὸ δὲ Κωνσταντῖνον. Chi, inquit, & Kappa nihil iniuria intulerunt ciuitati. Nos autem didicimus initia nominum esse has litteras, & significare velle illud quidem Christum, hoc Constantinum. Ita Iulianus, qui has ipsas litteras è Labaro postea conatus remouere. Frustrà, & vicit nomen quod æternū viuit & vincet.

AD CAP. XVII.

Ω ξύλον μακαριστὸν.] Verè, quia nos per illud μακάριος. Atque ita προσκυνητὸν καὶ τίμιον, adorandum & venerabile, Imperator appellat nouellâ quintâ. Eaque causâ vetitum in lapidibus sculpi, quæ in solo. Lex exstat in Codice Iustiniano: & apud Paullum Diaconum sic Tiberius: Crucem domini quâ frontem nostram & pectora munire debemus, eam sub pedibus conculcamus? Tale & Synodus habita in Trullo, cap. LXXIII. Quamquam autem è pauimentis templorum remota, non etiam è tectis. Fulsit iam olim ibi, clarum certumque symbolum Christiani cultus. Nicephorus Gregoras lib. IX. in descriptione tempestatis quæ Constantinopoli: Τὴν καὶ τα μέντοι πεπλώκασι καὶ πολλοὶ τῶν ἐπὶ τὰς νεῶς ἰδρυμένων ἐκ σιδήρου σκυρῶν, ὕψους μεγάλου & δυνάμενοι τὴν τοῦ πνεύματος βίαν: Tunc cecidēdere multa crucium, quæ templis imponi è ferro solent, sufferre non valentes vim venti.

F I N I S.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMII.

- DE** RECATIVNCULA. Materies & ordo operis. folio 15
 Cap. i.
 Crucis nomen polysemon. Hæc nostra Gabalus etiam dicta, item Infelix lignum & Infame. Sed & Crux non in ligno. Cap. ii. fol. 16
 Nomina phrasæve ad hoc supplicium: Figere, Configere, Cruciare, item Cruciaris, pro appendendo. Cap. iii. fol. 17
 Græcorum verba ad Crucem & crucifixionem. Hesychius & Ouidius emendati, iste etiam explicatus. Cap. ii. fol. 19
 Divisio prima Crucium: & de specie vetustissimâ dictum, Affixione. Tertullianus per occasionem correctus, atque Ise eadem cum Cere existimata. Cap. v. fol. 22
 Altera Simplicis Crucis species, Infixio. Seneca, Hesychius, Plato, Plinius, illustrati. Cap. vi. fol. 25
 In genere de Cruce Compactâ: tum de primâ eius specie, Decussatâ, & an hæc sit Andreana? Cap. vii. fol. 27
 Commissa Crux quid nobis sit? exemplis testibusque asserta, tum etiam vestigio nostræ linguæ. Cap. viii. fol. 29
 Affirmata Crux Immissa è scriptis maximè Patrum: ipsi alij per alios, & imaginibus per nos etiam, explicati. Cap. ix. fol. 31
 In quâ Crucium formâ Christus mortem tulerit? videri in ultimâ, argumento è Patribus & picturis. Rufini non bona fides notata in verbis Pauli citandis siue explicandis. Cap. x. fol. 36
 Apud plerasque gentium Cruces ferè vstas. Apud Syros, Iudæos, Aegyptios, Persas, Afros, Græcos, maximè Romanos. Quando apud eos coeperit? An & apud Germanos? Cap. xi. fol. 39
 Apud Romanos vile fuisse hoc supplicium, & plurimum servorum, Quas ob causas ij affecti. Cap. xii. fol. 41
 Etiam liberi quidam in crucem dati, sed viliores aut nocentiores: ut Latrones, Sicarii, Falsarii, atque alibi & Fures. Cap. xiii. fol. 44
 Quæ causa falsò assignata in Cruce Christi? videri Innovationem & Seditionem esse. Cap. xiiii. fol. 45
 Crux interdum liberè & laxè vagata: in hostes, in seditiosos, in Christianos, in faminas denique. Cap. xv. fol. 46

LIBRI SECVNDI.

- Transitio ad Modum figendi præmissum de atrocitate huius supplicij, quod Summum & Extremum dictum. Cap. i. fol. 48
 Duplex

Duplex figendi Modus, Vulgaris & Rarus. In illo Flagellatio ex more semper anteiuit. Cap. i i.	fol. 49
Flagellorum & Virgarum discrimen. Illa magis vilia, & magis acerba esse. solere & talis asperari. Cap. i i i.	fol. 50
Solitos ad Columnam verberari; atque alias per viam. De ipsâ colum- nâ cui sacrum corpus annexum. Cap. i i i i.	fol. 53
Crucem suam tulisse, aut totam, aut eius partem. Cap. v.	fol. 54
Deductos cum vexatione, Stimulis etiam actos. Cap. v i.	fol. 56
In ipsâ Fixione nudî in crucem dati: an altam, an in teriâ, an alteram depositam? id quæsitum, & vtrumque firmatum. Cap. v i i.	fol. 57
Clavis figi solitos, interdum funibus adstringi. Cap. v i i i.	fol. 60
In quibus partibus clavi, & quo numero. Cap. i x.	fol. 62
Ordo & modus affigendi. An lignum aliquod in Cruce suppeda- neum? Cap. x.	fol. 64
De Titulo, quid is Latinis? quomodo ascriptus aut prælatus. Cap. x i.	fol. 67
Post fixationem, quomodo mortui in Cruce? languore, aut fame. Vita- litas quorundam. Cap. x i i.	fol. 69
Quosdam à volucris, aut feris etiam viuos laceratos, & plerosque omnes mortuos, interdum & laocæis interfectos. Cap. x i i i.	fol. 70
Crurifragium à Cruce remotum. Quid fuerit, in quos receptum, & quomodo? Cap. x i i i i.	fol. 72
Corrumpi in Cruce passi sunt, & nefas sepelire. Cap. x v.	fol. 74
Custodia & miles ad Crucem, ne quis detraheret. Cap. x v i.	fol. 75

LIBRI TERTII.

Transitio ad Rarum figendi Modum. Furca diuisa, & hic de Igno- miniosâ dictum. Cap. i.	fol. 77
De Furcâ Pœnali, & cæsos sub eâ ad mortem. Cap. i i.	fol. 78
Ligatos ad Furcam in Crucem solere tolli, Furcam & patibulum vi- deri eadem, aut haud longè dissita. Cap. i i i.	fol. 88
Quæ forma Furcæ fuerit, obscurè traditum in veterum scriptis Cap. i i i i.	fol. 83
Ex iis tres sententiæ erutæ, & singulæ explicatæ. Tertiâ in Inuersâ videri. Cap. v.	fol. 85
Ratio suspendendi per singulas illas formas exposita, atque etiam oculis proposita. Cap. v i.	fol. 88
De Nouâ Furcâ, quæ nostrum Patibulum. Tribonianum substituis- se passim in Legum libris. Cap. v i i.	fol. 90
De Raro modo in Schemate. & primùm de Inuersâ suspensione. Cap. v i i i.	fol. 91
De obliquâ suspensione, de varicante, & inter arbores scissione. Cap. i x.	fol. 94

De

De Modo qui Fine diuersus. primùm de his qui in Cruce vřtutati.	
Cap. x.	fol. 95
De his qui bestiis in Cruce obiecti. Cap. xi.	fol. 97
De mortuorum in Cruce suspensione. Cap. xii.	fol. 98
Ex quo ligno Crux fuerit? Item in Monte plerumque defixam, ipsam sæpe altiusculam. Cap. xiii.	fol. 99
Crux sublata, atque etiam Crurifragium fortasse. Quando id factum, quæsitum. Cap. xiiii.	fol. 102
Honores quos Constantinus Cruci habitum iuit. Signis ea & vexillis imposita, aut inserta. Cap. xv.	fol. 104
Crux in militum armis: in Imperatorum capite & manibus. & pro insigni. Cap. xvi.	fol. 107
Laudatiuncula Crucis. Cap. xvii.	fol. 111

A P P R O B A T I O.

*Hos I. Lipsij, Academia Louaniensis Profes-
soris clarissimi, de Crucis supplicio conscriptos tres
libros unà cum Notis additis testor nihil sacræ ac or-
thodoxæ fidei repugnans aut ab ea dissentiens conti-
nere, in super & varia eruditione refertos ac prelo di-
gnissimos esse censeo. Louanij 12. Calendas De-
cembres 1592.*

Henricus Cuyckius D. Petri
Louanij Decanus, Academiae
Cancellarius, & Pontificius ac
Regius librorum Censor.

PRIVILEGIUM CÆSAREVM.

RUDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Slauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriciæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fidei dilecto IYSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quæ DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in literis liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantum ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, ut tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram sequæ dignam illi præstant, qui diligentem in ipsis in literis ac disciplinis operam ponunt, præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, quæ eas ita excolunt, ut aliorum menti docendo, scribendo lamina præferant, eosque ex ignorantia tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod diuino vocati beneficio, concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cum itaque a iis, quorum nobis spectata fides, qui que iudicare de Literis possint, acceperimus, insignes te animi ingenique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuæ ita literarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, ut olim iuuenilibus adhuc annis præclara florentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisi, dum vetusta Latine antiquitatis rudeta in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitauit, petuenisse, eamque variis abs te libris æri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, ut in eo quod tam feliciter tractes scriptiois genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna & viris doctis grata & Reipub. vtilia scribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assidue verferis, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haud quaquam prætermittere volumus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patrocinioque nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubratiōibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcunque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eade in excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum, aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnotumque ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorumve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, uti tria ut minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò editum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, cum non solum eiusmodi libris, tibi, hæredibusve tuis, auxilio Magistratus, uti cun-

gunque

cunque reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici: alter vero semissis, tibi haeredibusve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quam Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, praesertim vero iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiaue exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impune violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces competerint, constituta a nobis mulcta, eos puniri & quibuscumque modis coerceri eurent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuerrere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Caesaris nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragae, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo secundo. Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsignum

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senffrenaw.

Ad mandatum sacrae Caesaris M^{ris} proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cas. M^{ris} in cerâ rubrâ.

Tibi IOANNES MORETE, pro amicitia quae mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hos libros DE CRUCE & in eos NOTAS typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius praeter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Caesar dixit.

Iustus Lipsius.